

Prarodiče ve výchově dětí v multikulturní rodině

Zita Alánová

Bakalářská práce
2014

 Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Zita ALÁNOVÁ, DiS.**
Osobní číslo: **H118001**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Prarodiče ve výchově dětí v multikulturní rodině**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na obraz multikulturalismu, vymezení základních pojmů
- na problematiku multikulturních rodin a jejich význam při sociální integraci cizinců, nástin kultur zahrnutých v empirické části
- na význam mezigeneračních vztahů v rodině, možnosti a role prarodičů při výchově dětí v ČR

Součástí práce bude kvalitativní výzkum s cílem zjistit, jak manželé různých kultur vnímají roli prarodičů ve výchově svých dětí v ČR, jak hodnotí vazby mezi jednotlivými generacemi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Haškovcová, H. Fenomén stáří. Praha: Havlíček Brain Team, 2010.

Marada, R. Etnická různost a občanská jednota. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2006.

Možný, I. Sociologie rodiny. Praha: Sociologická nakladatelství, 2002.

Průcha, J. Interkulturní psychologie. Praha: Portál, 2007.

Singly, F. Sociologie současné rodiny. Praha: Portál, 1999.

Švaříček, R. Šedová K. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2007.

Trbola, Robert a Rákoczyová, Miroslava. Vybrané aspekty života cizinců v České republice. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2010.

Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. František Sýkora

Katedra pedagogiky a psychologie

Datum zadání bakalářské práce:

11. listopadu 2013

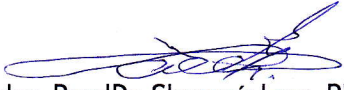
Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2014

V Brně dne 11. listopadu 2013

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí ústavu

doc. PaedDr. Slavomír Laca, Ph.D.
vedoucí katedry

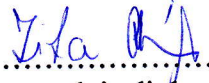
Prohlašuji, že

- beru na vědomí, že odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí, že jeden výtisk bakalářské práce bude uložen v příruční knihovně Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a jeden výtisk bude uložen u vedoucího práce;
- byl/a jsem seznámen/a s tím, že na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 2 a 3 autorského zákona mohu užít své dílo – bakalářskou práci nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen připouští-li tak licenční smlouva uzavřená mezi mnou a Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně s tím, že vyrovnání případného přiměřeného příspěvku na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše) bude rovněž předmětem této licenční smlouvy;
- beru na vědomí, že pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tedy pouze k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům;
- beru na vědomí, že pokud je výstupem bakalářské práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji,

- že jsem na bakalářské práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.
- že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Brně 3.10.2014

.....
podpis diplomanta

ABSTRAKT

Práce se zaměřuje na multikulturní rodinu z pohledu mezigeneračních vazeb. Teoretická část charakterizuje rodinu jako systém, věnuje se mezigeneračním vztahům, dotýká se i fenoménu multikulturalismu a problematice interkulturních vztahů. Praktická část se snaží porozumět, jaký význam mají prarodiče pro multikulturní rodinu. Poodhaluje mezigenerační vztahy, průběh kontaktů v rodině, fungování vzájemné pomoci a podpory mezi generacemi. Výzkum je zaměřen na prarodiče žijící v České republice i prarodiče žijící v zahraničí. Práce vyzvedává význam a důležitost vazeb mezi jednotlivými generacemi tak, jak je vnímá český rodič.

Klíčová slova:

rodina, mezigenerační vztahy, mezigenerační pomoc a podpora, multikulturní, interkulturní vztah

ABSTRACT

This thesis focuses on a multicultural family from the perspective of the intergenerational ties. The theoretical part characterizes family as a system and concentrates on the intergenerational relationships. It is also concerned with the multiculturalism phenomenon and the intercultural relationships. The practical part tries to find an understanding for the significance of grandparents for a multicultural family. It reveals the intergenerational relationships, family contacts, mutual help and support between the generations in a family. The research is focused on grandparents living in the Czech Republic and abroad. This work underlines the significance and importance of relations between generations as they are perceived by Czech parents.

Keywords:

family, intergenerational relationships, intergenerational help and support, multicultural, intercultural partnership

Mé poděkování patří Mgr. Františku Sýkorovi za odborné vedení, trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování bakalářské práce věnoval.

Děkuji rovněž mé rodině za nesmírnou trpělivost a podporu v době mého studia.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	8
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 RODINA.....	11
1.1 RODINA A JEJÍ FUNKCE	11
1.2 RODINA JAKO SYSTÉM.....	14
1.2.1 Rodina jako systém sítí	16
1.2.2 Rodina jako systém podpory	17
2 MEZIGENERAČNÍ VZTAHY V RODINĚ.....	19
2.1 MEZIGENERAČNÍ VZTAHY	19
2.2 MEZIGENERAČNÍ VZTAHY A HISTORIE	20
2.3 MEZIGENERAČNÍ VZTAHY A SOUČASNOST.....	22
2.4 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ VZTAH PRARODIČ A VNOUČE	25
3 MULTIKULTURNÍ RODINA.....	27
3.1 MULTIKULTURNÍ SPOLEČNOST	27
3.1.1 Cizinci v České republice.....	29
3.2 SPECIFIKA KULTURNÍHO A RODINNÉHO PROSTŘEDÍ PŘI VÝCHOVĚ DĚTÍ	30
3.3 INTERKULTURNÍ PARTNERSKÝ VZTAH A JEHO DETERMINANTY	33
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	37
4 METODOLOGIE VÝZKUMU.....	38
4.1 CÍL PRÁCE	38
4.2 STRATEGIE VÝZKUMU	38
4.3 INTERPRETATIVNÍ FENOMENOLOGICKÁ ANALÝZA	39
4.4 VÝZKUMNÝ VZOREK	40
4.5 METODA SBĚRU DAT	41
4.6 ETIKA VÝZKUMU	42
4.7 ANALÝZA DAT.....	43
4.7.1 Proces analýzy dat.....	44
5 VÝSLEDKY ROZHOVORŮ	47
5.1 ROZHOVOR S ANNOU	47
5.2 ROZHOVOR S BĚTOU	51
5.3 ROZHOVOR S CECÍLÍ	54
5.4 ROZHOVOR S DITOU.....	58
5.5 SHRnutí VÝSLEDKŮ	62
ZÁVĚR	66
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	68
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	73
SEZNAM TABULEK.....	74
SEZNAM PŘÍLOH.....	75

ÚVOD

Jedním z důsledků mezinárodní migrace je zvyšující se počet partnerství přesahující hranice jednotlivých zemí. Možnost žít v cizí zemi, za jakýmkoli účelem, s sebou ruku v ruce nese i zakládání multikulturních rodin. Právě multikulturní rodina se stala ústředním tématem této práce, přičemž pozornost je jí věnována z pohledu mezigeneračních vazeb. V důsledku rozvoje společnosti jsou témata multikulturního soužití, ale i mezigeneračních vztahů velmi aktuální a stávají se námětem hojných diskuzí v otázkách soužití lidské společnosti. Pro budoucí podobu mezigeneračních vztahů je důležité, jaké normy a vzory pro jejich utváření přijme generace nejmladší. Ta je ve svém postoji ovlivněna rodinou, na kterou, jako na významný faktor při výchově dětí, upozorňuje sociální pedagogika. A multikulturní prvek může do prostředí rodiny a rodinných vztahů přinést další rozměr. Pro děti vyrůstající v multikulturní rodině může mít kvalita mezigeneračních vztahů o to větší význam, neboť mohou být obohacovány o uvědomění si tradic a kořenů obou kultur, které jim právě prarodiče mohou poskytnout. Zároveň ale může být dítě, díky geografické vzdálenosti, ochuzeno o kontakty v rámci širší rodiny, které by mu ony tradice a kořeny připomínaly. Tak vyvstává otázka, jak fungují mezigenerační vazby napříč hranicemi různých zemí a v čem jsou pro rodinu důležité?

Zajisté by bylo zajímavé sledovat, jaký význam připisují prarodičům samotná vnoučata. Vzhledem k nízkému věku vnoučat, který by mohl ovlivnit bohatost získaných dat, a také vzhledem k tomu, že dítě může být ve svém pohledu na prarodiče ovlivněno názorem svých rodičů, byla pozornost zaměřena pouze na rodiče tvořící multikulturní rodinu. Nutno dodat, že původním záměrem práce bylo sledovat mezigenerační vztahy z pohledu obou rodičů, matky i otce. Průběh výzkumu ovšem ovlivnila neochota rodičů – cizinců účastnit se rozhovorů. Proto bylo upuštěno od původního záměru a pozornost byla věnována pouze rodičům českým. To se nakonec ukázalo jako pozitivní, neboť pohled jednotlivce dal možnost sledovat vztahy více do hloubky.

Práce se snaží pohlédnout do světa multikulturních rodin a porozumět, jaký význam mají prarodiče pocházející z různých sociokulturních prostředí pro rodinu, ve které se tato prostředí střetávají. Prostřednictvím rozhovorů se čtyřmi českými rodiči se snaží poodhalit mezigenerační vztahy v rodině, průběh kontaktů a fungování vzájemné pomoci a podpory mezi rodinami. Práce tak přináší vhled do jednotlivých rodinných systémů skrze zkušenosti českých rodičů s životem v multikulturní rodině. Přínosem práce může být bližší poznání

rodinného prostředí kulturně smíšených rodin, způsobu udržování či posilování rodinných vazeb a fungování vzájemné rodinné pomoci přes hranice různých zemí.

Cílem teoretické části práce je charakteristika rodiny, mezigeneračních vztahů a specifik, které do rodinného prostředí může multikulturní soužití přinést. V samotné práci jsou nastíněny přístupy ke studiu rodiny, důraz je kladen na charakteristiku rodiny jako systému. Pozornost je věnována mezigeneračním vztahům a jejich podobám v historii a současnosti, ale i faktorům, které mohou mít vliv na vztah mezi prarodičem a dítětem. Prostor je věnován i pojmu multikulturalismu. Tento fenomén je ovšem velmi široký a zaslouží si větší pozornost, než jaká mu může být v této práci věnována, a proto je idea multikulturalismu a multikulturní společnosti pouze nastíněna a pozornost je dále zaměřena na specifika, které do rodinného života a výchovy dětí přináší různost kultur a na faktory, které mohou ovlivnit kvalitu interkulturního vztahu.

Empirická část práce přináší výsledek kvalitativního výzkumu významu mezigeneračních vazeb v multikulturní rodině. Pro analýzu dat byla využita interpretativní fenomenologická analýza, která se zaměřuje na prožitou lidskou zkušenost.

Mezigenerační vztahy i multikulturní soužití jsou, jako samostatné fenomény, v odborné literatuře relativně hustě popsány. Podstatně méně jsou však popsány ve spojitosti. Česká společnost není ve větší míře národnostně, etnicky či rasově různorodá, a proto byla těmto rodinám pozornost věnována spíše v zahraničí, v zemích s výraznou přistěhovaleckou či menšinovou problematikou. Přestože existují práce zabývající se rodinným životem migrantů v České republice, ty se týkají spíše strategií, které využívají migranti při procesu integrace z perspektivy samotných migrantů. Proto se práce opírá i o články vydané v odborných, převážně zahraničních časopisech dostupných na internetu, jako například Silva, Campbell and Wright (2012). Z českých autorů mohou být jmenovány například Morgensternová a Šulová et al. (2007), z jejichž publikace *Interkulturní psychologie* práce čerpá zejména v kapitole věnované interkulturním vztahům.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA

1.1 Rodina a její funkce

Pojem rodina, který sjednocuje téma práce, není snadné vymezit. Rodina může být chápána z mnoha hledisek, a proto její jedinečná definice neexistuje. To, že je rodina institucí, která od nepaměti přesahuje svojí existencí do všech známých kultur, potvrzuje definice Matějčka a Dytrycha (1997, s. 14), podle kterých je rodina *„jedinou společenskou skupinou, která existuje na naší planetě bez ohledu na společenské zřízení či geografickou oblast. Liší se pochopitelně růzností svých forem a vnitřních zákonitostí, ale některé její hlavní rysy z ní činí jednotku, která je všudypřítomná.“*

Ač existuje nespočet definic rodiny, jedno mají společné. O rodině se mluví až v případě, že se muži a ženě narodí dítě nebo v případě, že dítě vychovávají. Dalo by se také říci, že podmínkou vzniku rodiny je, vedle výchovy dětí, i uzavření manželství mezi mužem a ženou. Pro výkon práva tato podmínka jistě platí (§655, zákona č. 89/2012 Sb.). Existence manželství však není podmínkou vzniku rodiny. Podle Krause (2008, s. 80) právě naopak roste počet rodin, které podmínku nesplňují, ale jako rodina fungují. Například Sobotková (2001, s. 22) uvádí, že za rodinu se může považovat i nesezdaný pár či náhradní rodina, pokud mezi jejími členy existují intenzivní a stálé psychologické a citové vazby. Národní zpráva o rodině (MPSV, 2004, s. 10) uvádí, že pojem rodina se stává pojmem širokým proto, aby zahrnul jakoukoli formu soužití dvou či více lidí bez ohledu na mezigenerační prvky či přítomnost dětí.

Tato práce se věnuje rodině založené manželstvím. Taková rodina může být označena jako rodina nukleární. Giddens (1999, s. 156) ji popisuje jako rodinu, kterou tvoří dospělí manželé, jejich vlastní či adoptivní děti, kteří žijí ve stejné domácnosti. Dodává, že tento typ rodiny lze nalézt ve všech společnostech. I v České republice (ČR) je nukleární rodina uvedena jako nejčastější typ soužití (MPSV, 2004, s. 10). Pokud v jedné domácnosti žijí kromě obou rodičů a jejich dětí i další příbuzní, jedná se o rodinu rozšířenou (Giddens, 1999, s. 157). Jedinci zakládající nukleární rodinu pochází z odlišných orientačních rodin, přičemž spojením odlišných orientačních rodin vzniká rodina prokreační. Matějček a Dytrych (1997, s. 15) tyto rodiny charakterizují. Rodinu orientační popisují jako rodinu, do které se člověk narodí, vyrůstá a prochází socializačním procesem. Zde se člověk učí chápat co je a co není správné, učí se chápat normy rodiny a společnosti. Prokreační rodinu popisují jako tu, kterou si člověk zakládá sám, a ve které učí své děti všemu, čemu

se ve své orientační rodině naučil, anebo se naopak snaží vyhýbat chybám, kterých se rodiče dopustili při jeho výchově.

Rodina se odlišuje od ostatních forem soužití funkcemi, které plní, a které mohou být jen těžko nebo vůbec nahraditelné jinými institucemi. Tyto funkce plní rodina nejen vůči svým členům, ale i vůči společnosti. Z hlediska teorie jsou nejčastěji uváděny čtyři základní funkce rodiny: biologicko – reprodukční, sociálně – ekonomická, emocionální (citová) a socializačně – výchovná. Počet funkcí se podle odborníků liší a zároveň se tyto funkce navzájem prolínají a doplňují, nelze je tedy chápat izolovaně.

„Rodina ve svém souhrnu zajišťuje mnoho činností – zabezpečuje své členy hmotně, pečuje o zdraví, výživu a kulturní návyky svých členů, vytváří specifické socializační a výchovné prostředí pro děti, předává jim kulturní dědictví, vštěpuje jim morální postoje, ovlivňuje je, usměrňuje, chrání a podporuje.“ (Stašová, 2001, s. 79)

Biologicko – reprodukční funkce je důležitá nejen pro uspokojování biologických a sexuálních potřeb jedince, ale i pro zachování rodu, což zajišťuje společnosti její budoucí rozvoj. Sociálně – ekonomická funkce chápe rodinu jako prvek ekonomického systému, jako spotřebitelskou jednotku, která ekonomický systém rozvíjí, a na které je ekonomický trh závislý. Porucha této funkce může mít za následek nezaměstnanost a zvyšování životních nákladů. Emocionální (citová) funkce je nezastupitelná, potřebu lásky, citového zázemí, bezpečí a jistoty jiná instituce než rodina nevytvoří. Poslední je funkce socializačně – výchovná. Rodina je pro dítě první sociální skupinou, do které vstupuje, a kde se učí přizpůsobovat se životu, osvojovat návyky a způsoby chování, probíhá zde socializace. (Stašová, 2001, s. 79 – 80)

Kraus (2008, s. 83) výčet funkcí doplňuje navíc o funkci ochrannou a relaxační. Obsahem funkce ochranné je pečování nejen o děti, ale i o další členy rodiny z hlediska hygieny a zdraví. Funkce relaxační usiluje o aktivní využívání volného času.

Pro potřeby této práce je důraz kladen na funkci socializačně – výchovnou a emocionální. Tyto dvě základní funkce si uchovávají svůj význam napříč dějinami. Na rozdíl od ostatních, které se v průběhu dějin mění, ztrácí svůj význam či se přetvářejí, funkce socializačně – výchovná a emocionální jsou uchovány a jeví se jako rozhodující pro funkčnost a stabilitu rodiny. (Stašová, 2001, s. 79)

Funkce socializačně – výchovná je významná, neboť rodina je považována za nejdůležitější socializační činitel, kde mimo jiné probíhá proces enkulturace¹. „*Rodina jako primární nositel kultury poskytuje základ norem a hodnot dané společnosti. Vede dítě ke společenskému životu (...) učí ho orientovat se ve světě symbolů (...) seznamuje dítě s kulturními vzorci*“². (Výrost a Slaměnik et al., 2008, s. 50)

Pojmy socializace a výchova spolu úzce souvisí a mají mnoho společných faktorů. V pojetí sociální pedagogiky podle Krause (2008, s. 59), může být socializace chápána jako „*proces postupné přeměny člověka jako biologické bytosti v bytost společenskou, tedy postupné začleňování se do života dané společnosti, proces, v němž se učíme v dané společnosti žít. Socializace probíhá po celý život nahodile, živelně*“.

Zatímco výchova může být podle Krause (2008, s. 68) chápána jako „*dynamický proces vědomé a řízené socializace a zahrnuje všechny činnosti, které člověka formují pro život v konkrétní společnosti (...) řídicí proces, kterým chceme průběh socializace usměrnit*“.

Všechny výše uvedené funkce by měla rodina naplňovat. Díky společenské, politické a ekonomické situaci, životnímu tempu a zvyšujícím se nárokům na rodinu však dochází ke konfliktům mezi tím, co od rodiny očekává společnost a co je rodina sama ochotna nebo schopna plnit. Společnost přenechává rodinám více zodpovědnosti směrem k jejím členům, což se projevuje především ve funkci ochranné při péči o nemocné a starší členy rodiny. Instituce, které se péče účastní, počítají s daleko větší mírou zapojení rodin, než tomu bylo v době minulé. Rodina, pokud ještě navíc není úplná, nemusí tyto nároky zvládat, což se může odrážet i při výchově dětí, které si vytváří model chování v souvislosti s péčí o své rodiče v budoucnu. (Kraus, 2013, s. 427 – 428)

I přesto, že v současné době přestávají být rodinné svazky poutem po celý život, a lidé si manželství neváží, „*model rodiny tvořené rodiči, jejich dětmi, popřípadě prarodiči vykazuje neobyčejnou stabilitu ve všech epochách vývoje lidstva a ve všech známých současných společnostech*“ (Matoušek, 2003, s. 10)

¹ Enkulturační proces – proces, během kterého si člověk od narození do dospělosti osvojuje kulturu a tím se stává jejím příslušníkem. (Průcha, 2007, s. 48)

² Kulturní vzorce – formy chování, hodnoty a normy, které jsou charakteristické v dané společnosti, kde jsou obecně přijímány a napodobovány. Vstupují do procesu socializace jedince, jsou předávány z generace na generaci a udržují se ve zvycích a obyčejích. (Průcha, 2007, s. 47)

1.2 Rodina jako systém

„Rodina je prostředím, kde si lidé k sobě nutně musejí vytvářet vztahy a nutně musejí komunikovat.“ (Matoušek, 2003, s. 77)

Právě vzájemné interakce mezi členy rodiny, vzájemné vztahy a provázanost mezi nimi vytváří určitou soustavu. O rodině lze tedy hovořit jako o systému. Prvky takového systému tvoří *„lidé ve vzájemných interakcích a vztazích“*, nikoli *„jednotliví lidé sami o sobě“*. Jedná se o dynamickou soustavu, kdy chování jednoho prvku ovlivňuje ostatní a případný problém jednoho prvku nebo části systému má vliv na funkci celku. (Matějček, 1992, s. 34)

Rodině jako systému se věnuje Sobotková ve své knize Psychologie rodiny. Zde mimo jiné uvádí základní charakteristiku rodinných systémů podle Kantora a Lehra, kteří popsali rodinné systémy jako velmi organizačně složité, kdy jednotlivé rodiny vytváří sítě vzájemných vztahů. Zároveň jde o systémy otevřené, což je podmínkou pro jejich životaschopnost, reprodukci, ale i otevřenost ke změnám. Rodinný systém označují také jako adaptabilní, tedy schopný vyvíjet se a měnit v závislosti na vnitřních i vnějších podnětech. Dochází v něm k průběžné informační výměně. (Kantor a Lehr, 1975 cit. podle Sobotkové, 2001, s. 23)

Rodinný systém jako celek vytváří určité podsystemy. Takové podsystemy vznikají spojenectvím mezi jednotlivými členy rodiny, přičemž tyto koalice slouží k nějakému účelu. Například rodiče se spojí za účelem důležitých rozhodnutí v rodině, manželé sdílí sex, rodiče a děti sdílí společné zájmy. Každý člen rodiny má v jednotlivých subsystémech jinou roli a tím získává pocit odlišnosti, osobitosti, zvláštnosti. (Matoušek, 2003, s. 83)

Sobotková (2001, s. 26) uvádí příklad mladé ženy, která může být manželkou, matkou, dcerou, vnučkou, sestrou. V jednom subsystému se může cítit sebejistě, v dalším hledat oporu.

Podsystemy fungují na základě určitých pravidel, která stanovují, kdo a jak může být v koalici zahrnut a určují hranice mezi jednotlivými podsystemy. Právě hranice mezi subsystémy musí být jasně dané, ovšem v případě potřeby překročitelné. Pokud jsou hranice nejasné, může to narušit fungování rodiny. V takovém případě totiž může dojít k prolínání rolí jednotlivých členů a rodina se může dostat do situace, kdy není schopna vyřešit problém či se dohodnout na řešení díky zkrácenému pohledu na autonomii

jednotlivců. V případě nepropustné hranice se oslabuje komunikace mezi subsystemy, může docházet k jejich vzájemné izolaci a rodina se může rozčlenit na soupeřící či ignorující se koalice. (Matoušek, 2003, s. 83)

Důležitost postavení pevných hranic mezi jednotlivými subsystemy může být ukázána na příkladu subsystemu rodič – dítě. V případě dočasné nepřítomnosti rodičů, by měly být hranice tohoto subsystemu propustné pro prarodiče, přičemž odpovědnost a autorita rodičů zůstává zachována. V případě, kdy ale prarodiče zasahují do tohoto subsystemu bez vůle rodičů, například bez pozvání zasahují do výchovy dětí, podřívají tak rodičovskou autoritu a tím může systém rodič – dítě narušovat. Nejasné či nepropustné hranice subsystemů tak mohou narušovat fungování rodiny. (Sobotková, 2001, s. 26)

Hlavní koalice, čili subsystemy, které mají vliv na vývoj dítěte, navazuje dítě v rodině. Nejvýznamnější z nich navazuje dítě s matkou, později s otcem, poté se sourozencem. Po získání důvěry k nejbližším lidem se dítě odváží navázat vztah k dalším osobám, mezi které patří zejména příbuzní širší rodiny, prarodiče. Dítě si postupně uvědomuje nejen vztah s matkou a otcem, ale i těchto osob navzájem. Fungující rodina je založena právě na pevném spojení otce a matky, které má ústřední význam ve všech fázích života rodiny. Taková spojení rodičů musí mít však určitou prostupnost vůči generaci dětí. Pokud je spojení rodičů natolik pevné, že k sobě nepropustí děti, ty se mohou cítit izolovaně a bez rodičovské podpory. Avšak pokud má rodič silnější spojení s dítětem než s partnerem, může u dítěte vzniknout zkreslený pohled na nezávislost. Problematická je rovněž situace, kdy je dítě zahrnuto do rodičovského podsystému. Tento stav nazývají odborníci „*rodičovské dítě*“. Takové dítě se staví do pozice rodičovské autority vůči svým sourozencům, například v krizových situacích rodiny při nemoci či nepřítomnosti rodiče. I v rámci širší rodiny může dojít k prolomení hranice mezi subsystemy, kdy rodič vytvoří koalici se svým rodičem a může nastat situace, kdy je rodina ovládána podsystémem dospělých příslušníků různých generací. Další významné spojení je dítě a rodič stejného pohlaví. V tomto vztahu se dítě s rodičem identifikuje, učí se základům své sexuální role, sociální roli, rozvíjí intelekt, ale i dovednost regulovat emoce. Důležité je ale také spojení s rodičem opačného pohlaví, kdy se dítě učí některým aspektům své pozdější sexuální a rodičovské roli. Neméně důležité je i spojení dítěte se sourozencem, kdy se dítě učí vzájemným vztahům mezi vrstevníky. V souhrnu se jako nejdůležitější pro vývoj dítěte jeví spojení manželů, rodičů a dětí, sourozenců. (Matoušek, 2003, s. 83 – 94; Sobotková, 2001, s. 25; Matějček, 1996, s. 38)

Vzhledem k zaměření tématu práce je nutno doplnit tato spojení i o vztahy v rámci širší rodiny, vztahy s prarodiči. Jak uvádí Langmeier a Krejčířová (2006, s. 200) „*styk dětí s prarodiči je zpravidla jedním z prvních významných rozšíření okruhu jejich společenského styku, a tedy významným činitelem jejich pokračující socializace.*“ I ve vztahu dítěte a prarodiče se tedy vytváří určité spojení. Podle Vágnerové (2007, s. 392 – 393) taková spojení vznikají v důsledku určité závislosti jak dětí, tak prarodičů na ekonomicky aktivní střední generaci, která pro ně představuje určitou autoritu. V rámci této aliance se navzájem podporují proti mocnějším dospělým.

Všechny výše uvedené subsystemy jsou podle Sobotkové (2001, s. 26) „*vzájemně propojené interakcemi a všechny hrají určitou roli v udržování rovnováhy rodinného systému.*“

1.2.1 Rodina jako systém sítí

Rodina jako systém je součástí systému společenského. „*Schopnost rodiny vychovávat děti a vyrovnávat se s těžkostmi je závislá na tom, jak je rodina napojena na své sociální okolí. Toto spojení se nazývá sociální síť rodiny.*“ (Matoušek, 2003, s. 84)

Jedná se o spojení rodin, které jsou na sobě závislé. Do takového spojení se mohou počítat nejen blízcí či vzdálení příbuzní, ale i přátelé či známí. Ti všichni rodinu obklopují, ovlivňují, pomáhají, chrání, ale mohou ji i narušovat a zatěžovat svými nároky. Jednotlivé rodiny žijí samostatně, přesto jsou schopny udržovat pevné vazby s širší rodinou, a tyto vazby pěstovat, a závažná rozhodnutí uskutečňovat s ohledem na širší rodinu a její zájmy. Velikost a kvalita podpůrné rodinné sítě ovlivňuje adaptabilitu rodiny při řešení důležitých situací v rodině. (Matoušek, 2003, s. 84)

Sýkorová (1996, s. 54) přirovnává příbuzenskou síť k „*záchranné síti, již se jedinec zachytí v životních krizích i v běžných každodenních situacích.*“ Jak dále uvádí, příbuzenská síť představují pro jeho člena zdroje podpory. Tato podpora může být materiální (finance, pomoc v domácnosti, osobní péče doprava, péče v nemoci.), kognitivní (rady a informace), emocionální (útěcha, empatie, projevy náklonnosti, lásky a zájmu). Podpora může být pojímána i jako funkce rodiny, kde její členové spolupracují. Negativní vlivy sociálního a fyzikálního prostředí na člověka mohou být eliminovány právě členstvím jedince ve skupině, která mu poskytuje sociální podporu. Tyto neformální sítě mají schopnost se měnit, rekonstruovat se na základě starých i nových vazeb, které mohou zasahovat

přes nukleární a rozšířenou rodinu. Jejich činnost však není automatická. (Sýkorová, 1996, s. 54)

Rodinné sítě hrají velmi důležitou roli i při migraci. Zachovat si vztahy se svou původní rodinou je pro člověka, který se rozhodl žít v jiné zemi velmi důležité, což dokládají i výpovědi respondentek v praktické části práce. Moderní technologie v komunikaci a dopravě umožňují lidem, kteří se rozhodli žít v jiné zemi, nezpřetrhat vazby se svojí původní rodinou, ale právě naopak udržovat vztahy i přes velkou geografickou vzdálenost.

„Přistěhovalci se tím pádem už nezdají být vykořeněnými subjekty, naopak jde o aktivně jednající lidi, kteří opakovaně – tam a zpět – překračují nejenom hranice států, ale také hranice různých kultur a společností.“ (Brettell, 2000, cit. podle Szaló 2007, s. 111)

Aktivity těchto lidí jak v nové, tak i v původní zemi vytváří tzv. transnacionální sociální pole. Vztahy, které spojují jedince v nové i původní zemi vytváří tzv. transnacionální sociální sítě. Jde o rodinné, společenské, přátelské, ale i etnické vazby. Sociální sítě pomáhají jedinci nejen při mobilizování zdrojů potřebných k migraci, ale i v procesu přizpůsobení se životu v novém domově. V sociální síti jsou zastoupeni jak jednotlivci, tak celé rodiny. Tyto sítě skýtají zdroje podpory jako například sociální, finanční, ale často i pomoc emocionální při řešení různých problémů. Jedinec se tak nevzdává vazeb na zemi svého původu, právě naopak je schopen je rozvíjet a udržovat. (Szaló, 2007, s. 105 – 135)

„Podpůrné sítě mají tendenci se hierarchicky strukturovat podle stupně příbuznosti a emocionální síly vztahu“ (Sýkorová, 1996, s. 54). Primárně je tak podpora směřována k manželskému partnerovi, poté dětem a pak k ostatním příbuzným. Vzhledem k změření tématu práce bude v dalších kapitolách kladen důraz na podporu a vztahy mezigenerační.

1.2.2 Rodina jako systém podpory

V současné společnosti klesá význam rozšířených rodin a příbuzenských systémů a naopak roste samostatnost rodin nukleárních. Tento trend je však postupný a neděje se tak ve všech kulturách. Stále se můžeme setkat s rodinou, kde přetrvávají tradiční normy rodinného života (Giddens, 1999, s. 159). S tím souhlasí i Murphy (2004, s. 89), který popisuje, že zatímco dříve rodina běžně udržovala úzké vazby s širším příbuzenstvím,

³ Život migrantů v jejich nových domovech a jejich ekonomický, sociální a kulturní vliv v domovech původních teoreticky ukotvuje teorie transnacionální migrace, které se věnuje například Szaló (2007).

dnešní trend rodinného fungování zapříčiňuje, že se lidé setkávají a komunikují se svými příbuznými výjimečně a dochází k oslabování jejich vzájemného vztahu, závislosti a spolupráce. Oproti tomu Bengtson (2001, s. 1) naznačuje, že v životě americké rodiny v 21. století důležitost rodinných vazeb vzrůstá a příbuzné a prarodiče spatřuje jako čím dál více významnější k zajištění základních funkcí nukleární rodiny, která se důsledkem vzrůstajícího počtu nestabilních rodin a vysoké míry rozvodovosti postupně oslabuje.

Bengtson teoreticky ukotvil otázku rodinné odpovědnosti v teorii mezigenerační solidarity, za pomoci které může být charakterizována příbuzenská podpora, konkrétně podpora mezi prarodiči, rodiči a vnoučaty. Ve svém konceptu popisuje šest dimenzí solidarity, které charakterizují různé formy soudržnosti a podpory v rámci mezigeneračních vztahů. Afektuální solidarita vyjadřuje hodnocení emocionální blízkosti rodinných příslušníků s ostatními členy. Asociační solidarita vyjadřuje typ a frekvenci kontaktů mezi členy rodiny. Konsensuální solidarita vyjadřuje shodu v hodnotách a přesvědčeních mezi členy rodiny. Funkcionální solidarita vyjadřuje přijatou a danou podporu mezi generacemi, zahrnující především finanční a fyzickou pomoc a podporu emocionální. Normativní podpora vyjadřuje sílu rodinných závazků ke členům rodiny dané rodinnými normami, tak jako očekávání závazků ostatních členů rodiny. Strukturální solidarita vyjadřuje možnost mezigeneračních interakcí v souvislosti s geografickou vzdáleností mezi členy rodiny. V souhrnu je mezigenerační solidarita ovlivněna mnoha socio – demografickými faktory. Bengtson připisuje větší vliv rase, etnicitě a rodu než sociokulturní determinaci a věku. Zajímavým zjištěním je fakt, že starší generace více investuje do vztahu a poskytuje větší míru solidarity vůči mladší generaci, než generace mladší vůči starší. (Bengtson, 2001, s. 8 – 9)

2 MEZIGENERAČNÍ VZTAHY V RODINĚ

2.1 Mezigenerační vztahy

Vztahy v rodině mají mnoho podob. Každý člověk ze své zkušenosti ví, jak na jedné straně harmonické, a na druhé straně komplikované vztahy s nejbližšími mohou být. Ne vždy fungují tak, jak by měly, či tak, jak by si člověk přál. Tyto vztahy se v průběhu plynoucích let mění, prohlubují se či naopak uvadají.

Vztahy v rodině mohou být označeny jako vztahy blízké. H. Kelley takové vztahy vysvětluje pod termínem „*osobní vztahy*“. Tyto osobní vztahy jsou „*především blízké vztahy a až potom jako derivát této blízkosti, se stávají osobními.*“ (Kelley, 1979 cit. podle Výrost a Slaměník, 2008, s. 236)

Osobním vztahem se označují pro jedince významné vztahy k jeho nejbližším osobám. Blízkým vztahem se označují takové osobní vztahy, prostřednictvím kterých osoba silně ovlivňuje jiné osoby, v různých sférách činnosti a po dlouhou dobu. Takové jsou zejména vztahy v rodině, především vztah mezi manžely a vztah rodič – dítě. Pro osobní vztahy je typické zdůrazňování pozitivních emocionálních prvků jako lásky, porozumění, vzájemného uspokojení potřeb a minimální obsah negativního prožívání. Tyto vztahy bývají chápány často jako idylické, nicméně blízkost vztahu nezaručuje jeho neproblémovost. Důležitým prvkem charakteristiky blízkých vztahů je subjektivní vnímání a hodnocení samotného vztahu partnerů. Ti jej mohou vnímat, ale i hodnotit ze dvou hledisek, a to z pohledu osobního uspokojení (spokojenosti), které jim vztah přináší, ale i z pohledu omezení (závislosti), které z něj vyplývají. Spokojenost ve vztahu dává člověku víru, že vztah k jiné osobě uspokojuje jeho potřeby, zatímco závislost vyjadřuje, v jaké míře je uspokojování potřeb závislé na osobě partnera.⁴ (Výrost a Slaměník, 2008, s. 233 – 247)

Bengtson definoval pět základních typů mezigeneračních vztahů. „*Tight – knít*“ (úzce spojené vztahy) se vyznačují vysokou mírou citové blízkosti, vysokou četností kontaktů. Členové rodiny žijí blízko sebe, přičemž je pro rodinu charakteristická vysoká úroveň pomoci a podpory. Oproti tomu vztahy označené jako „*Detached*“ (oddělené) se vyznačují nízkou provázaností, rodinná pomoc a podpora není naplňována. Vztahy

⁴ Teorie vzájemné závislosti, více například Výrost a Slaměník, 2008, s. 233

„*Tight – knit*“ a „*Detached*“, představují krajní meze vztahů. Mezi nimi stojí tři typy vztahů, které Bengtson označuje jako „*Variiegated*“ (pestrobarevné). Jedná se o vztahy „*Sociable*“ (společenské), „*Intimate – but – Distant*“ (intimní, ale vzdálené) a „*Obligatory*“ (povinné). Vztahy „*Sociable*“ a „*Intimate – but – Distant*“ jsou charakteristické v širší rodině, kde je nízká nebo zcela chybí podpora zahrnující podporu finanční, fyzickou, či emocionální. Vztah „*Intimate – but – Distant*“ je ale charakterizován citovou blízkostí svých členů, ovšem bez častých kontaktů a vzájemné pomoci. Vztahy „*Obligatory*“ se vyznačují vysokým počtem kontaktů, členové rodiny žijí blízko sebe, ovšem i přesto mezi nimi nejsou blízké citové vazby, pomoc a podpora je průměrná. (Bengtson, 2001, s. 9)

Označení generace pro potřeby práce vychází ze slovníku sociologických pojmů, kde je za generaci označováno: „*seskupení spřízněných věkových skupin (...) příslušníci jsou spojeni stejným způsobem myšlení a prožívají důležité momenty své osobní biografie ve stejných historických a kulturních podmínkách.*“ (Jandourek, 2012, s. 94). Určení jedné generace je přibližně 25 – 30 let.

2.2 Mezigenerační vztahy a historie

Generace od nepaměti žijí vedle sebe či spolu. I když se vyznačují odlišným pohledem na svět, jsou jejich vztahy provázané. Staří se radují z vnoučat a předávají mladým své zkušenosti. I přesto se význam prarodičů v dějinách mění. Doba po druhé světové válce a nastolení totalitního režimu je dobou, ve které vyrůstali a žili současní prarodiče. Je to doba, která ovlivnila i jejich děti, tedy rodiče zahrnuté v empirické části práce. Pro lepší porozumění současného stavu a postojů k mezigeneračním vztahům dnešních rodičů je důležité, podívat se na podoby rodiny i v průběhu historie 20. století po současnost.

Nástupem komunistického režimu, po druhé světové válce, byly v naší zemi rozvíjeny ideje, které měly změnit rodinu tak, aby podporovala rozvoj socialistické společnosti. Proces modernizace, který byl v našich zemích do té doby totožný se západní Evropou, se zastavil. Bylo dosaženo téměř plné zaměstnanosti žen na plný úvazek, ovšem „druhou směnou“ se pro ně stala péče o domácnost, což nevedlo k usnadnění rodinného života. Zaměstnanost žen však byla nutná z ekonomického hlediska, kdy rodina byla závislá i na platu ženy, nejen muže. Ve větší míře docházelo k institucionalizované péči o děti, ovšem kvalita nebyla vysoká. Již v té době bylo upozorňováno na nutnost citové vazby

mezi dítětem a matkou a kolektivní péče byla kritizována. Ukázalo se, že není dobré oddělit výchovu dětí od rodiny, aniž by to nemělo vliv na psychický vývoj dětí. (Matoušek, 2003, s. 39 – 40)

Hlavou rodiny byl muž, který se na chodu domácností většinou nepodílel. Jelikož se odcházelo do důchodu poměrně brzy, ve středním věku nebo na prahu raného stáří, byla velmi využívána pomoc prarodičů při chodu domácnosti i výchově dětí. Mladí vstupovali velmi časně do prvního zaměstnání, a také velmi brzy zakládali rodiny. Bylo běžné, že žena v důchodu plně převzala péči o vnoučata, aby se dcera nebo snacha mohla vrátit po mateřské dovolené do práce. I po zahájení školní docházky vnuků se od tehdejších prarodičů očekávalo, že budou vypomáhat dál, buď formou hlídání dětí, nebo materiálně. Takový životní program „mladých seniorek“ byl akceptován celou společností. Díky získání novomanželské půjčky začínaly mladé páry po sňatku žít odděleně, většinou se to ale neobešlo bez finanční či jiné podpory jejich rodičů. Pokud rodina neměla hlídající babičku nebo dědečka, měla nevýhodu i po stránce materiální. Bylo typické, že prarodiče pomáhali svým dětem a vnoučatům k jistým výhodám, jako bylo rychlejší získání nedostatkového zboží nebo užívání chat a chalup. Co se týče péče o staré rodiče, bylo jakýmsi morálním selháním dát je do domova důchodců, i když stát tuto péči mohl zajišťovat. V této spojitosti mluví odborníci o tzv. sendvičové generaci, což znamená, že volný čas ženy střední generace byl rozdělen na péči o dospívající děti a stárnoucí nebo nemocné rodiče. Oblíbenou činností bylo chalupaření. Starší lidé se věnovali různým činnostem, kromě cestování do zahraničí. Všichni občané měli do kapitalistických zemí omezený přístup vázaný na devizový příslib. Do socialistických zemí přístup byl, na vycestování však většinou chyběly finanční prostředky. Zkušenosti s cizinci tak byly ovlivněné jak druhou světovou válkou, tak poválečným vypořádáním se s jinými národnostmi. Lidé měli omezené možnosti cestovat i učit se cizím jazykům. Multikulturní zkušenosti uvnitř země byly téměř nemožné a kulturní rozmanitost zde v podstatě neexistovala. I cesty pro cizince do Československa byly uzavřeny, bylo velmi málo pravděpodobné setkat se s cizincem, kromě několika výjimek. Například studenti vysokých škol a učilišť, kteří se však po ukončení studia většinou vraceli do svých zemí a jejich počty byly zanedbatelné. Až do roku 1989 byla česká společnost poměrně uzavřená, obehnaná těžko prostupnou hranicí a každá rodina měla v zásadě rovné podmínky pro své fungování. (Haškovcová, 2010, s. 59 – 79)

V období totalitního režimu došlo k posílení vazeb mezi prarodiči a rodiči. V situacích, kdy stát nebyl schopen zajistit zboží a služby, se širší rodina semknula, aby si navzájem pomáhala. Došlo k posílení mezigeneračních vztahů a ke zvýšení významu role prarodičů. (Matoušek, 2003, s. 40).

Po roce 1989 naše země prošla mnoha politickými, ekonomickými, sociálními a kulturními proměnami, které zasáhly i institut rodiny. Podle Možného (2004, s. 58) zažila česká rodina v druhé polovině 20. století nejvyšší míru mezigenerační podpory, což bylo dáno povahou politického a ekonomického režimu. Rodina byla při počtu dvou dětí dost malá, aby nemusela řešit zdroje a dost velká pro vytváření sítí, kdy strýci, tety, bratřenci, sestřenice byli v rodině běžní.

2.3 Mezigenerační vztahy a současnost

V současné době ustupuje význam instituce manželství, rozšiřuje se nesezdané soužití, zvyšuje se počet rozvodů a tedy i neúplných rodin, rodičovství se odkládá z důvodu možnosti kariéry žen. Roste podíl domácností jednotlivců jako důsledek přibývání samostatně bydlících mladých lidí. Objevuje se fenomén dobrovolné bezdětnosti. Stoupá podíl dětí mimo manželství. I přesto pro dnešní mladou generaci zůstává jako nejvyšší hodnota založení trvalého partnerského vztahu a poté rodiny. (Možný, 2004, s. 6 – 10)

Soukromý život je silně ovlivněn pracovním trhem, nároky na flexibilitu a intenzitu práce. Mít děti je náročné jak finančně, tak časově. Prodloužila se doba aktivního výkonu povolání a ženy nemohou, a někdy ani nechtějí, převzít plnou péči o svá vnoučata. Mladé ženy chtějí budovat kariéru a zároveň i prarodiče ve své kariéře pokračují i poté, co mohli vstoupit do penze. Do života rodiny se promítá izolovanost, což je důsledek odděleného života od jednotlivých generací a poklesu významu sousedských vztahů. Taková izolovanost vede k menší stabilitě rodin, která nemá vazby v širší společnosti. A problémy uvnitř rodiny mohou rodinný svazek ohrozit. Rovněž ubývá chvil, kdy se celá rodina schází pohromadě, jednotliví členové, ač spolu sdílejí domácnost, tak spolu nekomunikují. K tomu vede rovněž velké pracovní vyčerpání rodičů, kteří nemají čas na děti. Užívanou strategií se v mnoha rodinách stává institucionalizovaná péče v domovech pro seniory. Složitě situace v mnoha rodinách nedovolí domácí péči o seniora v rodinném prostředí. (Haškovcová, 2010, s. 76)

„Střední ekonomicky aktivní generace myslí na sebe, méně na svou přítomnost u malých dětí a u starých nemocných členů rodin.“ (Haškovcová, 2010, s. 76)

Haškovcová (2010, s. 76) poukazuje na to, že senioři preferují vlastní byty, kdy výhodou je nezávislost, nevýhoda se ukazuje v momentě potřeby pomoci. Oddělené bydlení a vzdálenost obydlí od dětí však podle odborníků neohrožuje kvalitu mezigeneračních vztahů, Haškovcová používá pojem „*intimita na dálku*“. S tím souhlasí i výsledky výzkumu Saka a Kolesárové (2012), podle kterých vzrůstá počet seniorů, kteří vlastní byty. Matky a babičky žijí častěji samy v bytě nebo domě, než otcové či dědečkové, což vysvětlují díky dožívání vyššího věku a větší schopností se o sebe postarat. Jak dále uvádí, nejvýznamnějšími prvky pro seniory jsou děti, vnoučata, manžel/ka, zdravotnický personál, přátelé, zvíře. Upozorňují na fakt, že existuje vysoký počet seniorů, v jejichž životě hrají zvířata významnou roli. To poukazuje na krizi mezilidských vztahů, vyhasínání pozitivních emocí, nárůstu agresivity a odcizování lidí. Na druhou stranu je pro seniory dominantní pozice dětí a vnoučat, kteří jsou ve více případech důležitější než partner seniora, což potvrzuje velmi silnou vazbu mezi dětmi, rodiči a prarodiči. I když je vztah mezi generacemi historicky nejhorší, vlastní dědeček a babička je pro velkou část mladých v současné době stále autoritou. (Sak a Kolesárová, 2012, s. 74 – 101)

Zároveň jsou stále prarodiče silně vázáni k mladým rodinám v porovnání se západními zeměmi. Většinou slouží jako „*pomocná či ochranná instituce*“ v případě, že se v rodině vyskytnou problémy, například rozvod (Matějček a Dytrych, 1997, s. 33). Stejně tak Sýkorová (1996, s. 54) považuje zejména přímé příbuzenství za velmi důležité, neboť slouží k mezigeneračnímu přenosu kulturních vzorců a pomoci a zejména k řešení emocionálních problémů. Což potvrzují i výsledky studie Saka a Kolesárové (2012, s. 159), které uvádí, že 81% seniorů a 78% ostatní populace v České republice se shodnou na tom, že senioři mají významnou úlohu pro rodiny svých dětí. Z toho vyplývá, že i v současné době je propojení seniorů s rodinami dětí hluboké a široce naplňované

Zajímavé výsledky v oblasti mezigeneračních vztahů přinesl mezinárodní srovnávací výzkum *Hodnota dětí a mezigenerační solidarita* (Možný et al., 2004) probíhající v letech 1999 – 2000, kterého byla Česká republika součástí. Výzkum byl zaměřen na povahu mezigenerační solidarity ve vztahu dcer, maminek a babiček, které byly pokrevně příbuzné. Ivo Možný (2004) v závěrečné zprávě k výzkumu přináší výsledky za Českou republiku ve srovnání s Německem a Tureckem. Česká populace v porovnání s Německem

vyjadřuje vysokou míru mezigenerační solidarity. To může být dáno tím, že Německo představuje stát s vyšší mírou a konformitou institucionalizované péče, tudíž nižší míra mezigenerační solidarity je předpokládána. Naopak Turecko jako představitel země, kde přežívají tradice velké rodiny a islámské podoby uzavřené rodiny, a kde byla předpokládána vysoká míra podpory, vykazuje v některých případech nižší úroveň rodinné podpory než v České republice. Možný tuto situaci vysvětluje tím, že tradiční rodiny nedisponují s vysokou úrovní spotřeby a blahobytu, tudíž mají omezený prostor pro volby strategií. Rovněž vyšší počet dětí neumožní přenos zdrojů a podpory na všechny. Strategií těchto rodin je určení dědice, přičemž ostatní děti se musí postarat sami o sebe. České ženy kladou důraz na mezigenerační pomoc nejen ve směru rodičů vůči dětem, ale i ve směru opačném. Generace babiček však nejméně souhlasí s povinností dětí postarat se o své rodiče, čímž chrání svou autonomii. I přesto se po ovdovění stěhují do rodiny své dcery. Zajímavý je fakt, že po ovdovění otce se na vztahu dcery s otcem nic nemění a nedochází k stěhování do rodiny dcer. Vztah dcery s matkou se jeví jako dynamičtější, mají důvěrnější vztah než s otcem. S matkou více hovoří, svěřují se jí, vnímají od ní více obdivu, ale prožívají i větší konflikty. U nejmladší generace je náklonnost k matce nejviditelnější, u střední generace se rozdíl mezi rodiči stírá, přesto je vztah k matce důvěrnější. Dcery vnímají jako větší zátěž praktickou pomoc matce, než její emocionální podporu. A praktickou pomoc poskytují dcery matkám více, než pomoc finanční. Naopak finanční pomoc je vyšší ve směru od starší generace k mladší. Všechny generace však shodně uváděly nejvíce poskytované pomoci emocionální. V mezigeneračních vztazích tedy dominuje nejsilnější vztah matky a dcery. Matky svým dcerám nejčastěji pomáhají a dcery matkám tuto pomoc oplácí. Hned vedle matky jsou sestry, které stojí jako druhé v pořadí blízkosti vztahu. Bratrové se jeví jako nejvzdálenější. Zajímavý poznatek přinesl mírný rozdíl ve vztahu k tchýni po smrti vlastní matky. Vzájemný vztah včetně vzájemné pomoci s tchýní se po smrti vlastní matky mírně zlepšil. (Možný et al., 2004, s. 21 – 58)

Jak se budou vyvíjet mezigenerační vztahy, je otázkou. Podle Možného (2004, s. 58) se v devadesátých letech 20. století situace v rodinách radikálně změnila. „*Půdorys pro rodinnou solidaritu se drolí a rozpadá. Sociální kapitál uložený do rodinné solidarity v dosud žijících generacích se vyčerpá v horizontu deseti – dvaceti let.*“ Možný tuto situaci vidí jako výzvu pro stát, kdy náklady, které dosud nesla rodina, budou muset převzít daňoví poplatníci, kterých však v důsledku sociodemografického vývoje bude ubývat.

2.4 Faktory ovlivňující vztah prarodič a vnouče

Vztahy jako takové se vytváří a mění v závislosti na mnoha okolnostech. Nejinak je tomu i ve vztazích mezigeneračních. Faktory, které mohou mít vliv na kvalitu vztahů, se podle Matějčka a Dytrycha (1997, s. 25) „*složitě kombinují, vytvářejí někdy těžko proniknutelnou vztahovou síť, kterou lze při povrchním pohledu na rodinu jen těžko pochopit.*“ I z tohoto důvodu není v rámci práce uveden výčet všech možných faktorů ovlivňující vztah. Za základní faktory, které ovlivňují kvalitu vztahu prarodiče a vnoučete odborníci považují četnost kontaktů, kvalitu vztahu mezi rodiči a prarodiči, počet vnoučat, gender a věk prarodiče a charakter rodové linie.

Četnost kontaktů, může být považována, vzhledem k tématu práce, za klíčový faktor. Jelikož prarodiče vnoučat žijí v obrovské vzdálenosti od svých dětí, může být konstatováno, že tyto vnoučata žádný intenzivní vztah ke svým prarodičům žijícím v jiných zemích ani pěstovat nemůžou. Dunifon a Bajracharya (2012) však naznačují, že díky silným vztahům mezi rodiči a prarodiči může dítě překonat geografickou vzdálenost od prarodičů a i přes tuto vzdálenost si s nimi vybudovat silný vztah.

Ve vztahu prarodičů a dětí tak může hrát paradoxně nejdůležitější roli rodič, který, zejména v raném dětství, zprostředkovává jejich kontakt. Kvalita vztahu rodičů a prarodičů tak ovlivňuje i vztah mezi prarodiči a vnoučaty. Rodiče mohou být v pozici strážného mezi prarodiči a vnoučaty a ovlivňovat tak jejich interakci zákazem či povolením jejich styku. Zároveň dítě pozoruje interakci rodičů a prarodičů a samo si vytváří svůj vlastní vztah k nim (Dunifon a Bajracharya, 2012). Satirová (1994, s. 263 – 265) upozorňuje, že dítě přejímá názory na své prarodiče od svých rodičů a může si proto o nich vytvořit jednostranný názor, aniž by je osobně poznalo. Upozorňuje i na tzv. generační propast, která může vzniknout, či se prohloubit, vyjadřují – li se rodiče o prarodičích jako o starých. Proto podporuje, aby se rodiče a prarodiče stali rovnocennými partnery a navzájem si pomáhali.

Vztahy prarodičů s vnoučaty jsou více ovlivněny vztahem prarodiče a snachy/zetě, než prarodiče a vlastního dítěte. Vnouče může sloužit i jako pojítka mezi dvěma generacemi a díky přítomnosti dítěte se zvyšuje počet kontaktů rodičů a prarodičů, tím se upevňují jejich vztahy (Silverstein a Giarusso, 2010, s. 7).

Budoucí prarodiče ztrácí dosavadní rodičovskou nadřazenost. Babička má psychicky mnohem blíže ke své dceři, jejich vztah, již před narozením dítěte, dostává novou kvalitu,

jsou si mnohem blíže než v předešlém období. Vzájemné city jsou nejintenzivnější v raných fázích života vnoučete. Jedná – li se o snachu nebo zetě, přístup její přístup bude jiný, ovlivněn tím, že je zprostředkovaný přes vlastní dítě a do vztahu se zapojují racionální složky psychické výbavy, zatímco pokud jde o vlastní dítě, zapojují se složky emocionální a iracionální. To, jaký si prarodič vytvoří vztah k vnoučeti, záleží nejen na tom, jaký vztah má k vlastnímu dítěti, zda je harmonický či konfliktní, ale i na vztahu k manželskému partnerovi svého dítěte. (Matějček a Dytrych, 1997, s. 25 – 69)

Dalšími důležitými determinanty vztahu jsou gender a věk prarodičů. Těmto dvěma faktorům se věnovala Hasmanová (2010), podle které udávají vztahu prarodič a vnouče charakter a intenzitu. Gender, tedy pohlaví, má vliv na to, jak se bude vztah mezi prarodičem a vnoučetem vyvíjet. Role prarodiče se pro ženu stává pokračováním role mateřské, tím se na ženu klade větší očekávání pomoci, ale na druhou stranu jí poskytují větší prostor, jak se v rodině angažovat. Díky těmto očekáváním fungují ženy jako tmelící prvek v rodině. Hasmanová vychází ze studií, které ukazují, že muži a ženy se v zásadě neliší ve spokojenosti v roli prarodiče. Ženy však mají častější kontakt s vnoučaty a připisují své roli prarodiče důležitější místo než muži. Role dědečků je brána jako méně zásadní. Věk prarodičů udává, nakolik se prarodič zapojuje do péče o vnoučata. Čím mladší je prarodič, tím více se zapojuje do časově i finančně náročnějších forem péče o vnoučata. (Hasmanová, 2010, 11 – 12)

Podle Dunifon a Bajracharya (2012) se mezi důležité faktory počítá i věk vnoučat. Malým dětem prarodiče poskytují spíše přímou péči, zatímco starším dětem mohou sloužit jako důvěrníci a emocionální podpora. S vzrůstajícím věkem vnoučat může být vztah narušen, hlavně v období dospívání. Zároveň i vnoučata pocítují menší podporu ze strany prarodičů a větší výskyt konfliktů. K obnovení kvalit vztahu dochází nejčastěji nástupem na vysokou školu.

Zmíněné faktory patří k těm nejdůležitějším, které mohou ovlivnit charakter a zapojení do péče ve vztahu k vnoučeti.

3 MULTIKULTURNÍ RODINA

3.1 Multikulturní společnost

Úvodem do problematiky by mělo být ozřejnění samotného výrazu kultura. Pro potřeby této práce bude vycházeno z pojetí kultury dle interkulturní psychologie. Nejširší vymezení pod tento pojem zahrnuje vše, co vytvoří lidská civilizace, jak materiální, tak duchovní hodnoty. V užším pojetí označuje Průcha (2007, s. 45) kulturu určitého společenství jako „*zvyklosti, symboly, komunikační normy a jazykové rituály, sdílené hodnotové systémy, předávané zkušenosti, tabu.*“ Každá kultura má své vzorce, které se mohou zdát podivné lidem pocházejícím z jiného kulturního prostředí, a protože jsou mezi kulturami velké rozdíly, lidé pocházející z jedné kultury obtížně přijímají myšlenky kultury jiné (Giddens, 1999, s. 37 - 37).

Globalizace, technický pokrok, cestování, nerovnoměrnost v ekonomickém rozvoji zemí nebo politické konflikty jsou jen malým výčtem faktorů, které mají vliv na migraci obyvatelstva. Po příchodu do cílové země čeká migranty adaptační proces na nové podmínky v majoritní společnosti. Tato adaptace je ovlivněna nejen osobnostními předpoklady samotného přistěhovalce, ale i nastavením migrační a integrační politiky, ekonomickou situací, a také postoji majoritní společnosti vůči migrantům. A právě tolerance vůči cizincům je spojena s přijímáním základních principů multikulturality. Tyto principy jsou založeny na „*vzájemné toleranci, respektu a rovnoprávnosti všech, bez ohledu na národnostní, rasovou nebo etnickou příslušnost.*“ (Leontyieva, 2003, s. 52)

Myšlenka multikulturalismu vede k „*respektování, uchování, existenci a rozvoj jednotlivých kulturních systémů a pomoc při jejich udržení a rozvoji (...) k uchování jejich kulturního bohatství, jak příslušníků majoritní společnosti, tak minorit.*“ (Balvín, 2011, s. 66). O multikulturní společnosti může být řeč už v případě, že vedle sebe žijí dvě odlišné kultury. A idea multikulturalismu prosazuje, aby si tyto jednotlivé subjekty udržely svoje vlastní kulturní odlišnosti, aby si mohly rozvíjet svoji svébytnost v rámci jednoho politického společenství či státu, nevzdávaly se vlastní identity (Balvín, 2011, s. 64). Multikulturní společnost tak znamená soužití alespoň dvou odlišných sociokulturních skupiny vedle sebe, nezahrnuje však jejich vzájemné styky, kulturní výměnu, spolupráci či komunikaci, navíc zde může docházet k diskriminaci.

Proto na základě postoje majoritní skupiny k minoritním skupinám někteří odborníci rozlišují společnost interkulturní. Ta, podle Šiškové (1998, s. 33), „*podporuje vzájemné vztahy mezi majoritou a menšinovými skupinami.*“ Šišková poukazuje na to, že v multikulturní společnosti dochází pouze k pasivní toleranci jednotlivých kultur, kdy ty jsou spíše asimilovány a integrovány podle měřítek majoritní skupiny. Zatímco interkulturní společnost vzájemné vztahy majorit a minorit aktivně podporuje na základě respektu k odlišnostem, vzájemné toleranci, rovnosti příležitostí, řešení konfliktů a vyhýbání se předsudků a stereotypů.

Interkulturalita vyplývá ze vzájemného dialogu mezi různými kulturami, vede k jeho usměrňování a zesílení kontaktů mezi kulturami, národy, etniky a národnostními menšinami tak, aby nedocházelo ke konfliktům, jejichž původem jsou multikulturní rozdílnosti. Jde o snahu vzájemného dialogu a vzájemného poznání. (Balvín, 2011, s. 103)

Multikulturalismus není chápán jen jako myšlenka, může být pojat například i jako vědecká teorie, politický cíl, stav společnosti, ale i snaha nejrůznějších profesí, například učitelů a sociálních pracovníků prosazovat udržení kultur žijících vedle sebe v jednom teritoriu a tvořící multikulturní společnost postavenou na respektu a toleranci. Důležitým nástrojem je multikulturní výchova, která působí nejen na děti, mládež, ale i dospělé a učí je žít v kulturně heterogenní společnosti. (Balvín, 2011, s. 64 – 66)

Terminologie, které se v odborné literatuře užívá ve vztahu soužití českého občana a cizince⁵, není zcela jednoznačně pojmově ukotvená. Jednotlivé termíny a pojmy se často zaměňují nebo se naplňují jiným obsahem. Kromě rodin etnicky, národnostně, rasově smíšených se lze setkat i s pojmy interkulturní, multikulturní, mezinárodní rodiny. Tato práce se zabývá rodinami, ve kterých je pár tvořen českým občanem a cizincem. Partneři pochází z různých sociokulturních prostředí, mohou být tedy označeny za rodiny multikulturní. Svým způsobem však může být multikulturní každé soužití. Příkladem může být rozdílnost kultur v soužití muže z venkova a ženy z velkoměsta. Vzhledem k nejednotné terminologii a případným nejasnostem, které z této nejednotnosti plynou,

⁵ Cizinec – fyzická osoba, která není občanem České republiky, včetně občana Evropské Unie. Na našem území rozeznáváme dvě kategorie cizinců. První z nich jsou občané Evropské Unie, Norska, Lichtenštejnska, Švýcarska a Islandu a jejich rodinní příslušníci, do druhé skupiny spadají občané ostatních zemí, tzv. občané třetích zemí. (Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky)

bude pouze pro potřeby této práce, považován za hlavní znak multikulturní rodiny, odlišnost mateřského jazyka, jako znak soužití partnerů různých národů, ras, etnik a kultur.

Přítomnost příslušníků jiných kultur na území České republiky nebyla v její historii žádným zvláštním jevem. Situace se však změnila v druhé polovině 20. století, kdy společnost začala postrádat zkušenosti s národnostmi, které vyznávaly odlišné náboženství, hodnoty a tradice. Díky této skutečnosti a vzrůstající migraci po roce 1989 ve společnosti stále přetrvávají problémy spojené s migrací jako je xenofobie, rasismus, nesnášenlivost.

3.1.1 Cizinci v České republice

Jak se na cizince dívají čeští občané? Mezi českou populací převládá názor, že cizinci, kteří se přistěhovali v posledních letech do České republiky, představují na celostátní úrovni problém. Z dlouhodobého hlediska se od roku 2003 počet občanů, kteří cizince vidí jako problém, snížil. Nejvíce negativně cizince vnímají lidé starší 60 let. Pozitivně cizince vnímá věková skupina 15 - 29 let. Pozitivně k cizincům přistupují i občané, kteří mají mezi cizinci přátele. (CVVM, 2014, *Názory občanů na přínos cizinců pro ČR*)

I přes, na první pohled stále spíše negativní postoje, které mají občané vůči cizincům, navázaná partnerství mezi českými občany a cizinci jsou stále aktuální a dalo by se říci, že jejich počet vzrůstá. Čísla však uvádějí opačný trend.

Mezi lety 2000 – 2008 docházelo k nejvýraznějšímu přírůstku cizinců. V důsledku ekonomické krize a jejich dopadů na situaci na trhu práce docházelo od roku 2009 k jejich stagnaci a poprvé byl zaznamenán meziroční pokles. Tento trend pokračoval i v roce 2010. V roce 2011 a 2012 došlo opět k mírnému nárůstu. V roce 2012 bylo evidováno 435 946 všech legálně pobývajících cizinců s podílem na populaci 4,15%. Pro zajímavost, v roce 2004 to bylo 254 294 cizinců, s podílem na populaci 2,49%. (ČSÚ, *Cizinci: počet cizinců; Život cizinců v ČR 2013*)

Zatímco počet cizinců v české populaci díky ekonomické krizi stoupá jen mírně, počet sňatků, ve kterém je jeden z partnerů cizinec, klesá. Zatímco do roku 2000 počet sňatků s cizinci narůstal, od roku 2001 do roku 2007 byl tento trend v podstatě setrvalý. Od roku 2008 je však patrný pokles sňatků oproti minulým letům a tato tendence snižování sňatků pokračuje i v dalších letech. Pro ilustraci v roce 2007 bylo uzavřeno 4785 sňatků, v roce 2012 bylo uzavřeno 4007 sňatků, kdy jeden ze snoubenců je cizinec. Podíl sňatků s cizincem se v posledních letech pohybuje mezi 9 – 10% z celkového počtu uzavřených

manželství. Ve všech sledovaných letech překračuje počet českých žen, které se vdaly za cizince, počet českých mužů, kteří se oženili s cizinkou. U mužů se jedná nejčastěji o svazky s ženami ze Slovenska, Ukrajiny, Ruska, kdy toto pořadí je dlouhodobě stabilní, ale ženy Češky uzavírají manželství nejčastěji s občany Slovenska, Německa a Spojeného Království. V roce 2012 bylo tedy uzavřeno 4007 sňatků, kde byl jeden ze snoubenců cizinec. Z toho 2344 svazků ženy ČR a cizince a 1663 svazků muže ČR a ženy cizinky. Muži cizinci pocházeli ze 101 různých zemí, ženy cizinky z 82 zemí. (ČSÚ, *Sňatky cizinců v ČR podle vybraných st. občanství; 1995 – 2011; Sňatečnost*)

Klesající tendenci mají i počty sňatků nezávisle na tom, zda se jedná o partnerství s cizincem. Zároveň stoupá počet dětí narozených mimo manželství, což může poukazovat na upřednostňování nesezdaného soužití před manželstvím. Tuto strategii tak mohou využívat i páry, kde jeden z partnerů je cizinec, a proto skutečná čísla, která by ukazovala na počty soužití ve vztahu s cizincem a počty dětí narozených v takovém vztahu, nejsou známy. Nelze tedy určit, kolik smíšených párů žije jako nesezdaných, nebo mělo svatbu za hranicemi naší země.

3.2 Specifika kulturního a rodinného prostředí při výchově dětí

Do rodinného prostředí přináší kulturní různorodost svá specifika. Výchova dětí, mezigenerační vztahy, ale i komunikace mezi dospělými či nahlížení dospělého na děti a mládež je silně závislé na kulturních vzorcích charakteristických pro jednotlivé kultury. (Průcha, 2007, s. 156)

O vlivu odlišnosti kultur na rodinné prostředí se zmiňuje i Morgensternová a Šulová (2007, s. 38). Největší pozorovatelný rozdíl přitom spatřují mezi kulturami individualistickými a kolektivistickými. Stanovením kulturních dimenzí, mezi které patří i dimenze individualismu a kolektivismu, a jejich charakteristikou, odlišuje G. Hofstede jednotlivé společnosti světa. Individualistické společnosti spojuje s nukleární rodinou a kolektivistické s rodinou rozšířenou. V kolektivistické společnosti převažuje zájem skupiny nad zájmy jednotlivce. V individualistické společnosti jde o přesný opak. (Hofstede a Hofstede, 2007, s. 64)

V kolektivistické společnosti o sobě dítě přemýšlí jako o součásti skupiny „my“. „*Skupina „my“ je hlavním zdrojem identity jedince a jedinou jeho jistou ochranou před životními nesnázemi.*“ (Hofstede a Hofstede, 2007, s. 64) Mezi osobou a skupinou se vytváří vztah

závislosti. Rodiny se vyznačují silnými rodinnými vazbami a dítě je vychováváno k tradičnímu chápání rodiny. Dítě je také vedeno k přizpůsobení se požadavkům rodiny, kdy jeho zájmy ustupují před zájmy rodiny. Názory jsou přijímány kolektivně, osobní přesvědčení je potlačováno. Je dána vysoká míra loajality k rodině. Obvyklé je sdílení zdrojů, kdy se očekává, že pracující člen rodiny poskytne části výdělku členům rodiny, kteří tyto zdroje nemají. Závazky k rodině jsou nejen finanční, ale i rituální. Rodina vytváří vazby podobné rodinným i s osobami, které nejsou biologicky příbuznými. Výběr manželského partnera není záležitostí muže a ženy, ale celé rodiny. Existuje zde vysoká úcta k rodičům a prarodičům i v době, kdy jejich děti zakládají své rodiny. Od dětí je ve směru k rodičům očekávaná podpora, ale i pomoc finanční. Rodiče bydlí často spolu s prarodiči. (Hofstede a Hofstede, 2007, s. 49 – 78)

„Pro takovou společnost je typická určitá struktura závislosti na starších, která se projevuje ve všech mezilidských kontaktech a mentální software, který si lidé nesou s sebou, obsahuje výraznou potřebu takové závislosti.“ (Hofstede a Hofstede, 2007, s. 49)

Oproti tomu individualistická společnost je tvořena převážně rodinami nukleárními. Děti o sobě přemýšlí jako o „já“. *„Toto já je jejich osobní identita, je odlišné od „já“ druhých lidí.“* (Hofstede a Hofstede, 2007, s. 49)

Cílem výchovy, v individualistické společnosti, je naučit děti samostatnosti, nebýt závislý na skupině. Očekává se, že jakmile to bude možné, dítě opustí domov. Styky s rodiči jsou obvykle omezené na minimum nebo se nestýkají vůbec. Dítěti je ponechána větší volnost, je vedeno k vlastním rozhodnutím a názorům, má větší svobodu a prostor. Děti jsou podporovány ve své nezávislosti na rodičích. Zcela nezávislí se jeví ke svým příbuzným. Dítě je bráno více méně rovno svým rodičům. Rodinné vztahy na venek mohou působit jako chladné, odtažité, bez intenzity. Rodiče se na stáří musí postarat spíše sami o sebe. Pomoc od dětí není očekávaná. (Hofstede a Hofstede, 2007, s. 49 – 78)

Na základě prováděného výzkumu stanovil G. Hofstede index individualismu, který měří vztah jedince se skupinou, tedy určuje míru individualismu nebo kolektivismu. Nejvyšší míru individualismu lze nalézt ve Spojených státech amerických (USA), Austrálii, Kanadě, Velké Británii (VB). Vysoké míry dosahuje například i Holandsko, Nový Zéland, Francie. Česká republika se řadí k zemím s vyšším indexem individualismu. Ke kolektivistickým společnostem se řadí Guatemala, Ekvádor, ale i například Turecko, Východní a Západní

Afrika. Nejvíce kolektivistický evropský stát je Srbsko, dále Slovinsko a Portugalsko. (Hofstede a Hofstede, 2007, s. 68)

Jednotlivé kultury se odlišují v pojetí toho, co rodiče mohou od dětí vyžadovat, k jakým hodnotám je vést a jakým způsobem. V závislosti s výchovou dětí a růzností kultur lze hovořit o tzv. rodičovské autonomii. Možný (2002) uvádí její dvě základní koncepce, tradiční a liberální. Z tradiční koncepce poté vychází pojetí demokratické a z liberální koncepce vychází její jemnější pojetí označované jako zjemnělé liberální pojetí. Sami rodiče jsou totiž postaveni před otázkou, jakým způsobem dětem hodnoty a představy předávat, protože jejich představy, které jim byli vtištěny v mládí, jako představy dobrého života, se výrazně liší s hodnotami a představami prezentovanými v realitě a v médiích. V rámci tradiční koncepce rodiče přenáší na dítě hodnotový systém a představu o dobrém životě volitelně zvolenými prostředky. Rodiče mohou dítěti omezit možnost seznámit se s takovými hodnotami, se kterými se oni sami neztotožňují. Tato koncepce vede k posilování rodin, k silnému mezigeneračnímu přenosu hodnot. Zároveň ale může vést až k rasismu a autoritářské osobnosti. Dítě vedeno v tomto duchu nezískává schopnost samostatně se rozhodovat a volit. Demokratická koncepce oproti tomu nepředpokládá striktní dodržení povinnosti dětí držet se hodnot rodičů, nabízí diskuzi i o jiných hodnotách. Hodnoty, které jsou rodiči nabízeny, děti přijímají za své ne z povinnosti, ale z vlastního rozhodnutí. V rámci liberální koncepce rodiče nikterak neovlivňují dítě při volbě hodnot a představ dobrého života, nechávají na něm, ať si samo vybere, co bude pro jeho život nejlepší, podle svého. Rodiče zasahují pouze v případě, že je dítěti tento volný výběr omezován. Toto vede k samostatnému rozvoji dítěte, ale na druhé straně snižuje mezigenerační porozumění, rozvolňuje vztahy v rodině. Umírněná liberální koncepce umožňuje rodičům předávání svých hodnot a představ, a zároveň umožňuje dítěti seznámit se bez omezení s jinými hodnotovými systémy. (Možný, 2002, s. 133 – 134)

Výše uvedené přístupy se nevyužívají samostatně v uvedené podobě, jak upozorňují Havlík a Kořa (2002, s. 74). Podle nich rodiče své vlastní přístupy hledají, pozměňují, a to v závislosti na potřebách dítěte. I v rámci jedné společnosti či kultury existují odlišnosti v tom, ke kterému modelu je tendence se blížit.

Morgensternová a Šulová et al. (2007, s. 110 – 111) upozorňují na oblasti, které mohou být zdrojem neshod vyplývajících z odlišného pojetí výchovy dětí, přičemž vychází z charakteristiky těchto oblastí podle Romana (1997), který je rozděluje do tří úrovní. První úroveň označuje jako hodnotovou preferenci, která určuje, co je správné a co ne.

V další úrovni, označované jako učební a disciplinární, se mohou různit názory na formu a míru trestání zlobivého dítěte. Tato úroveň vychází z odlišného pojetí rodičovské autority, z rodových stereotypů, které jsou chápány v různých kulturách různě. Třetí úroveň označuje formu vztahu mezi rodiči a dětmi, která udává výchovný styl. Například kultury románské, asijské a některé kultury evropské uplatňují spíše autoritářský model výchovy, který vede k respektu pravidlům a pořádku. Oproti například severoamerické, angloamerické a skandinávské kultuře, které mají tendence spíše ke shovívavosti a mírnosti, což vede spíše ke spontánním vztahům, pečování o druhé, zaměřenosti na vyjadřování pocitů, než na dodržování pravidel. Romano (1997, cit podle Morgensternová a Šulová et al., 2007, s. 110 - 111) charakterizuje i tři typy možností, jak se rodiče mohou vyrovnat s odlišnostmi ve výchově dětí. Mohou akceptovat způsoby výchovy v zemi, ve které rodina žije nebo přijmout výchovný styl jednoho z partnerů. Mohou se ale také chovat individuálně svým nejpřirozenějším způsobem. Tato možnost může některým dětem přinést pocit nejistoty a zmatku, oproti tomu některým dětem poskytuje širší kulturní zázemí a zkušenosti s různými kódy chování.

3.3 Interkulturní partnerský vztah a jeho determinanty

V případě, že se setkají dvě odlišné kultury, dochází k tzv. interkulturní situaci, ze které vyplývají interkulturní vztahy, kterými se zabývají Morgensternová a Šulová v knize *Interkulturní psychologie* (2007). Interkulturní manželství považují za „*kontrast k tradičním manželství uzavíraným v homogenních společnostech s velmi omezenou migrací populace.*“ (Morgensternová, Šulová et al., 2007, s. 102)

Důvody, které vedou k navazování smíšených partnerských vztahů, se neliší od důvodů, které vedou k navázání partnerského vztahu uvnitř stejné skupiny. Obvyklé důvody jsou láska, sexuální přitažlivost, zvědavost, osobní zisk, mít alespoň někoho. Oproti tomu důvody proti navazování interetnických vztahů se výrazně liší. Nejčastější důvody bránící ve vzniku interetnického vztahu je absence přitažlivosti ve smyslu neatraktivita etnické skupiny, nedostatek kontaktu v možnosti setkání s členem etnické skupiny a neakceptovatelnost interetnického vztahu z pohledu rodičů a společnosti. A právě postoj rodičů a společnosti může ovlivnit kvalitu interkulturního vztahu. Mimo to existují i další faktory, které mohou tento vztah ovlivnit. Ty se vyskytují i ve vztazích monokulturních. Rozdíl spočívá v jejich rozsahu a oblasti výskytu (Morgensternová a Šulová et al., 2007, s. 107).

Mezi zásadní faktory řadí autorky postoj rodiny a okolí ke vztahu. Negativní reakce okolí a případně vypovídání takových vztahů ze společnosti vede k jeho nestabilitě. Rodiče mohou mít námitky vůči volbě partnera svého dítěte z důvodu odlišnosti jeho kultury. Právě postoj rodin partnerů, má významný vliv ke stabilitě či naopak nestabilitě interkulturních vztahů a následně manželství. Interkulturní manželství je terčem negativních postojů více než monokulturní, což autorky ukazují na výsledcích studie⁶, kdy 65% dotazovaných interkulturních párů uvádí negativní postoj ze strany rodičů oproti 36% dotazovaných monokulturních párů se stejnou zkušeností. Tyto negativní postoje mohou pramenit z přesvědčení, že takové vztahy ničí rodinné tradice, jsou zdrojem problémů pro partnery i jejich potomky, někdy i radikální názory, že tyto vztahy znečišťují rasu. Takové postoje mohou vycházet ze stereotypizace a předsudků. V případech, kdy se páry setkávaly s negativním postojem rodičů, o to intenzivněji prožívaly lásku a přitažlivost, než páry, kterým překážky kladeny nebyly. Tento jev je nazýván jako efekt Romea a Julie. Takové intenzivní prožívání se časem oslabuje a je vystřídáno rostoucím vlivem rodičů ve vztahu. To může způsobit nedůvěru a kritičnost ve vztahu partnerů. (Morgensternová, Šulová et al., 2007, s. 107 – 108)

Rodina však může být i klíčovým zdrojem sociální podpory a schválení takového partnerství ze strany rodičů může významně ovlivnit rozhodnutí pro vstup partnerů do manželství. Rodina může páru poskytovat sociální, ekonomickou, ale i osobní podporu při překonávání rozdílů plynoucích z interkulturního vztahu. Lidé, kteří mají silné a pozitivní vztahy se svojí orientační rodinou se obecně lépe vyrovnávají s životními přechody a krizemi. Silné citové pouto ale může vést i k tomu, že rodina brání svému dítěti k odchodu do jiné země. Také očekávání toho, že se bude jejich dítě starat o své rodiče nebo o starší členy domácnosti, brání rodičům ke kladnému postoji k interkulturnímu vztahu. Velká vzdálenost od rodiny a kultury může v budoucnu působit negativně i v rámci mezigeneračních vztahů a podpory. Díky tomu vyvstávají i rizika spojená s nedostatkem rodinné podpory, kdy původní rodina nemá možnost pečovat o vnoučata, z mnoha důvodů se nemusí seznámit ani s manželem svého dítěte a jeho kulturou, je pro ně cizí člověk. Navíc pokud existuje mezi rodiči a partnerem jejich dítěte jazyková bariéra je větší pravděpodobnost, že se rodiče budou držet více předsudků a pochybovat o vztahu. Na druhou stranu orientační rodina díky velké geografické vzdálenosti nemůže zasahovat

⁶ výsledky výzkumu: Graham, Moeai, Shizuru, 1985 (Morgensternová, Šulová et al., 2007, s. 108)

do vztahu a pár může být izolován od předsudků, které mají vůči němu rodinní příslušníci. Důležitým úkolem jedince žijícím ve velké vzdálenosti od původní rodiny je odpoutat se emocionálně, ale i finančně od své původní rodiny. Podpora vlastní rodiny usnadňuje jedinci překonat překážky a odlišnosti interkulturního vztahu. V rodinách, kde je takový vztah neobvyklý či nepřípustný častěji dochází k napětí ve vztazích mezi rodinnými příslušníky. (Silva, Campbell a Wright, 2012, s. 862 – 865)

K faktorům ovlivňujícím interkulturní vztah může patřit i komunikace. Ta hraje v partnerském vztahu velmi důležitou roli pro jeho rozvíjení a udržení. Klíčovou otázkou poté může být i zvolení jazyka pro výchovu dětí. Partneři často v komunikaci používají mateřský jazyk pouze jednoho z partnerů, tím se může lišit charakter komunikace a například i kvalita verbálního vyjadřování, což může vést k nespokojenosti ve vztahu. Díky jazykové bariéře se nepochopení netýká jen mluveného slova, ale i emocí a celkového smyslu kontextu. Sebepronášení a sebevyjádření se může měnit s přechodem mezi mateřským a cizím jazykem, což může dokonce narušovat psychickou integritu osobnosti. Na druhou stranu jsou partneři nuceni komunikovat a věnovat se vzájemnému porozumění, čímž do vztahu investují a tím posilují jeho růst. Dalším faktorem může být sdílení odlišných náboženských hodnot. Partner může konvertovat k víře druhého partnera, oba partneři mají vlastní víru a nepřesvědčují druhého o své víře nebo se oba partneři odkloní od vlastní víry a najdou si společnou víru či přestanou být stoupenci jakéhokoli náboženství. Mezi faktory, které ovlivňují vývoj interkulturního vztahu, patří i každodenní témata, se kterými se potýkají i monokulturní páry. Za primární zdroj konfliktů v interkulturních vztazích se však považuje rozdíl v hodnotách, které stojí v pozadí každodenního života a ovlivňují například celkový postoj k životu, morální či politické názory. (Morgensternová a Šulová et al., 2007, s. 109 – 111)

Jedinci vstupují častěji do vztahů s příslušníkem podobné kultury. Sdílejí srovnatelné nebo podobné postoje a hodnoty, i přesto, že jejich socializace probíhala v odlišném kulturním prostředí. I v tomto případě však dochází k propojení odlišných kultur a s tím spojené větší pravděpodobnosti konfliktu. Tyto konflikty ale nemusí být tak zřetelné, pokud partneři najdou společné hodnoty v rámci svých odlišností. (Silva, Campbell a Wright, 2012, s. 859)

Morgensternová a Šulová (2007) upozorňují i na přínosy, které může interkulturní vztah přinést. Například možnost sebepronášení a seberozvoje díky nutnosti přehodnotit své postoje, hodnoty a předsudky, možnost mít nové přístupy k životu, k řešení problémů,

možnost žítí rozmanitého života díky vlivu různých hodnot, zvyků, a zároveň i možnost vytváření vlastní mezinárodní identity. Pro bikulturní děti může být přínosem i větší světový rozhled a světonázor. Někteří lidé se mohou cítit i výjimečně jako předchůdci nové společnosti, kde se nebude rozlišovat kulturní, rasová a náboženská odlišnost. (Romano, 1997 cit. podle Morgensternová a Šulová et al., 2007, s. 113)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

4.1 Cíl práce

Práce se snaží odkrýt vztahy a vazby mezi generacemi v multikulturní rodině. Cílem práce je z pohledu českého rodiče porozumět, jaký význam mají prarodiče pocházející ze dvou odlišných sociokulturních prostředí pro rodinu, ve které se tato prostředí střetávají. Zároveň se snaží porozumět mezigeneračním vztahům, průběhu kontaktů v rámci rodiny a vzájemné podpoře a pomoci. Výzkum je zaměřen jak na prarodiče pocházející z ČR, tak na prarodiče žijící mimo ČR.

Výzkumné otázky byly zvoleny tak, aby obsáhly komplexnější vhled do jednotlivých rodinných systémů a jako celek daly pohlédnout na významnost role prarodičů tak, jak ji vnímají rodiče pocházející z ČR.

Cílem práce je zjistit, jaký význam z pohledu českých rodičů mají prarodiče žijící v ČR a žijící mimo ČR v multikulturní rodině.

V rámci výzkumu byly stanoveny následující otázky:

1. *Jakým způsobem dochází ke kontaktu s prarodiči?*
2. *Jak popisují respondenti mezigenerační vztahy v rodině?*
3. *Jak respondenti popisují vzájemnou pomoc a podporu s prarodiči?*

4.2 Strategie výzkumu

Strategii výzkumu popisuje Hendl (2005, s. 39) jako „*obecný metodologický přístup k řešení výzkumné otázky*“, přičemž popisuje dvě hlavní kategorie. Kvantitativní a kvalitativní výzkumnou strategii. Vzhledem k tématu práce, cílům a povaze informací, které byly zjišťovány, byl v rámci metodologie zvolen kvalitativní výzkum. Tato volba umožňuje co nejhloběji porozumět vztahům a vazbám mezi generacemi v rámci multikulturní rodiny. Podstatou kvalitativního výzkumu je podle Švaříčka a Šed'ové (2007, s. 24) „*prozkoumat určitý široce definovatelný jev a přinést o něm maximální množství informací*“. Dodávají, že cílem je „*rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu.*“

Kvalitativní výzkum tak poskytuje podrobné informace o jevu a zachází do hloubky jevů. Právě získání hloubkového popisu případu sleduje Hendl (2005, s. 53) jako přínos této

strategie. Strauss a Corbinová (1999, s. 11) vidí další přínosy v odhalení a porozumění podstaty jevů, o kterých se toho ještě moc neví. Zároveň může být použit k získání nových názorů na jevy, které jsou známé. V rámci kvantitativního výzkumu by také nebylo možné zjistit různé aspekty, které respondenti považují vzhledem k tématu za důležité. Hendl (2005, s. 53) přesto upozorňuje na nevýhody tohoto výzkumu. Jednou z nevýhod je, že výsledky výzkumu nelze zobecňovat na širší populaci. Ty jsou platné právě jen pro určitý vzorek, na kterém byla data získána. Švaříček a Šed'ová (2007, s. 25) upozorňují, že výzkumníci by se proto měli vyvarovat výroků, které zobecňují uvedená tvrzení. Proto kvalitativní výzkum slouží jako základ pro výzkum kvantitativní. Miovský (2006, s. 160) upozorňuje také na fakt, že respondenti mohou zastírat své emoce a negativní postoje a snažit se o sociálně přijatelné odpovědi. Ale i výzkumník se může dopouštět chyby, kdy se příliš vcítí do rozhovoru, čímž do něj může vnést své postoje a emoce a tím mít vliv na odpovědi respondenta.

I přes uvedené nevýhody kvalitativního výzkumu se tento jeví, vzhledem k cílům práce, jako vhodnější, protože umožňuje důkladný rozbor tématu a tedy i hlubší pohled do problematiky vztahů v multikulturní rodině.

4.3 Interpretativní fenomenologická analýza

Vzhledem k záměru prozkoumat subjektivní zkušenosti rodičů, byla jako výzkumná metoda zvolena interpretativní fenomenologická analýza (IPA). Je to relativně mladá metoda využívaná jako jeden z přístupů kvalitativního výzkumu převážně v psychologii, ale rozšiřující se i do dalších věd, zejména sociálních. Za zakladatele metody je považován britský profesor J. Smith. Metoda IPA a její postup byl zpracován V. Šuráňovou v knize *Výzkumné metody v pedagogické praxi* (2013), ze které bude tato práce čerpat.

IPA se zaměřuje na prožitou lidskou zkušenost. Tato metoda „*zjišťuje a popisuje zkušenost respondentů z hlediska toho, jak si oni sami utvářejí a konstituují realitu, a toho, jaký jí oni sami dávají význam, smysl.*“ (Šuráňová, 2013, s. 105). Zaměřuje se tedy na popis a zmapování pohledu daného jedince na určitý fenomén a umožňuje velmi hluboce popsat jeho zkušenost s tímto jevem. Výzkum podle IPA je proces, ve kterém má výzkumník své aktivní místo. Do výzkumu nevstupuje s žádnou předem danou hypotézou, kterou by ověřoval. Právě naopak, cílem je široce definovaný problém nebo otázka, která se v průběhu výzkumu zostřuje, mění, reformuluje. Tato metoda bere výzkumníka jako zprostředkovatele zkušenosti respondenta světu. (Šuráňová, 2013, s. 105 – 107)

4.4 Výzkumný vzorek

Vzhledem k charakteru a specifičnosti zkoumaného vzorku byli respondenti vybráni záměrně. Podle Miovského (2006, s. 135) se tato metoda využívá v případě, kdy jsou na základě stanoveného kritéria cíleně vyhledávány jedinci, kteří toto kritérium splňují a současně jsou ochotni se zapojit do výzkumu. Kritéria byla stanovena: mateřský jazyk český, trvalý pobyt v ČR, manželství s cizincem (v trvání/rozvedené) a z tohoto svazku narozené alespoň jedno dítě. Předem byly vyloučeny bezdětné páry.

Nutno připomenout, že původním cílem práce bylo zmapovat mezigenerační vztahy v multikulturní rodině z pohledu obou rodičů. Jedním z důvodů, proč bylo od původního záměru upuštěno, byla neochota rodičů – cizinců pro vstup do projektu. V první fázi byla oslovena rodina z okruhu známých autorky, která poskytla kontakty na 8 rodin, které splňovaly podmínky. Z toho 5 rodin souhlasilo s účastí, na čemž se shodli oba partneři. I přes předběžný souhlas s rozhovorem nakonec odmítly účast čtyři rodiny. Důvodem ve dvou případech byla neočekávaná rodinná situace. V dalších dvou případech se rodiny omluvily z důvodu neochoty rodiče – cizince k rozhovoru. Jak bylo vysvětleno později, jejich neochota plynula z pocitu, že jim bude připomenut jejich původ. Nechtěli připustit, aby se na ně dívalo jako na „cizince“ a bylo jim připomínáno, že jsou „cizinci“. I když v obou případech neměli manželé české státní občanství, považovali se za Čechy. I přesto, že rozhovor byl určen pouze ke studijním účelům, považovali tento důvod za vážnou překážku. Byly proto přeformulovány cíle práce a pozornost se soustředila pouze na hlubší pohled rodiče českého. Toto rozhodnutí se nakonec ukázalo jako dobré, neboť zaměřením se na jednotlivce umožnilo sledovat vztahy více do hloubky.

S výběrem nových účastníků výzkumu již problém nenastal. Výzkumný vzorek nakonec tvoří celkem 4 respondenti z celkových 11 oslovených rodin. I přesto toto číslo splňuje požadavky na velikost výzkumného vzorku v rámci metody IPA. Ta doporučuje velikost výzkumného vzorku od 4 do 10 respondentů. Jak uvádí Šuráňová (2013, s. 109), tento nízký počet jedinců reprezentující určitou zkušenost je dán, aby mohl být vytvořen dostatečný prostor pro hloubku individuální zkušenosti.

Respondenti zahrnutí v empirické části práce jsou shodou okolností ženy a to v manželství, česko/eritrejském (ČR/ER), česko/etiopském (ČR/ET), česko/americkém (ČR/USA), česko/anglickém (ČR/VB). Bližší informace o jednotlivých respondentkách jsou uvedeny v části věnující se výsledkům rozhovorů.

4.5 Metoda sběru dat

S ohledem na důkladný rozbor tématu byla použita metoda polostrukturovaného rozhovoru. Tato metoda umožňuje pokládat respondentům otázky ze stejné oblasti a zároveň dovoluje pokládat doplňující otázky k jevům, které v průběhu rozhovoru vyplynou. Polostrukturovaný rozhovor je doporučován i v rámci metody IPA, kde je důležité, aby tazatel mohl přizpůsobovat otázky podle toho, co vzejde z rozhovoru jako významné. Základem jsou otázky otevřené. Je důležité nechat respondentovi co největší prostor pro vyjádření se k tématu.

Nevýhodou polostrukturovaného rozhovoru je, že tazatel nedodrží dané okruhy tématu a pokládá otázky, které nemusí být relevantní cílům výzkumu. Tuto nevýhodu lze omezit technickou přípravou rozhovoru. Proto bylo stanoveno základní schéma okruhů a otázek, které měly být během rozhovoru položeny. Jejich pořadí, styl a znění však bylo možno měnit dle situace. Respondentům bylo nasloucháno a byl jim nechán otevřený prostor a čas na přemýšlení. Otevřené otázky byly doplňovány dalšími otázkami, které konkretizovaly a podporovaly odpovědi respondentů.

Rozhovory s respondentkami měly podobný průběh. Po dohodě se všechny rozhovory uskutečnily v příjemném prostředí kavárny, shodou okolností vždy v odpoledních hodinách po pracovní době respondentek. Po vzájemném seznámení následovala neformální komunikace pro navození co možná největší vzájemné důvěry. Poté byly respondentky opět seznámeny se záměrem projektu a etikou výzkumu. Následoval výzkumný rozhovor, který byl zpočátku zaměřen na témata vztahující se k obecným vztahovým záležitostem, například seznámení se s partnerem. Některé respondentky se již v začátku volně rozhovořily a byly jim kladeny pouze doplňující otázky tak, aby se jejich vyprávění dotýkalo tématu. Některé naopak čekaly na otázky a odpovídaly přímo na ně. Na konci rozhovoru byly vyzvány, aby doplnily informace, které považují vzhledem k tématu za důležité.

Rozhovory byly nahrávány na diktafon. Jejich délka byla v rozsahu od 40min do 65min. Z pozice autorky byla snaha respondentkám porozumět, být poučena a zároveň se snažit zachovat neutralitu a nevytvářet prostor pro sociálně žádoucí odpovědi. Zároveň usilovat o zachycení atmosféry a pocitů, které měly respondentky v průběhu rozhovoru a doplňovaly jimi svoji výpověď. Rozhovory byly následně doslovně přepsány.

Nepřeváděly se tedy do spisovného jazyka ani nebyly očištěny od dialektu a chyb ve větné skladbě.

Jak zmiňuje Šuráňová (2013, s. 105), sám výzkumník je nástrojem, který „zprostředkovává zkušenost respondentů světu“, proto musí být schopen reflektovat a rozlišovat svůj přínos. Na jeho osobě závisí i výsledná podoba rozhovoru (Miovský, 2006, s. 156).

Významný faktor při rozhovorech sehrál rodinný stav autorky práce. Fakt, že je vdaná a má dvě děti braly všechny respondentky v rámci rozhovoru jako pozitivní. Uváděly, že rozhovor vnímaly spíše jako příjemné posezení. Díky této skutečnosti byly respondentky otevřenější a neměly problém hovořit o intimnějších tématech. Další skutečnost, která mohla ovlivnit rozhovor, byl fakt, že autorka práce respondentky neznala osobně, nepatří ani do jejich okruhu známých a je malá pravděpodobnost, že se s nimi v budoucnu osobně setká. To mohlo mít rovněž vliv na míru otevřenosti výpovědi respondentek, neboť ty vyžadovaly vyšší míru anonymity a ujištění, že se data nedostanou k jejich rodinným příslušníkům. Svoji roli na podobě rozhovoru mohla mít i nezkušenost autorky s vedením takového rozhovoru. Respondentky mohly vycítit míru nejistoty. Tato nezkušenost autorky měla vliv i na objem získaných dat z rozhovoru, zvláště během prvního. Získaná data byla velmi bohatá, avšak ne všechna se přímo týkala tématu. Tuto nevýhodu se autorka snažila minimalizovat díky dodržení stanovených okruhů tématu a otázek.

V rámci analýzy a interpretace dat byla snaha o nezájaté hodnocení bez promítnutí vlastních zkušeností, nelze však vyloučit, že se tak nestalo. I přesto, že má autorka blízký vztah k tématu rodina, nemyslí si, že výsledky výzkumu byly její osobou ovlivněny zvláště významným způsobem.

4.6 Etika výzkumu

Respondentky byly před realizací rozhovoru seznámeny se záměrem projektu a metodami, kterými bude prováděn, poté se mohly rozhodnout, zda budou s rozhovorem souhlasit. V kladném případě byly požádány o podání souhlasu s nahráváním rozhovoru na diktafon. Dále byly seznámeny s tím, že na otázky, které budou vnímat jako choulostivé, nemusí odpovídat a neovlivní to další průběh rozhovoru. Důležitým bodem bylo ujištění o zachování anonymity. Všechny respondentky vyžadovaly vyšší míru anonymity

a ujištění, že získaná data z rozhovoru nebudou poskytnuta ostatním rodinným příslušníkům, zejména manželům. Byly ujištěny, že data získaná z rozhovoru budou v diktafonu uložena pouze po nezbytně nutnou dobu, což je do přepisu, a poté budou smazána. Tato data nebudou poskytnuta jiným osobám a budou sloužit pouze pro studijní účely v rámci této práce. Z výše uvedených důvodů netvoří přílohu této práce rozhovory v celém rozsahu, ale pouze jejich ukázky.

4.7 Analýza dat

Pro analýzu získaných dat byla zvolena interpretační fenomenologická analýza. Postup dle IPA byl zpracován V. Šuráňovou (2013), která v části týkající se analýzy vychází z publikací jejího zakladatele J. Smithe.

IPA je proces, který může být označen jako opakující se a induktivní. Jedná se o jakýsi cyklus, kdy se výzkumník vrací k předešlým fázím analýzy, kde přezkoumává své poznatky na základě nově získaných dat. Šuráňová (2013, s. 110) popisuje šest konkrétních kroků, do kterých může být tento proces rozdělen:

1. Opakované čtení surových dat pro přiblížení se světu respondenta.
2. Zapisování postřehů, poznámek, vlastních úvah vztahujících se k obsahu a charakteru textu.
3. Výběr dat, která rozvíjejí dané téma a selekce dat, která nejsou relevantní. Poté rozvíjení identifikovaných témat, pozorování a výběr zjištěných podobností v poznámkách a jejich vhodné pojmenování, které reprezentuje téma.
4. Hledání vztahů mezi zjištěnými tématy, které se logicky řadí k sobě.
5. Přejít k dalšímu případu, kdy je nutné popisovat termíny jazykem nového daného účastníka.
6. Hledání témat napříč jednotlivými případy.

Kroky IPA zde uvedeny jsou jakýmsi vodítkem pro analýzu dat. Výzkumník se jimi může a nemusí řídit. Musí být však zachován princip interpretativní fenomenologické analýzy. Je možné ji modifikovat a přizpůsobit jak osobním potřebám a způsobu práce výzkumníka, tak potřebám konkrétního výzkumu.

4.7.1 Proces analýzy dat

V rámci vlastního procesu analýzy dat představovala první fáze opakované pročitání přeepsaného rozhovoru. Několikrát byla puštěna i nahrávka rozhovoru pro vybavení si respondentova hlasu. K tomu velmi dobře sloužilo už přepisování získaných dat, které vyžadovalo opětovné pozorné naslouchání nahrávce. Tato fáze sloužila k ponoření se do respondentových myšlenek.

Druhá fáze se jevila jako nejnáročnější na čas. V rámci opakovaného čtení byly do textu se surovými daty zapisovány na jeden okraj papíru poznámky, které zachycovaly důležité body vzhledem k tématu, klíčová slova, ale i myšlenky autorky. Tyto poznámky byly buď popisné a vztahovaly se k obsahu textu, další zachycovaly pocity respondenta jako smích, smutek, pláč, radost, kterými bylo dokresleno vyprávění. Některé poznámky byly zapsány v první osobě ve snaze zachytit pohled respondenta. Cílem této fáze bylo vytvořit co nejpodrobnější soubor poznámek a komentářů, z nichž se budou v rámci další fáze vynořovat jednotlivá témata. Pro jasnější ilustraci je přiložena tabulka č. 1 s příkladem, jenž ukazuje postup při zapisování poznámek k přeepsaným datům.

Tabulka č. 1. Fáze zapisování poznámek.

Surová data	Poznámky
<p><i>Mamka mi hodně pomáhala s dětma. Chodila velmi pomáhat, skoro denně. (...) Mamka to ale vzala opravdu super, vždycky mě dokázala podržet a říkala: „Neboj, vše zvládneme, vše bude OK. Nikdy neřekla, že jsem blbá, dělej si, co chceš, sežer si to sama. (...) Dokud manžel věděl, že vše zvládnou obstarat o domácnost se nestaral ani o běžné věci. (...) Nevěděl, že mi chodí pomáhat maminka, protože ho to hrozně rozčilovalo. (...) Prostě o rodinu se stará ženská, on chodí do práce a navíc absolutně nepřipouští, aby se rodiče</i></p>	<p>mamka pomáhala s dětmi</p> <p>denní pomoc od mamky</p> <p>spolu vše zvládneme</p> <p>vždy mě podržela</p> <p>pokud jsem zvládala, manžel se nestaral</p> <p>rozdíly v přístupu k pomoci</p>

<i>starali o své dospělé děti. On vyrůstal v tom, že on má povinnost se starat o své rodiče a tady je to naopak. Já jsem kolikrát „padala na hubu“ s třema dětma, tak prostě mamka pomohla, ale skoro tajně, aby nebylo doma peklo.</i>	pomoc jsem potřebovala tajná pomoc od mamky
---	--

V rámci třetí fáze byly opakovaně pročitány už jen poznámky. Do surových dat bylo nahlíženo jen výjimečně, pouze pro potřeby lepšího porozumění poznámce. Cílem této fáze bylo stručně vyjádřit to, v čem spočívala důležitost jednotlivých komentářů tím, že se zredukoval obsah komentářů a vyprávění se rozložilo na různé kousky (vynořující se témata), které mezi sebou nemusí dávat smysl. Důležitým bodem bylo najít vhodné pojmenování vynořujícího se tématu. Tabulka č. 2 ukazuje vynořující se témata z jednotlivých poznámek.

Tabulka č. 2. Fáze vynořujících se témat.

Poznámky	Vynořující se témata
mamka pomáhala s dětmi denní pomoc od mamky	Pomoc od matky
pomoc jsem potřebovala pokud jsem zvládala, manžel se nestaral	Potřeba pomoci
spolu vše zvládnem vždy mě podržela	Emocionální opora
tajná pomoc od matky rozdíly v přístupu k pomoci	Pomoc matky = konflikt

Čtvrtá fáze představovala hledání spojitostí mezi jednotlivými vynořenými tématy. Témata, která si byla příbuzná, byla sjednocena do nadřazeného tématu. Poté byla k nadřazenému tématu přiřazena jednotlivá podřazená témata. Témata podřazená a nadřazená byla opakovaně porovnávána se surovými daty. Je na výzkumníkovi, které téma zařadí a které ne, a proto některá vynořená témata byla vynechána, neboť nebyla relevantní. Pro lepší přehlednost jednotlivých nadřazených témat byla tato témata rozdělena do dvou skupin v závislosti na tom, zda se jednalo o prarodiče v ČR nebo mimo ČR. Výsledkem analýzy bylo vytvoření seznamu témat pro každý rozhovor.

V následující tabulce č. 3 lze shlédnout, jak byla vynořující se témata sjednocena na základě příbuznosti do tématu nadřazeného, posléze podřazeného.

Tabulka č. 3. Fáze shlukování nadřazených a podřazených témat.

Vynořující se témata	Shlukování podřazených témat	Shlukování nadřazených témat
Pomoc od matky	Podřazené téma: Matka jako jediná opora	Nadřazené téma: Vzájemná pomoc
Emocionální opora		
Potřeba pomoci		
Pomoc matky = konflikt	Podřazené téma: Zdroj konfliktů – rozdílnost kultur	Nadřazené téma: Charakteristika vztahů

Pátá fáze byla krokem k analýze výpovědi dalšího respondenta. Ke každému rozhovoru bylo přistupováno individuálně. V průběhu analýzy je doporučováno nevnímat a nevzpomínat na témata, která vznikla v předchozím rozhovoru, aby byl dán prostor pro vznik nových témat u každého respondenta zvlášť. Během analýzy se však ukázalo jako praktické vycházet z vynořených nadřazených témat prvního rozhovoru, proto byly stanoveny 3 hlavní nadřazená témata, která se ve všech výpovědích shodují: Vzájemné kontakty, Charakteristika vztahů, Vzájemná pomoc. V rámci šesté, poslední, fáze analýzy bylo hledání spojitostí napříč všemi výpověďmi.

5 VÝSLEDKY ROZHovorŮ

Výsledky rozhovorů jsou popsány individuálně. Pro lepší ilustraci je u každého případu přiložena tabulka se soupisem nadřazených a podřazených témat, která z rozhovoru vyplynula.

5.1 Rozhovor s Annou

Anně je 41 let. Pracuje ve zdravotnictví. Jejímu manželovi je 48 let, pochází z Eritrey, pracuje ve stavebním průmyslu. Mají spolu tři děti, syn 19 let, dcery 14 a 12. Doma mluví česky, jazyk otce se děti nenaučily. Anna je katolička, manžel pravoslavný. Rodiče Anny jsou již po smrti. Otec zemřel před osmi lety, matka před necelým rokem, bydleli ve stejném městě jako rodina Anny. Otec manžela je po smrti pět let, matka žije, rodina je s ní v kontaktu. Anna se s manželem potkala před 22 lety, manželé jsou však prvním rokem. Do České republiky přijel studovat a měl v plánu se po studiu vrátit do rodné země. Během té doby však založil rodinu s Annou, a proto zůstal v České republice. Domov navštívil pouze jednou ke konci studia před 19 lety. Od té doby rodinu v Eritrey neviděl. Anna ani děti tak druhou rodinu osobně nepoznaly. Život s partnerem jiné kultury považuje Anna za náročný. Podle ní musí páry překonat problémy vyplývající z různosti kultur, na které monokulturní páry nenaráží, a proto je podle Anny větší rozvodovost těchto manželství. Na druhou stranu by Anna v žádném případě nebránila svým dětem ve vztahu s cizincem či životě v jiné zemi. Během rozhovoru byla Anna velmi komunikativní a otevřená, nedělal ji problém mluvit i o intimních věcech.

Tabulka č. 4. Seznam vynořených témat v rozhovoru s Annou.

Nadřazená témata	Podřazená témata	Země
Vzájemné kontakty	S babičkou téměř denně	ČR
	Sníme o setkání tváří v tvář	ER
Charakteristika vztahu	Nesouhlas rodiny se vztahem Byly to našich zlatíčka Zdroj konfliktů – rozdílnost kultur	ČR
	Jsou to pro nás cizí lidé	ER

	Přání být přijata do rodiny	
Vzájemná pomoc	Matka jako jediná opora Babička byla ta, která si s dětmi hrála	ČR
	Možnost zázemí v Africe Finanční podpora pro rodinu	ER
O co přicházíme?	Rodinné rituály Kultura Kořeny	ER

Nadřazené téma: Vzájemné kontakty

Rodiče žili ve stejném městě jako Anna, díky tomu se s nimi mohla vídat každý den. Více navštěvovala matka domácnost Anny. Otec tak často nechodil.

S babičkou v Eritrey je rodina Anny ve spojení pouze telefonicky jednou za 2 – 3 měsíce. Děti mají naučené fráze, ostatní překládá manžel. Děti s babičkou „*moc nemluví*“. Někdy posílají babičce fotky. Dopisy nepiší, protože je babička negramotná. Z ostatních členů rodiny jsou ve spojení s manželovým bratrem v Norsku a sestřenicí v Německu prostřednictvím sociální sítě Facebook, někdy telefonicky. Důvodem pro nemožnost častějšího kontaktu jsou chybějící finance na cestu a pobyt mimo ČR.

Nadřazené téma: Charakteristika vztahů

Anna se vztahu s cizincem bránila, přičemž její strach pramenil z postoje rodičů vůči partnerovi, kteří s ním nesouhlasili a tlačili Annu k rozchodu. I bratr Anny se vztahem nesouhlasil. I přes negativní přijetí manžela popisuje vztah mezi manželem a svými rodiči jako „dobrý“. *Rozuměli si, tak nějak se sžívali*. Impulsem, který vedl ke zlepšení vztahů, bylo podle Anny osobní setkání a postupné seznamování a poznávání nejen manžela jako osoby, ale i jeho kultury.

Anna popisuje vztah svých rodičů a dětí jako velmi pevný a blízký. Těhotenství s prvním dítětem nebylo plánované a Anna byla tlačena od svých rodičů do interrupce. Největší tlak pociťovala od svého otce. Navzdory tomu si otec Anny s jejím synem vybudoval velmi pevný vztah. Anna tento vztah popisuje jako „*nádherný (...) děda by za něj dýchal (...)*“

byli to našich zlatička“. Vztah dětí s babičkou popisuje rovněž jako velmi blízký a milující.

Anna se často v průběhu rozhovoru zmiňovala o „bojích“ mezi svojí matkou a manželem. Příčinu Anna spatřuje v kulturních rozdílech a v rozdílném přístupu k rodinné pomoci, a rovněž sdílení odlišných hodnot manžela a matky. Zatímco její manžel „nepřipouští, aby se rodiče starali o své dospělé děti“, matka Anny měla tendenci pomáhat rodině své dcery. Pro manžela představovala pomoc matky v domácnosti „potupu (...) oni když dospějí, musí se starat o své rodiče. (...) Ale tady je to úplně naopak. Tady se většinou rodiče starají i o své dospělé děti a jejich rodiny, pomáhají finančně a tak.“

Pro Annu i děti jsou nejen babička v Eritrey, ale i zbytek širší rodiny naprosto cizí lidé, tudíž Anna ani o žádném vztahu nemluví, říká, že žádný vztah s nimi nemá. Domnívá se, že pokud by se nyní babička s vnoučaty poznala, nevytvořil by se mezi nimi bližší vztah. Ze strany dětí by se jednalo už jen o zvědavost. Tato skutečnost ji, ale i jejich děti velmi mrzí. I přesto, že Anna o žádném vztahu s rodiči manžela nemluví, trápí ji pocit, že ji nepřijali do rodiny. Stejně jako rodiče Anny, ani rodiče manžela nesouhlasili s jejich svazkem. Zlom pro Annu nastal před svatbou s manželem, po téměř devatenácti letech vztahu. Matka manžela jim dala požehnání a nazvala ji „dcerkou“. Anna tuto situaci velmi prožívala „já za to byla tak šťastná, tak ráda. Cítila jsem se být ji za to vděčná, že mi řekla dcerko. Tehdy jsem i plakala. A z toho jsem cítila, že mě do té rodiny přijala, i když mě nezná, i tak na dálku, že mě tak vzala do rodiny.“

Nadřazené téma: Vzájemná pomoc

Největší pomoc přijímala Anna od své matky, která se jí stala „jedinou oporou“ po příchodu dětí. Za velmi důležitou považuje emocionální podporu. „Mamka to ale vzala opravdu super, vždycky mě dokázala podržet a říkala, neboj, to zvládneme, vše bude OK. Nikdy mi neřekla jsi blbá, dělej si, co chceš, sežer si to sama.“ V začátcích vztahu, po narození dětí přijímala rodina Anny od rodičů i podporu finanční „mamka vypomáhala hodně i finančně. Třeba nám dávala peníze, když jsme opravdu neměli na jídlo, manžel bez práce a peníze, co jsme měli, jsme odkládali pro jeho rodinu“. Anna pomoc od matky vítala. Po narození dětí se jednalo nejčastěji o pomoc v domácnosti a pomoc finanční. Po nástupu dětí do školy se jednalo o pomoc při jejich výchově. Otec Anny rovněž pomáhal, ale ne v takové míře jako matka. Co se podpory směrem k matce týče, jednalo

se nejčastěji o pomoc v domácnosti či podporu emocionální. Po smrti otce však Anna přiznává, že nebyla matce takovou oporou, jakou by jí chtěla být a to jí doposud trápí.

Největší význam prarodičů pro rodinu spatřuje Anna při pomoci s výchovou svých dětí. Po příchodu dětí ze školy se o ně babička starala po zbytek dne z důvodu pracovních povinností rodičů. Anna má tak pocit, že kvůli práci obou rodičů neměli možnost hrát si s nimi. *„neměla jsem čas než uvařit večeři (...) takže takový ty hry, písničky, básničky, to všechno je učila babička. Popisuje svoji roli rodiče jako „a my jsme byli ti, kteří po nich pořád něco požadovali a do něčeho je honili a tlačili.“*

I přesto, že manžel Anny již více jak 20 let žije v České republice, pravidelně své rodině posílá finanční prostředky. Anna tuto situaci chápe a manžela podporuje. I přesto, že sami neměli v některých momentech dost peněz, Anna tuto pomoc rodině v Africe manželovi nikdy nevyčítala. Rodinu v Africe bere Anna s manželem jako zázemí pro děti, které jim v případě potřeby v budoucnu rodina poskytne. Možnost poskytnutého zázemí však nemají pouze v Africe, ale i v Německu, kde bydlí manželova sestřenice, ale i v Norsku, kde žije manželův bratr. O jiné pomoci ve směru od rodiny v Africe Anna nehovoří z důvodu podmínek, které v zemi panují, jako je chudoba a špatná politická situace.

Nadřazené téma: O co přicházíme?

Anna věří, že poznáním manželovy rodiny, místa, kde vyrůstal a poznáním kultury, která ho ovlivnila, by *„spoustu věcí pochopila a dívala se na spoustu věcí jinak“* Vše, co o manželově rodině a kultuře zná, jsou jen její představy. Stejně tak i děti. Myslí si, že poznání rodinných rituálů, rodinných tradic či poznáním toho, jaký byl manžel jako dítě, by mohlo vést i ke zlepšení vztahů mezi jí a manželem. Nejen Anna, ale i její děti tím, že nepoznaly svoji druhou kulturu, *„trpí“*. Podle Anny jsou na jednu stranu nesmírně obohaceny, ale na druhou stranu ochuzeny. Obohaceni o možnost mít zázemí a jet do Afriky, ochuzeni o svoji druhou kulturu a jiný pohled na svět. Tím, že manžel žije více jak dvacet let v ČR, nepamatuje si pohádky, písničky, básničky, spoustu věcí zapomněl. Děti tak neměli možnost poznat kulturu, ve které jejich otec žil a vše znají pouze *„zprostředkovaně“*. Tím, že děti nepoznaly svoje druhé prarodiče, svoji druhou rodinu, kulturu a zemi *„neví, kde vlastně mají ty kořeny“*. Nejvíce tím, podle Anny, trpí syn. Po studiu v ČR chce odejít podnikat do Afriky. On sám se necítí být Čechem, což Anna dost špatně nese. *„měl období, kdy mi říkal: Kdo já jsem? Dyť nejsem ani černej ani bílej? Kam jako patřím? Syn tím trpí.“* Chování svého syna si Anna vysvětluje tím, že se už

ve školce setkal s narážkami na svou barvu pleti. Myslí si, že kdyby děti měly možnost poznat svoji druhou rodinu, lépe by si uvědomily a přijaly svoji identitu.

5.2 Rozhovor s Bětou

Bětě je 37 roků, pracuje v sociální oblasti. Manžel, Ahmed, pochází z Etiopie, má 47 roků, pracuje ve stavebním průmyslu. Mají spolu 2 syny, 11 a 13 let. Manželé jsou 17 let. Doma mluví česky, děti se jazyk otce nenaučily. Běta je katolička, Ahmed je muslim. Děti přijaly víru matky. Otec Běty zemřel před 8 lety, matka žije, má 70 roků. Matka Ahmeda zemřela před 20 lety, otec žije, má 70 roků. Běta a Ahmed se potkali před 20 lety. I přesto, že měl Ahmed v plánu se po studiích vrátit do rodné země, zůstal v ČR kvůli Bětě a založil zde rodinu. Domov od té doby navštívil třikrát. Poslední návštěvu do Etiopie, před necelým půl rokem, absolvovala celá rodina i s dětmi. Běta a synové tak měli možnost poznat celou rodinu v Etiopii. Běta si myslí, že vztah s cizincem by si měl člověk velmi dobře rozmyslet. Nejenže tyto páry naráží na problémy v partnerství, ale i když jsou obohaceni o jinou kulturu, zároveň jsou o ni ochuzeni, přičemž jeden z partnerů navíc přichází o rodinu, jejich podporu a zázemí, což může, podle Běty, vést ke krizi v manželství a rozvodu. V případě, že by se synové rozhodli žít v jiné zemi, bránit jim nebude. Běta byla během rozhovoru velmi otevřená a komunikativní.

Tabulka č. 5. Seznam vynořených témat v rozhovoru s Bětou.

Nadřazená témata	Podřazená témata	Země
Vzájemné kontakty	Společně v jedné domácnosti	ČR
	Přes telefon to není ono	ET
Charakteristika vztahů	Negativní přijetí manžela rodinou Sdílení stejných hodnot jako pojítka vztahů Blízké vztahy prarodičů a dětí	ČR
	Osobní setkání přináší vřelost do vztahů a klid na duši Vzdálené vztahy prarodičů a dětí	ET
Vzájemná pomoc	Rodiče jako celoživotní opora	ČR

	Babička dává moudra našim synům Nedovolím, aby babička bydlela sama	
	Možnost zázemí v Africe Finanční podpora pro rodinu	ET
O co přicházíme a co jsme našli?	Kultura Setkání s členy rodiny Rodinná historie	ET

Nadřazené téma: Vzájemné kontakty

Běta s Ahmedem žila od počátku vztahu ve společné domácnosti se svými rodiči. Po smrti otce se její matka odstěhovala do vedlejšího bytu. I přesto jsou všichni členové rodiny v současné době s babičkou v každodenním kontaktu.

S otcem manžela v Etiopii je rodina v telefonickém kontaktu jednou za dva měsíce. Veškerou komunikaci mezi ním, dětmi a Bětou překládá manžel. S ostatními členy rodiny jsou v kontaktu přes Skype nebo sociální síť Facebook, kde jsou v komunikaci aktivnější synové s mladšími členy rodiny. Komunikační jazykem s mladšími členy rodiny je angličtina. K častějšímu telefonnímu kontaktu s otcem se Ahmed brání. I přesto, že v ČR žije více jak 20 let, velmi prožívá kontakt s rodinou. Jak popisuje Běta, „*má potom týden depku a je smutný*“. Jako důvod, proč nemůže docházet k častějšímu osobnímu kontaktu, uvádí Běta nedostatek financí pro cestu a pobyt v zahraničí.

Nadřazené téma: Charakteristika vztahů

Rodiče Běty neschvalovali vztah své dcery s cizincem, navíc jiného náboženského vyznání. „*neznali tu jeho kulturu a nevěděli, co od něj můžou čekat.(...) mě někam odveze a už mě neuvidí nebo mi udělá dítě a odjede pryč.*“ Strach mizel s tím, jak rodiče začali poznávat nejen Ahmeda, ale i jeho kulturu. I přes velké problémy s odmítáním Ahmeda se mezi ním a rodiči vytvořil velmi blízký vztah. Běta jej popisuje téměř jako bezkonfliktní. Tuto skutečnost si vysvětluje Běta a její rodina tím, že Ahmed, rodiče Běty a tedy i Běta, i přes rozdílnost kultur, byli vychováni ke stejným hodnotám, mezi které Běta řadí například úctu k rodičům, úctu k duchovní autoritě, i když každý k jiné, respekt před stářím, dodržování pravidel.

Běta popisuje vztah svých rodičů a dětí jako krásný a hodně silný. Zejména vztah své matky a synů popisuje jako silný, milující. I když Běta popisuje vzájemné vztahy téměř jako bezkonfliktní, jsou situace, které k nim vedou. Za hlavní spouštěč považuje někdy až přehnanou starostlivost své matky o domácnost a ostatní členy rodiny, což vyplývá ze soužití ve společné domácnosti. *„Ona je opravdu starostlivá, chce pro nás jen to nejlepší, jen někdy překročí ty pomyslný hranice.“*

I rodiče Ahmeda byli proti svazku s Bětou. Ta osobně poznala pouze otce, do té doby s ním byla v kontaktu pouze přes telefon, a to zprostředkovaně přes Ahmeda. Cesta do Etiopie však naprosto změnila vztahy nejen s otcem, ale i s celou Ahmedovou rodinou. Běta je nyní popisuje jako „vřelejší“. Velmi důležitým momentem byla pro Bětu chvíle, kdy ji otec Ahmeda přijal za dceru. *„bylo to nejkrásnější, co mohl udělat“*. Běta popisuje přínos osobního setkání nejen pro svoji osobu, ale i pro otce, který se zbavil vnitřního strachu o syna poté, co poznal, že je o něj dobře postaráno. Rovněž Ahmedovi přinesl klid fakt, že je o otce dobře postaráno. I přesto, že děti osobně poznaly svého dědečka v Etiopii, nenavázaly s ním silnější vztah. Podle Běty by, i přes obrovskou geografickou vzdálenost, šlo navázat silnější vztah, kdyby se poznali, když byli synové mladší a docházelo k častějším kontaktům. Velkou roli ve vztahu hrála i jazyková bariéra mezi dědečkem a vnuky.

Nadřazené téma: Vzájemná pomoc

O přijímané podpoře od rodičů hovoří Běta v souvislosti s určitými životními etapami, kdy pro ni byli rodiče důležitější. Obrovskou podporou byla nabídka bydlení Ahmedovi v jejich bytě v době, kdy ukončil školu a neměl peníze na vlastní bydlení. Jako obrovskou emocionální podporu přijímala Běta s Ahmedem v době, kdy se jim narodilo první dítě, které na následky nemoci zemřelo. Po narození synů zmiňuje Běta především pomoc matky s péčí o děti a jejich výchovou a s péčí v domácnosti. Běta si velmi cení matčiny péče a zároveň faktu, že matka respektuje, kdo je matka a otec a nezasahuje do života rodiny více, než ji dovolí. Běta její roli v rodině charakterizuje slovy: *„Prostě ona vychovává i nás“*. Běta považuje největší pomoc od své matky v její roli při výchově dětí. Uvádí, že babička rodiče při výchově synů přímo zastupuje. Rodiče, díky pracovním povinnostem, nemají tolik času na své děti, a proto synové tráví většinu času s babičkou. Běta svoji matku popisuje jako klidnějšího rodiče. Jako velmi přínosný vidí fakt, že se děti učí respektovat názory starší generace a hlavně se učí pomoci starším lidem. Důležitou roli hraje i jako zpovědník pro své vnuky v případě, že se nechtějí svěřovat se svými problémy

rodičům. Pomoc, kterou poskytuje Běta své matce, se týká především každodenní pomoci v domácnosti, emocionální, ale i finanční podpoře. Běta by nechtěla dopustit, aby její matka bydlela sama a sama se starala o domácnost. Je připravena se o ni ve stáří postarat.

Jako jedinou pomoc, kterou by mohla rodina v Etiopii dětem poskytnout, je zázemí v budoucnu pro případ potřeby. Tato pomoc se jeví reálnější a vstřícnější po osobním setkání s rodinnými příslušníky v Etiopii. O jiné podpoře nelze hovořit v závislosti na obrovské geografické vzdálenosti a chudobě panující v zemi. Rodina Běty pravidelně posílá finanční pomoc otci do Etiopie.

Nadřazené téma: O co přicházíme a co jsme našli?

Díky pobytu v Etiopii se mohli Běta a její synové seznámit na vlastní kůži s Ahmedovou kulturou. Na druhou stranu však nemají možnost tuto kulturu poznat hlouběji. Tuto skutečnost vnímá Běta jako velmi frustrující, kdy děti možnost mají, ale nemohou ji, vzhledem k nedostatku financí na cestu a pobyt, využít. I když se Ahmed snaží předat svým synům znalosti o své kultuře, dělá to velmi nerad a velmi zřídka. Běta toto vysvětluje vzpomínkami na rodinu, kterou Ahmed velmi miluje a vzpomínky na ně v něm vyvolávají velké emocionální vypětí, proto o své kultuře a domově vypráví synům jen minimálně. Díky návštěvě Etiopie se však o tuto kulturu začali synové zajímat sami. Obrovská geografická vzdálenost znemožňuje navázat bližší kontakty s ostatními členy rodiny, Bětou a jejími syny, i když osobní setkání dalo možnost navázat celkem vřelejší vztahy, zejména s mladšími členy rodiny. Osobní setkání s otcem Ahmeda přineslo i možnost vyslechnout si rodinné historky zejména o Ahmedově dětství a minulosti rodiny. Možnost poznat historii rodiny považuje Běta pro své syny za velmi důležité, neboť jim dává poznat jejich kořeny.

5.3 Rozhovor s Cecílií

Cecílie má 39 roků, pracuje v oblasti financí. Manžel pochází ze Spojených států Amerických, má 46 roků. Mají spolu 2 děti, 12 a 6 let. Manželé jsou 15 let. Doma mluví oběma jazyky. Rodiče Cecílie, matka 65 a otec 70 roků, žijí asi 100 km od domova Cecílie. Matka manžela, 70 roků, žije v USA, otec zemřel. Manžel Cecílie přijel do ČR před 20 lety vyučovat angličtinu a zůstal zde kvůli Cecílii a založil rodinu. I když Cecílie chtěla žít v USA, nakonec se usadili v ČR, kde její manžel viděl lepší podmínky pro práci i pro život. Cecílie i děti několikrát navštívili USA a mohli tak poznat druhou půlku rodiny.

Cecílie si manželství s cizincem pochvaluje a myslí, že by s českým mužem nebyla šťastná. Cecílie si myslí, že smysl pro rodinu, skromnost, tradiční hodnoty, soudržnost, společně soužití, společné sdílení hodnot jsou základy, na kterých stojí její manželství, a díky kterým je její manželství funkční.

Tabulka č. 6. Seznam vynořených témat v rozhovoru s Cecílií.

Nadřazená témata	Podřazená témata	Země
Vzájemné kontakty	Jednou za měsíc stačí	ČR
	„Skypování“ s babičkou je „cool“	USA
Charakteristika vztahů	My máme toho Amíka, heč!	ČR
	Blízké vztahy s prarodiči	
	Jsem z Východní Evropy a to je problém Babička je jako Santa Claus	USA
Vzájemná pomoc	Maminka jako otevřená náruč pro děti Finanční podpora rodičům	ČR
	Nulová podpora s babičkou Zázemí v Americe pro děti	USA
O co přicházíme?	Širší rodina a bližší babička	USA
Čeho jsme ušetřeni?	Zbytečné konflikty	

Nadřazené téma: Vzájemné kontakty

Cecílie uvádí, že je s rodiči v častém kontaktu. To znamená návštěvu rodičů jednou za měsíc, jinak jde o kontakt přes telefon jednou až dvakrát do týdne. Děti tráví u prarodičů půlku prázdnin. Častěji navštěvuje Cecílie své rodiče než oni rodinu Cecílie.

S babičkou v zahraničí je rodina v kontaktu přes telefon. Posledního půl roku jsou v kontaktu přes Skype vždy jednou za měsíc. Mladší dcera se hovorů zúčastňuje méně, překážkou v komunikaci je jazyk. Starší syn se na telefonáty těší, bere je jako prostředek, který jej činí výjimečným od ostatních spolužáků či kamarádů. K častějšímu osobnímu

kontaktu s babičkou chybí finance. Častěji navštěvovala babička rodinu v ČR, než naopak. V kontaktu s ostatními členy rodiny nejsou a ani jej nevyhledávají.

Nadřazené téma: Charakteristika vztahů

Rodiče Cecílie berou fakt, že má za manžela cizince velmi pozitivně. Cecílie myslí, že její manžel rodiče obohacuje, rozšiřuje jim obzory. To, že je manžel z Ameriky považuje za přidanou hodnotu. *„je to činí speciálnějšími, můžou říct, že mají toho Amíka.“* Myslí si však, že v případě manželství s člověkem z ekonomicky slabší země by reakce rodičů byly spíše negativní a pohlíželi by na něj jinak. S jediným negativním přijetím se manžel setkal u babičky Cecílie, která se bála, že její vnučku využije a vrátí se zpět do Ameriky. Po svatbě se vztah mezi manželem a babičkou urovnal. Cecílie popisuje vztah svých rodičů a dětí jako hodně blízký. I přesto, že má Cecílie ke svému otci určité výhrady, nedovoluje, aby její vztah k otci ovlivnil vztah k vnoučatům.

Negativního přijetí se Cecílie dočkala ze strany manželovi rodiny. Hlavní důvod spatřuje Cecílie v tom, že pochází z ekonomicky slabší země, která je spojená s komunistickou minulostí. Druhým důvodem, který Cecílii v rodině manžela stavěl v negativním světle, bylo nesdílení jejich víry. Podle Cecílie se vztahy s matkou zlepšují. Jako důvod uvádí narození dětí a prosté plynutí času *„dětí mění hodnoty (...) věci, které se nám ve 20 zdály důležité, tak ve 40 už tak důležité nejsou. Lidé si taky uvědomují, že jsou smrtelní.“* Cecílii mrzí negativní vztahy nejen s matkou, ale i s manželovými sourozenci. Ráda by s nimi udržovala vztah, ale podle ní o ni nemají zájem, tudíž tvrdí, že žádný vztah s nimi nemá a bere je spíše jako známé, které potká na ulici. Negativní vztah k Cecílii se odrážel i ve vztahu babičky k dětem. Po narození prvního dítěte o něj nejevila zájem, i když přijela na návštěvu do ČR, věnovala se jen svému synovi, tedy manželovi Cecílie. Díky zlepšování vztahu s Cecílií se zlepšuje i vztah babičky a vnoučat, i když tento vztah není nijak silný. Cecílie jej popisuje jako vztah založený spíše na darech, které babička posílá vnoučatům, proto babičku označuje spíše jako Santa Clause. Cecílie vidí velkou výhodu ve vztahu babičky a vnoučat na dálku, protože děti nevidí babičku tak negativně, jak by mohly, kdyby s ní byly v častějším kontaktu. *„vztah s babičkou je jiný, protože si ho mohou (dětí) tvořit ve svých snech. Nemusí si tu babičku kazit její realitou.“* I když s dalšími členy rodiny vztahy neudržují, doufá, že si k nim děti najdou cestu v budoucnu samy.

Nadřazené téma: Vzájemná pomoc

Cecílie považuje prarodiče v životě rodiny za velmi důležité osoby, které dávají vzor mladším generacím, co se týče péče a podpory. Cecílie jako pracující člověk počítá s pomocí a podporou pro své rodiče a zároveň od nich očekává pomoc v péči o svoje děti. Počítá, že tento vzor předá i svým dětem, kdy očekává, že se o ni děti ve stáří postarají a zároveň pro ně bude ona sama představovat pomoc při péči o vnoučata. Největší pomoc přijala Cecílie od svých rodičů před narozením prvního potomka, kdy jí rodiče pomohly nejen s koupí domu, ale i s jeho stavbou. Své rodiče bere Cecílie jako jedinou podporu, kterou by mohla využít v případě nutnosti. Zatímco Cecílie od rodičů přijímá podporu ve formě hlídání dětí a produktů, které vypěstují na poli, ona sama je podporuje finančně. Cecílie vděčí matce za pomoc s výchovou dětí především v jejich batolecím a předškolním věku.

O pomoci ze strany babičky v zahraničí Cecílie nehovoří a označuje ji za nulovou. Myslí si ale, že v případě opravdové nutnosti či krize by babička rodině pomohla. To stejné platí i o pomoci poskytované rodinou Cecílie ve směru k babičce.

Nadřazené téma: O co přicházíme?

Cecílii velmi mrzí zpřetrhané vazby svých dětí a jejich příbuzných v Americe. I když mají sestřenice a bratrance ve stejném věku, nejsou s nimi v kontaktu ani telefonickém, ani virtuálním, kontakt ani nevyhledávají. Cecílie spoléhá v budoucnosti na to, že si sami děti k sobě najdou cestu, aniž by jejich vztah byl ovlivněn negativními vztahy Cecílie k ostatním příbuzným.

Nadřazené téma: Čeho jsme ušetřeni?

Vzdálenost jako pozitivní faktor uvádí Cecílie ve vztahu k širší rodině. Je přesvědčena, že díky vzdálenosti jsou její děti ušetřeny konfliktů, které v rodině vznikají díky negativním vlastnostem babičky. Podle Cecílie jsou děti nejen obohaceny o možnost kultury a zázemí v Americe, ale jsou i ušetřeny spousty negativ. „*rozbrojů mezi sourozenci nebo srovnávání jak se kdo chová ke komu. (...) ušetřeni jsou z mého pohledu zbytečných konfliktů, které v rodině panují.*“

5.4 Rozhovor s Ditou

Ditě je 37 roků, pracuje v gastronomii. Manžel Ben má 50 roků, pochází z Velké Británie, pracuje 6 týdnů v zahraničí, poté je 6 týdnů doma s rodinou. Je rozvedený, má dceru, která má 25 roků a žije ve Velké Británii. Dita a Ben mají čtyřletou dceru. Doma mluví Dita v přítomnosti Bena anglicky. S dcerou mluví Dita pouze česky. Ben se češtinu nenaučil. Dita a Ben jsou bez náboženského vyznání. Rodiče Dity bydlí v sousední vesnici, matce je 65 roků, otcí 66. Otcí manžela je 82 roků, matce 80. Ben má další 3 sourozence. Ben se rozhodl v ČR zůstat a založit rodinu, jelikož se mu zde líbí. Dita a Ben se poznali před 14 lety, manželé jsou 12 let. Dita považuje své manželství za šťastné a neví, zda by byla schopna žít s Čechem. Dodává, že život s cizincem, i přesto, že pochází ze země, jehož kultura není tak odlišná od naší, je složitější. Náročnost spatřuje v komunikaci s manželem a dcerou a neustálé přeskakování z jednoho jazyka do druhého. Dita si myslí, že vztah s cizincem má ze začátku nádech romantiky a člověk nepřemýšlí o praktických věcech, které by mohly vztah nejen partnerský, ale i děti zatěžovat. Například neznalost české kultury, filmů, pohádek a vtípů ze strany manžela považuje za faktor, který zatěžuje jejich rodinný život, který by například v tomto ohledu mohl být jednodušší. Dita byla během rozhovoru velmi otevřená a komunikativní, nedělalo jí problém hovořit o intimnějším tématech.

Tabulka č. 7. Seznam vynořených témat v rozhovoru s Ditou.

Nadřazená témata	Podřazená témata	Země
Vzájemné kontakty	Téměř denně u našich	ČR
	Telefonát jednou za dva měsíce „Skypování“ s nevlastní dcerou	VB
Charakteristika vztahů	Bezproblémové přijetí do rodiny Mám k našim hodně blízko Oni dceru milují, ona miluje je	ČR
	Ví, že mají vnučku Blízký vztah s nevlastní dcerou	VB

Vzájemná pomoc	Naši jsou pro mě jedinou oporou Mamka tu byla jen pro mě Partáči pro dceru	ČR
	Pomoc na dálku nefunguje Finanční pomoc pro nevlastní dceru Zázemí u nevlastní dcery	VB
O co přicházíme?	Vztah s širší rodinou Vztah s babičkou	VB
O co jsme obohaceni?	Zázemí v budoucnu	
Čeho jsme ušetřeni?	Zbytečné konflikty	

Nadřazené téma: **Vzájemné kontakty**

Dita je v kontaktu s rodiči téměř denně. Vzhledem k časté nepřítomnosti manžela za nimi jezdí na celé dny. Když je manžel doma, je s nimi denně v kontaktu přes telefon.

S rodiči manžela v zahraničí je Dita s dcerou v kontaktu vždy za přítomnosti manžela prostřednictvím telefonu nebo Skypu, obvykle jednou za dva měsíce, a také v době svátků a narozenin. Dita prarodičům posílá nejen fotky, ale i obrázky, které dcera namaluje. Manžel sám je s rodiči v kontaktu častěji, stejně tak se svými sourozenci. S nimi Dita v kontaktu není vůbec. Dita je nejčastěji v kontaktu s manželovou dcerou z prvního manželství i několikrát za týden prostřednictvím Skypu. Ta také jako jediná z manželovy rodiny přijíždí do ČR několikrát během roku. Dita s manželem rodinu v Anglii nenavštívili téměř čtyři roky kvůli dceři, se kterou nechtějí cestovat a vyčkávají, až bude starší. Před narozením dcery navštěvovali rodinu dvakrát do roka. K častějším návštěvám jim brání nejen finanční náročnost, ale i nechuť manžela pro cestování. Rodiče manžela cestu do ČR nikdy nepodnikli kvůli špatnému zdravotnímu stavu.

Nadřazené téma: **Charakteristika vztahů**

Dita popisuje přijetí manžela do rodiny jako naprosto bezproblémové, stejně jako vztahy s jejími rodiči. Do vztahu s manželem se však podepisuje jazyková bariéra. I přesto však spolu vychází dobře a jejich vztah popisuje jako hezký a bezkonfliktní. I přesto, že neumí stejný jazyk, mají vůli se domluvit. Sama Dita svůj vztah ke svým rodičům popisuje jako

velmi blízký. Vyzdvihuje svůj vztah s matkou, který se výrazně prohloubil po narození dcery. Vztah své dcery a rodičů popisuje Dita jako milující a doufá, že si spolu v budoucnu vybudují blízký vztah.

Manželova rodina přijala Ditu bez problémů. Přesto popisuje vztah s manželovými rodiči jako neutrální, nezatížený žádnými konflikty. Cítí, že i když je součástí rodiny, je brána jako návštěva a tak je s ní i zacházeno „*a oni se k tobě jako k návštěvě chovají, jsou uctíví, pohostinní, milí, usměvaví, a to je vše. Nic víc.*“ Zároveň přemýšlí, že pokud by s rodiči manžela byla v kontaktu častěji a navázala s nimi bližší vztah, konflikty by mohly nastat. Bezkonfliktní vztah vysvětluje: „*Ale tím, že je to tak daleko, tak není proč se hádat.*“ O vztahu mezi svojí dcerou a rodiči manžela Dita nemluví z důvodu nízkého věku své dcery a nemožnosti kontaktu s prarodiči. Považuje však za důležité, aby dcera věděla, že má i druhou rodinu a druhý domov. Myslí si, že žádný silnější vztah se svými prarodiči, vzhledem k jejich věku, nenaváže, i když by si to přála. O to významnější považuje Dita vztah s dcerou manžela z prvního manželství a vztahy s bratranci a sestřenicemi, které, jak doufá, dcera naváže sama v budoucnu.

Nadřazené téma: Vzájemná pomoc

Pomoc rodičů je pro Ditu velmi významná z toho důvodu, že je manžel často mimo domov, tudíž pro ni představují jakousi pomocnou ruku a jedinou oporu v případě potřeby pomoci jak v domácnosti, tak s hlídáním dcery. Dita vyzvedává svojí matku jako hlavní osobu, na kterou se může spolehnout. V případě potřeby se může obrátit i na otce a své dva sourozence. Její matka je však ta, kterou kontaktuje v případě, že něco potřebuje. Nejvýraznější pomoc poskytla matka Dítě po porodu a následně i v péči o její dceru. Pomáhala jí jak s chodem domácnosti, s péčí o dítě, ale byla jí i psychickou oporou. Dita přiznává, že častěji poskytuje pomoc matka jí než ona matce, což se Dita snaží kompenzovat například každoročním financováním dovolené pro rodiče. V případě potřeby je připravena kdykoli rodičům pomoci nejen ona, ale i manžel. Významnou pomoc ze strany rodičů Dita přisuzuje jejich roli při výchově své dcery. Rodiče vystupují v životě své vnučky, vzhledem k jejímu věku, zatím jako „spoluhráči“, kteří si hrají. Pomáhají Dítě nejen s její výchovou, ale i péčí o ni a Dita jejich význam charakterizuje i jako jakýsi spojovací bod pro všechna vnoučata, díky kterému drží rodina více pohromadě a dochází k častějšímu setkávání nejen vnoučat, ale i jejich rodičů, tedy sourozenců, přičemž dochází i k častější vzájemné pomoci v rámci širší rodiny.

K žádné vzájemné pomoci mezi rodinou Dity a rodiči manžela nedochází. Jako důvod uvádí velkou geografickou vzdálenost, která neumožňuje poskytovat jakoukoli pomoc. Zároveň dodává, že ani jedna strana pomoc nepotřebuje. Prarodiče žijí s manželvými sourozenci, tudíž je o ně postaráno. A rodina Dity je rovněž samostatná. Jedinou možnou pomoc vidí Dita v podpoře své dcery ze strany prarodičů a to poskytnutím zázemí v budoucnu. Opačná situace je u dcery manžela z předchozího manželství. Směrem k ní dochází k podpoře finanční, ale také emocionální, kdy se Dita a její manžel stávají rádci a posluchači v každodenních starostech a problémech ve vztazích. V současné době ona sama žádnou pomoc Dítě a její rodině neposkytuje, v budoucnu je však ochotna poskytnout zázemí jejich dceři v Anglii.

Nadřazené téma: O co přicházíme?

Díky vzdálenosti, která dělí rodinu Dity od prarodičů v Anglii, přichází nejen její dcera, ale i Dita o možnost být součástí rodiny v Anglii. Navázat bližší vztahy s manželvými rodiči, sourozenci a jejich dětmi. Zároveň však Dita doufá, že v budoucnu k nim dcera sama, i díky moderním technologiím a osobnímu setkání, najde cestu a naváže bližší vztah.

Nadřazené téma: O co jsme obohaceni?

Dita vidí obrovskou výhodu pro budoucí život své dcery v zázemí, které ji může rodina v Anglii poskytnout a tím i možnost nejen lepšího vzdělání, ale i lepšího uplatnění v budoucím pracovním životě.

Nadřazené téma: Čeho jsme ušetřeni?

Dita si myslí, že díky vzdálenosti je její rodina ušetřena rodinných konfliktů a konfliktů snachy a tchyně, které by mohly nastat v případě, že by se rodiny scházely častěji či žily blíže.

5.5 Shrnutí výsledků

Vzájemné kontakty

Jakým způsobem dochází ke kontaktu s prarodiči?

Četnost osobních kontaktů s prarodiči v zahraničí je ovlivněna geografickou vzdáleností. Díky moderním technologiím a dopravním prostředkům se sice vzdálenosti mezi zeměmi zkracují, ovšem rodinám chybí dostatek finančních prostředků na cestu a pobyt v zahraničí. Nedostatek financí u sledovaných rodin je uváděn jako hlavní důvod, který jim brání k častějším osobním kontaktům s prarodiči v zahraničí. Četnost osobních kontaktů může ovlivnit i ekonomická situace prarodičů v zahraničí, ale i jejich zdravotní stav. Zatímco prarodiče žijící ve Východní Africe trpí nedostatkem finančních prostředků, prarodiče žijící v USA a VB, i když prostředky na cestu mají, jejich zdravotní stav jim nedovoluje cestovat.

Pro zprostředkování kontaktů jsou proto využívány moderní komunikační technologie jako telefon, Skype, sociální síť Facebook. Psaní dopisů není upřednostňováno. Četnost kontaktů prostřednictvím telefonu nebo Skypu uvádí respondentky shodně jedenkrát za dva až tři měsíce. Četnost osobních kontaktů se různí dle finančních možností rodiny.

Kontakt mezi prarodiči a vnoučaty je zprostředkováván rodičem, jehož rodiče v zahraničí žijí. Ten vystupuje jako překladatel z důvodu jazykové bariéry mezi prarodiči a vnoučaty. Kromě Cecílie (USA) poukazují ostatní tři respondentky na minimální kontakt svých dětí s prarodiči, což vysvětlují jazykovou bariérou mezi nimi. Syn Cecílie, jemuž neznalost jazyka nebrání v komunikaci s babičkou, se cítí být díky tomu výjimečný u svých kamarádů a spolužáků.

Četnost kontaktů s prarodiči v ČR se odvíjí od faktu, že ve sledovaných případech jsou to ženy, které žijí v blízkosti domácností svých rodičů. Tím je jim umožněn častější, ve třech případech i každodenní, kontakt se svými rodiči. Osoba, se kterou jsou ve spojení častěji, je jejich matka.

Charakteristika vztahů

Jak popisují respondenti mezigenerační vztahy v rodině?

Respondentky shodně uváděly rozdílnost kultur a zemi původu partnera jako faktory, které měly vliv na přijetí partnera rodiči. Zatímco partnery z Východní Afriky rodiče svým dcerám rozmlouvali a nesouhlasili s jejich vztahem, dcery, jejichž partneri pocházeli

z USA a VB, byly ve vztazích podporovány. Tyto postoje byly zřetelné nejen u rodičů, ale i u sourozenců a ostatních členů rodiny. Impulsem pro zlepšení vztahů, jak shodně uvádí Anna i Běta, bylo osobní setkání a postupné seznamování se s odlišnou kulturou. Oproti tomu, Cecílie a Dita shodně uvádí, že vztah s cizincem z ekonomicky silnější země činí jejich rodiče ve svém okolí významnějšími, speciálnějšími. Tyto vztahy se potýkaly spíše s jazykovou bariérou.

I přes konflikty, které probíhaly na začátku se vztahy mezi rodiči a partnery respondentek časem zlepšily. Ve třech případech jde v současné době o téměř bezkonfliktní vztah. Běta jej dokonce popisuje jako velmi blízký, což vysvětluje tím, že i přes různost kultur, byli jak její matka, tak i manžel vychováni ke stejným hodnotám. Ostatní respondentky změnu k lepšímu připisují prostému plynutí času.

Pouze v jednom případě, a to v rodině Anny (Eritrea), docházelo ke konfliktům mezi matkou a manželem. Dle Anny tyto konflikty pramenily z kulturních rozdílů země, ve které manžel vyrůstal.

Všechny respondentky popisují vztah se svými rodiči jako velmi blízký, přičemž vyzdvihují spíše vztah se svoji matkou, se kterou popisují hlubší vztah než s otcem.

Ani jedna z respondentek si nevytvořila k rodičům svého manžela bližší vztah i přesto, že by si to velmi přály. Jako důvod uvádí nemožnost častějšího osobního kontaktu. Významnou roli v utváření vztahů však hrálo také negativní přijetí žen ze strany rodičů partnera. Toho se dočkaly Anna, Běta i Cecílie. Cecílie (USA) se navíc setkala s negativním přijetím díky své zemi původu a nevíře v Boha, což negativně ovlivňuje její vztah nejen s tchýní, ale i s manželovými sourozenci do současnosti. Pocit být přijata do rodiny manžela uvádí všechny čtyři ženy jako velmi důležité pro jejich osobní spokojenost i spokojenost ve vztahu s manželem.

Stejně tak jako matky, ani jejich děti si, ve sledovaných případech, nevytvořily se svými prarodiči blízký vztah. Jako důvody shodně uvádí velkou geografickou vzdálenost, nemožnost častějšího kontaktu, jazykovou bariéru. V případě Cecílie (USA) je vztah dětí a babičky ovlivněn negativním vztahem matky a tchýně. Přesto se všechny respondentky shodly, že vztah svých dětí k prarodičům považují za velmi významný pro budoucnost svých dětí. Přejí si, aby si děti v budoucnu cestu ke svým prarodičům našly samy.

Ve všech případech uvedly ženy vztah mezi svými dětmi a svými rodiči jako velmi blízký. Shodně uvádí, že díky častým kontaktům dětí s prarodiči se mezi nimi utváří silné pouto.

Z rozhovoru ve všech případech vyplynulo, že ženy považují za velmi významné vztahy svých dětí a ostatních příbuzných v zahraničí. Kladou důraz na navázání vztahu především mezi bratřenci a sestřenicemi, strýci, tetami a případně ostatními příbuznými. Tyto vztahy považují za velmi důležité pro budoucnost svých dětí. Vidí v nich nejen možnost jakéhosi sepjetí s rodinou v zahraničí, ale také možnost vzájemné pomoci v poskytnutí zázemí v případě potřeby v budoucnu.

Vzájemná pomoc

Jak respondenti popisují vzájemnou pomoc a podporu s prarodiči?

Vzájemnou pomoc mezi rodinami respondentek a jejich rodiči lze ve všech případech označit za velmi intenzivní, což je ovlivněno blízkostí nejen bydliště ale i vztahů mezi respondentkami a jejich rodiči. Shodně je rovněž označována matka ženy jako osoba, na kterou se může za všech okolností spolehnout, a která je připravena a ochotna k pomoci v případě potřeby. Respondentky shodně uváděly dobu po narození dětí jako dobu, kdy jim matka poskytovala nejintenzivnější pomoc, zejména pomoc emocionální a pomoc s péčí o domácnost. Jako nejvýznamnější pomoc však všechny ženy spatřují v roli matky jako babičky při výchově svých dětí. Zatímco prarodiče žijící v zahraničí nemají možnost zasahovat do výchovy svých vnoučat, tím významnější roli při výchově vnoučat spatřují respondentky u svých rodičů. Popisovaly jejich roli, jako roli „spoluhráče“ pro děti, ve které prarodiče zastupují rodiče, kteří si nemohou, kvůli nedostatku času, hrát se svými dětmi. Rovněž učení se respektovat starší generaci a její názory, se jeví respondentkám jako významné a důležité pro budoucí život dětí. Prarodiče vidí i jako zpovědníka pro své děti či jako místo, kde dochází k setkání dalších členů rodiny.

Další výrazná forma podpory ze strany rodičů je považována podpora finanční, kterou poskytovali rodiče svým dcerám zejména po vstupu do manželství či po narození dětí. Pomoc finanční zdůrazňovaly respondentky, jejichž manželé pochází z Východní Afriky.

Všechny ženy jsou připraveny a ochotny poskytnout, v případě potřeby, pomoc svým rodičům, což platí i o jejich manželech. Respondentky shodně uvádí, že pomoc přijatá od rodičů se jeví jako větší než jakou poskytují oni rodičům. Přijatou pomoc od rodičů se snaží respondentky kompenzovat buď finančně ve formě zájezdu, divadla či dovolené.

Zatímco vzájemná pomoc s prarodiči v ČR se dá označit za intenzivní, respondentky označili vzájemnou pomoc s rodinou v zahraničí za téměř nemožnou. Jedinou možnost vzájemné pomoci vidí ve finanční podpoře rodin v zahraničí a v zázemí, které může rodina

v zahraničí poskytnout v budoucnu v případě potřeby. I zde vystupuje geografická vzdálenost jako faktor, který má největší vliv na poskytovanou a přijímanou pomoc. O finanční pomoci mluví pouze respondentky Anna a Běta, jejichž manželé pochází z Východní Afriky a zasílání financí se stalo pojátkem mezi nimi a jejich původní rodinou. Rovněž manžel Dity zasílá finanční prostředky své dospělé dceři. Žádná z rodin respondentek přímou pomoc ať finanční nebo jinou nepřijímá. Všechny respondentky se však shodly na možnosti zázemí, které může rodina v zahraničí poskytnout jejich dětem v budoucnu, a které může být odrazovým můstkem pro jejich budoucí studium, práci či život. V této pomoci vidí jako jedinou, zato velmi významnou podporu ze strany rodiny v zahraničí.

Z rozhovorů dále vyplynuly pozitivní a negativní prvky, které rodinám přináší udržování vztahu s prarodiči a širší rodinou na dálku. I přesto, že je velmi obtížné vytvořit si bližší vztah k prarodičům v zahraničí, považují respondentky jejich roli ve svém životě a v životě svých dětí za velmi důležitou. Shodně uváděly negativní prvky, které vyplývají ze vztahu na dálku. Mezi ně řadily nemožnost navázat bližší vztahy s prarodiči, nemožnost navázat bližší vztahy s členy širší rodiny, neznalost rodinné historie, rodinných tradic a v neposlední řadě nemožnost poznání kultury, které byl druhý rodič součástí. Jak uvádí respondentky, děti jsou na jedné straně obohaceny o možnosti, jako například poznání jiné kultury, o možnost mít zázemí v zahraničí, které ostatní děti nemají. Na druhou stranu jsou však o tyto možnosti ochuzeni, neboť nemají prostředky k tomu je využívat. Důraz na poznání kultury kladly ženy, jejichž manželé pochází z Východní Afriky, tedy kultury, která je více odlišná. Shodně také kladli důraz na poznání rodiny a jejich tradic a tím pádem i kořenů, které by mohly dát dětem vědomí jejich identity. Tomuto poznání připisovaly význam i pro svoji osobu, neboť poznáním kultury, rodiny a její historie by jim mohlo přinést spokojenost do vztahu nejen s manželem, ale i s dětmi. Oproti tomu respondentky, jejichž manželé pochází z USA a VB, poukazovaly spíše na pozitivní faktor a tím je nemožnost prarodičů zasahovat do jejich rodinného života a být tak ušetřen konfliktů.

ZÁVĚR

Cílem práce bylo postihnout mezigenerační vztahy v multikulturní rodině očima českého rodiče, což zahrnovalo nejen průběh vzájemných kontaktů, ale i citovou stránku mezigeneračních vztahů a vzájemně poskytovanou pomoc a podporu.

Nutno uvést, že největší rozdíly ve výpovědích se odvíjely od země původu manžela. Na jedné straně státy Východní Afriky (Etiopie, Eritrea) jako představitelé kolektivistické kultury, na straně druhé USA a VB jako představitelé individualistické kultury. Přesto se našla témata, která byla shodná napříč všemi výpověďmi. Nízký počet zkoumaných osob však nedovoluje v tomto případě vyšší míru zobecnění. I když výzkum přinesl celkem očekávaná zjištění, která by mohla být označena za triviální, může být konstatováno, že nejen prarodiče, ale i širší rodina v zahraničí hraje v multikulturní rodině významnou roli.

Vzhledem k tomu, že vztahy mezi respondentkami a jejich rodiči v ČR mohou být označeny za takřka ideální, nebyly určeny překážky, které by vyplývaly z rozdílnosti kultur mezi starší generací a partnery pocházející z jiné země, a které by měly zásadní vliv na mezigenerační soužití.

Významnou roli hráli rodiče na počátku vztahu svého dítěte s cizincem. Vystupovali buď jako podpora mladého páru (USA, VB) nebo vztah odmítali z důvodu rozdílnosti kultur (státy Východní Afriky). Ke zlepšení vztahů rodičů a partnerů jejich dětí z Východní Afriky vedlo seznámení se s jejich kulturou.

Stejně tak vzájemná pomoc a podpora sledovaných rodin v ČR může být označena jako velmi intenzivní a to díky častým kontaktům, citové blízkosti a blízkosti bydlišť. Významnost role prarodičů v ČR je spatřována v pomoci, kterou prarodiče poskytovali v jednotlivých životních etapách. Zatímco ženy, jejichž manželé pochází z USA a VB hovořily o přijaté pomoci v domácnosti a po narození dětí, ženy manželů z Východní Afriky kladly důraz na finanční pomoc, která jim byla rodiči poskytnuta v začátcích manželství. Rodiče tak významně přispívali k ekonomické stabilitě mladých rodin.

Geografická vzdálenost spolu s finančními možnostmi rodin mají vliv na četnost osobních kontaktů a tím i na blízkost vztahu s prarodiči v zahraničí. I když je pro tyto rodiny udržování dobrých rodinných vztahů napříč hranicemi velmi důležité, v případě sledovaných rodin se nepodařilo navázat bližší citový vztah dětí a jejich matek s prarodiči v zahraničí. I možnosti vzájemné pomoci jsou velmi omezené. Pomoc ze strany prarodičů

a širší rodiny v zahraničí je spatřována především v možnosti zázemí, které rodina může poskytnout dětem v budoucnu. Dalo by se říci, že prarodiče žijící v ČR hrají významnou roli v životě dítěte a to z hlediska jeho výchovy od narození po dokončení studia. Poté lze spatřovat význam rodiny v zahraničí. Rodiče dětí do budoucna očekávají pomoc nejen prarodičů, ale i širší rodiny v zahraničí při poskytnutí zázemí dítěti pro dosažení vyššího vzdělání či pracovního uplatnění v zahraničí.

V rámci výzkumu se vynořila i témata, která v sobě zahrnovala negativní a pozitivní aspekty vztahu na dálku s prarodiči. Negativní aspekty vnímaly především ženy, jejichž manželé pocházejí ze států Východní Afriky, a které mají velmi omezené možnosti osobního kontaktu s rodinou v zahraničí. Tyto ženy a jejich děti přicházejí o možnost kontaktů, ale také o možnost poznání jiné kultury, rodinných tradic, historie a tím i kořenů, které by daly dětem vědomí jejich identity, což považují za velmi důležité vzhledem k jejich barvě pleti. V možnosti navázání bližších vztahů s členy rodiny a poznání kultury vidí i příležitost k upevnění vztahů s manželem. Ženy v manželství USA a VB poukazovaly spíše na pozitivní aspekt a tím je nemožnost prarodičů zasahovat do jejich rodinného života a tím se vyhýbat zbytečným konfliktům.

Je samozřejmé, že jednotlivé kultury se od sebe odlišují, je důležité si však uvědomit, že kulturně smíšená manželství existují a v mnoha případech i dobře fungují, jak ukazují i sledované rodiny. Podíl na stabilitě takových manželství mají zajisté i prarodiče, kteří mohou být oporou pro své dospělé děti. Ne každý má však takové štěstí, jak tomu bylo v těchto případech.

Vzhledem k tomu, že ČR není v takové míře rasově, národnostně či etnicky různorodá, byla tato práce spíše skromným pokusem o nahlédnutí do života multikulturních rodin, do světa, který nepozorován ostatními existuje, ale příliš typický pro českou společnost není. Z rozhovorů vyplynula i témata, která by mohla být zajímavá pro další studium multikulturních rodin, jako například rozdílné přístupy při výchově dětí, která se však přímo netýkala tématu práce, a nebyla proto zahrnuta do jeho výsledků.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BALVÍN, Jaroslav, 2011. Andragogické rozjímání na téma multikulturalita, sociální etika a hra: Slovem a obrazem. Praha: Hnutí R. 380 s. ISBN 978–80–86798–11–0.

BENGTSON, Vern L, 2001. Beyond the Nuclear Family: The Increasing Importance of Multigenerational Bonds. *Journal of Marriage and Family*. vol. 63, issue 1, s. 1–16. DOI: 10.1111/j.1741–3737.2001.00001.x. Dostupný komerčně také z: WWW: <<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1741–3737.2001.00001.x/abstract>>

BRETTEL, C. B., 2000 cit podle SZALÓ, Csaba, 2007. *Transnacionální migrace: proměny identit, hranic a vědění o nich*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), ISBN 978–807–3251–369.

CVVM [Centrum pro výzkum veřejného mínění]. 2014. Tisková zpráva CVVM: *Názory občanů na přínos cizinců pro ČR - březen 2014*. [online]. Praha: CVVM. [cit. 2014-07-08]. Dostupný také ve formátu PDF: <<http://cvvm.soc.cas.cz/vztahy-a-zivotni-postoje/nazory-obcanu-na-prinos-cizincu-pro-cr-brezen-2014>>

ČESKO. Zákon č. 326 ze dne 22. listopadu 1999 o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1999. částka 106. s. 7406 – 7446. Dostupný také z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu>>

ČESKO. Zákon č. 89 ze dne 3. února 2012 občanský zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2012. částka 33. s. 1026 – 1368. ISSN 1211 – 1244. Dostupný také z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu>>

ČSÚ [Český statistický úřad]. *Cizinci: Počet cizinců*. [online] ČSÚ, 2014–02–12. [cit. 2014–07–24]. Dostupný z WWW: <http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_pocet_cizincu>

ČSÚ [Český statistický úřad]. *Sňatečnost*. [online]. ČSÚ. 2013–08–19. [cit. 2014–07–24]. Dostupný z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatecnost>>

ČSÚ [Český statistický úřad]. *Sňatky cizinců v ČR podle vybraných st. občanství; 1995–2011*. [online]. ČSÚ, 2013–04–05. [cit. 2014–01–08]. Dostupný také ve formátu PDF: <http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/datove_udaje/ciz_demogr_udalosti#rok>

ČSÚ [Český statistický úřad]. *Život cizinců v ČR 2013*. [online]. ČSÚ, 2014–01–13. [cit. 2014–07–07]. Dostupný také ve formátu PDF:

<<http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/p/1118-13>>

DUNIFON, R. a A. BAJRACHARYA, 2012. The Role of Grandparents in the Lives of Youth. *Journal of Family Issues* [online]. vol. 33, issue 9, s. 1168–1194 [cit. 2014-05-3]. DOI: 10.1177/0192513X12444271. Dostupný také z WWW: <<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3462462>>

GIDDENS, Anthony, 1999. *Sociologie*. 1. vyd. Praha: Argo. 594 s. ISBN 80-720-3124-4.

HASMANOVÁ – MARHÁNKOVÁ, Jaroslava, 2010. Proměny prarodičovství v kontextu představ aktivního stáří. In: *Sociologica – andragogica 2009: Problémy ohrožených skupin; Mezigenerační vztahy v rodině*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, s. 11–26. Dostupné také z: www.upol.cz. ISSN 1803-0246.

HAŠKOVCOVÁ, Helena, 2010. *Fenomén stáří*. 2. vyd., přeprac. a dopl. Praha: Havlíček Brain Team. 365 s. ISBN 978-80-87109-19-9.

HAVLÍK, Radomír a Jaroslav KOŤA, 2002. *Sociologie výchovy a školy*. 1. vyd. Praha: Portál, 174 s. ISBN 80-71708-635-7.

HENDL, Jan. 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 407 s. ISBN 80-736-7040-2.

HOFSTEDE, Geert a Gert Jan HOFSTEDE, 2007. *Kultury a organizace: Software lidské mysli*. 1. vyd. Praha: Linde. 335 s. ISBN 80-86131-70-2.

JANDOUREK, Jan, 2012. *Slovník sociologických pojmů: 610 hesel*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing. 264 s. ISBN 978-80-247-3679-2.

KANTOR, D. a W. LEHR, 1975 cit. podle SOBOTKOVÁ, Irena, 2001. *Psychologie rodiny*. 1. vyd. Praha: Portál. 176 s. ISBN 80-717-8559-8.

KELLEY, H., 1979 cit. podle VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. (ed.). 2008. *Sociální psychologie*. 2., přeprac. a rozšíř. vyd. Praha: Grada. 404 s. ISBN 978-80-247-1428-8.

KRAUS, Blahoslav, 2008. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál. 216 s. ISBN 987-80-7367-383-9.

KRAUS, Blahoslav. 2013. Rodina v procesech transformace společnosti. *KONTAKT: Odborný a vědecký časopis pro zdravotně sociální otázky* [online]. 2013, vol. XV, no. 4. [cit. 2014-06-31]. str. 422 – 430. ISSN 1804 – 7122. Dostupný také z WWW:

<<http://casopis-zsfju.zsf.jcu.cz/kontakt/clanky/4~2013/1086-rodina-v-procesech-transformace-spolecnosti>>

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ, 2006. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada. 368 s. ISBN 80-247-1284-9.

LEONTIYEVA, Yana, 2003. Cizinci v ČR: „my“ a „oni“?. *Naše společnost* [online]. roč. 2003, 3-4, s. 22-25 [cit. 2014-09-05]. ISSN 2336-1646. Dostupný také ve formátu PDF: <<http://cvvm.soc.cas.cz/2003-3-4/cizinci-v-cr-my-a-oni>>

MATĚJČEK, Zdeněk, 1992. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 215 s. ISBN 80-04-25236-2.

MATĚJČEK, Zdeněk, 1996. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. 1. vyd. Praha: Portál. 143 s. ISBN 80-717-8085-5.

MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH, 1997. *Radosti a strasti prarodičů, aneb když máme vnoučata*. 1. vyd. Praha: Grada. 141 s. ISBN 80-716-9455-X.

MATOUŠEK, Oldřich, 2003. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství. 161 s. ISBN 80-864-2919-9.

MIOVSKÝ, Michal. 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada, 332 s. ISBN 80-247-1362-4.

MORGENSTERNOVÁ, Monika a Lenka ŠULOVÁ et al., 2007. *Interkulturní psychologie: rozvoj interkulturní senzitivity*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 218 s. ISBN 978-80-246-1361-1.

MOŽNÝ, Ivo, 2002. *Sociologie rodiny*. 2. uprav. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství. 247 s. ISBN 80-86429-05-9.

MOŽNÝ, Ivo et al., 2004. *Mezigenerační solidarita. Výzkumná zpráva z mezinárodního srovnávacího výzkumu Hodnota dětí a mezigenerační solidarita*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí – výzkumné centrum Brno, 2004, 138 s. Dostupný také ve formátu PDF z: <<http://www.vupsv.cz>>

MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí], 2004. *Národní zpráva o rodině 2004*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. 225 s. Dostupný také ve formátu PDF: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/899/zprava_b.pdf>

MURPHY, Robert Francis, 2004. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství. 268 s. ISBN 80–86429–25–3.

PRŮCHA, Jan, 2007. *Interkulturní psychologie*. 2. rozš. vyd. Praha: Portál. 220 s. ISBN 978–80–7367–280–5.

ROMANO, D., 1997 cit. podle MORGENSTERNOVÁ, Monika a Lenka ŠULOVÁ et al., 2007. *Interkulturní psychologie: rozvoj interkulturní senzitivity*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 218 s. ISBN 978–80–246–1361–1.

SAK, Petr a Karolína KOLESÁROVÁ. 2012. *Sociologie stáří a seniorů*. 1. vyd. Praha: Grada. 225 s. ISBN 978–802–4738–505.

SATIROVÁ, Virginia, 1994. *Kniha o rodině*. 1. vyd. Praha: Práh. 349 s. ISBN 80–901325–0–2.

SILVA, Luciana C., Kelly. CAMPBELL a David W. WRIGHT, 2012. Intercultural Relationships: Entry, Adjustment, and Cultural Negotiations. *Journal of Comparative Family Studies* [online]. Vol. 43, No. 6, pp. 857 – 870 [cit. 2014–03–06]. Dostupný také z WWW: <<http://www.jstor.org/stable/41756274>>

SILVERSTEIN, Merrill a Roseann GIARRUSSO, 2010. Aging and Family Life: A Decade Review. *Journal of Marriage and Family*. vol. 72, issue 5, October 2010. s. 1039–1058. Dostupný také komerčně z WWW: <<http://doi.wiley.com/10.1111/j.1741-3737.2010.00749.x>>

SOBOTKOVÁ, Irena, 2001. *Psychologie rodiny*. 1. vyd. Praha: Portál. 176 s. ISBN 80–717–8559–8.

STAŠOVÁ, Leona. 2001. Rodina jako výchovný a socializační činitel. In KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. (ed.). *Člověk – prostředí – výchova: K otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001, s. 78–85. Část 2. ISBN 80–7315–004–2.

STRAUSS, Anselm a Juliet CORBINOVÁ. 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. 1. vyd. Přel. S. Ježek. Boskovice: Albert. 196 s. ISBN 80–858–3460–X.

SÝKOROVÁ, Dana, 1996. Rodina staršího a středního věku v systému příbuzenské pomoci a podpory. *Sociologický časopis/Czech sociological review* [online]. 1996, roč. 32, č. 1, s. 51–66 [cit. 2014–07–23]. Dostupný také z WWW:

<<http://sreview.soc.cas.cz/cs/issue/97-sociologicky-casopis-1-1996/1698>>

SZALÓ, Csaba, 2007. *Transnacionální migrace: proměny identit, hranic a vědění o nich*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), ISBN 978-807-3251-369.

ŠÍŠKOVÁ, Tatjana, 1998. *Výchova k toleranci a proti rasismu: sborník*. 1. vyd. Praha: Portál. 203 s. ISBN 80-7178-285-8.

ŠURÁŇOVÁ, Veronika. 2013. Interpretativní fenomenologická analýza. In GULOVÁ, Lenka a Radim ŠÍP. (ed.). *Výzkumné metody v pedagogické praxi*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing. 2013, s. 105-116. Kapitola 6. ISBN 978-80-247-4368-4.

ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha: Portál. 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

VÁGNEROVÁ, Marie, 2007. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. 1. vyd. Praha: Karolinum. 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5.

VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. (ed.). 2008. *Sociální psychologie*. 2., přeprac. a rozšíř. vyd. Praha: Grada. 404 s. ISBN 978-80-247-1428-8.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ČR Česká republika

ER Eritrea

ET Etiopie

IPA Interpretativní fenomenologická analýza

USA Spojené státy americké

VB Velká Británie

SEZNAM TABULEK

<i>Tabulka č. 1. Fáze zapisování poznámek.....</i>	<i>44</i>
<i>Tabulka č. 2. Fáze vynořujících se témat.....</i>	<i>45</i>
<i>Tabulka č. 3. Fáze shlukování nadřazených a podřazených témat.....</i>	<i>46</i>
<i>Tabulka č. 4. Seznam vynořených témat v rozhovoru s Annou.....</i>	<i>47</i>
<i>Tabulka č. 5. Seznam vynořených témat v rozhovoru s Bětou.....</i>	<i>51</i>
<i>Tabulka č. 6. Seznam vynořených témat v rozhovoru s Cecilíí.....</i>	<i>55</i>
<i>Tabulka č. 7. Seznam vynořených témat v rozhovoru s Ditou.....</i>	<i>58</i>

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA P I: UKÁZKA ROZHOVORU S ANNOU

PŘÍLOHA P II: UKÁZKA ROZHOVORU S BĚTOU

PŘÍLOHA P III: UKÁZKA ROZHOVORU S CECÍLÍ

PŘÍLOHA P IV: UKÁZKA ROZHOVORU S DITOU

PŘÍLOHA P I: UKÁZKA ROZHOVORU S ANNOU

Tazatel (dále jen T): A co ty a manželovi rodiče?

A: Tak manželovi rodiče jsem osobně nikdy v životě nepotkala. Jeho tatínek už zemřel, žije jen jeho maminka. Než tatínek zemřel, byli jsme ve spojení jen přes telefon. To stejné s jeho maminkou, taky jen telefonicky. Takže vlastně já s nima ani žádné vztah nemám. Třeba můj vnitřní pocit je takovej, že mě to hrozně mrzí.

T: Co tě na tom mrzí?

A: Že mě jeho maminka nikdy nepotká. Když ji manžel volá, řeknu ji do telefonu po jejich takový to, jak se máš, my se máme dobře a tak, ale prostě to není ono. A i ty naše děti jsou o to strašně ochuzený. My jsme se s manželem brali teprve před rokem. To jsem mluvila s jeho maminkou po telefonu. Manžel to překládal. Já jsem vůbec nevěděla, že mi v tom rozhovoru řekla „dcerko“. To mi řekl manžel až potom. Ale já za to byla tak šťastná, tak ráda. Cítila jsem se být ji za to vděčná, že mi řekla „dcerko“. Tehdy jsem i plakala. A z toho jsem cítila, že mě do té rodiny přijala, i když mě nezná, i tak na dálku, že mě tak vzala do rodiny. Před svatbou nám ještě dala požehnání, a já cítila, že mě opravdu přijímá do té rodiny. Pro mě to byl pravdu silný zážitek. Taky jsem nevěděla, co si o mně myslí. To byl pro mě hrozný pocit. Jako chtěla bych, aby věděla, jaká jsem i já bych ji chtěla poznat. To si opravdu velmi přeju. Víš, toho člověka jsem v životě nepotkala a asi ani nepotkám, ale záleží mi na něm a to je něco, co mě bude trápit asi celý život.

T: Co myslíš, že by ti mohlo přinést setkání s jeho rodinou? V čem je to pro Tebe tak důležité?

A: Myslím, že bych spoustu věcí pochopila a dívala se na spoustu věcí jinak, kdybych byla tam a poznala, jak se tam žije. Myslím, že by to hodně našemu vztahu pomohlo. Takhle co vím, tak je to jen z vyprávění a jsou to jen mé představy. Kdybych tam byla a potkala se s rodinou, s tou maminkou, to mi hodně chybí. Hrozně mi chybí takový to, jako pro někoho blbost, ale pro mě důležitý, třeba jaký byl manžel jako dítě nebo třeba nějaký rodinný tradice nebo jaký měli takový ty rodinný rituály a tak. Jako toto mě hrozně mrzí a je mi to hodně líto. Ale já si to vybrala, tak buď se s tím smírím, nebo ne. A není to jednoduchý žít s člověkem, kterej pochází z úplně jinýho prostředí. Tím, že bych tu jeho rodinu poznala, myslím, že by nám to moc pomohlo. Spoustu věcí, kterým nechápu, bych pochopila. Manžel svoji rodinu neviděl 19 let. Nemohl tam, protože byli nějaké problémy

kvůli pasu. No, ale on to prostě pořád říká, že tady není doma, že se chce vrátit. On to teda tvrdí od začátku, co jsme spolu. On říká, že necítí, a nikdy nebude cítit, že je tady doma, i když mám tebe a děti. Pořád ho to tam táhne. Ty kořeny tam prostě má a já ani děti s tím asi nic neuděláme.

T: A co manželova rodina? Jak se postavila k tomu, že zůstane tady?

A: No, to jak se tady říká, že je tu rasistický přístup těch rodičů, tak ono je to i na druhé straně.(smích) Když jel tehdy domů, měl hrozný strach tam jet. Strašně se bál, co bude u něj doma. No, tak do něj hustili, proč si vzal Evropanku že si měl vzít holku od nich, že je jich tam dost šikovných. Sám mi to říkal, když dojel domů. Mrzelo mě to. Hodně. Ale já se na druhou stranu nedivila. Taky bych nebyla nadšená, kdyby se mi syn odstěhoval na druhou stranu zeměkoule. Ale jednou, to byli děti ještě malé, k nám přijela jeho sestřenice, která bydlí v Německu. Ona je dost taková přísná. To já jsem nevěděla, že mu řekla jednou, že může být rád, že má tak hodnou ženu, že by takovou doma nenašel. Oni když k nám jednou poprvé přijeli, měla jsem hrozný pocit, jakoby mě přijeli zkontrolovat, jestli jsem dobrá žena, jestli všechno zvládám. To jsem hodně cítila, jako bych byla na nějaké zkoušce. Byla jsem hodně nervózní. Ona potom jela domů a hned to tam vykládala mamince a rodině, že teda se o něj starám, i o děti a rodinu, že jsem asi teda dobrá žena. To mi manžel ale řekl až několik měsíců potom. Tak to byla taková situace, kdy já si oddechla, že jeho maminka jakoby se nemusí bát, že by tu třeba nějak trpěl nebo něco. (smích)

T: Říkala jsi, že syn by chtěl poznat manželovu kulturu, že tím trpí.

A: No, to je právě ono. Tím trpí všechny moje děti, ale syn teda nejvíc. Právě to, že nepoznali svoji druhou zemi a tu kulturu a hlavně ty příbuzné, tu babičku a dědu a neví, kde vlastně mají ty kořeny. Oni by to strašně chtěly poznat tu jejich kulturu. S tím prostě musí žít a žijí s tím, že jednou se tam podívají. Ono, kdyby věděli, odkud pochází, asi by se smířili nebo jak to mám říci, se svou barvou pleti, asi by si lépe uvědomili, kdo jsou a odkud. Prostě by našli tu identitu. Syn teda určitě, on si na tom hodně jakoby zakládá, jednou by tam chtěl jet a zkusit v něčem podnikat. Oni jsou totiž hrozně obohaceni o tu možnost, že by mohli mít třeba nějaké zázemí v té Africe. Ale prostě na druhou stranu nemají prostředky k tomu, aby to udělali. Prostě chybí finance na to, aby třeba se tam usadili a něco dokázali, chybí peníze na to, aby tam vůbec jeli se podívat za svou rodinou. A ty naše děti jsou o to strašně ochuzený. Třeba můj syn měl obdob, kdy mi říkal: „Kdo já

jsem? Dyt' nejsem ani černej a ani bílej? Kam jako patřím? Vyrůstám tady, ale táhne mě to sem.“ On se necítí být Čech. Holky jo. U nich zatím nějaký tendence k tomu, že by tady nezůstaly, nejsou. Ale syn, ten tím trpí.

T: Proč myslíš, že tu nechce zůstat?

A: On opravdu od té školky s tím má problém, s barvou pleti. Nevím, jestli tomu můžu říkat rasismus, ale problémy tam byli. Na střední škole v prváku měl kvůli agresi i vyloučení, kdy se porval s nějakým klukem, který ho provokoval kvůli barvě pleti. A tady tohle všechno, si myslím, že udělalo to, že tady nechce zůstat.

T: Takže tu rodinu tam vnímá i jako tu základnu pro to, aby tam mohl prorazit?

A: Ano, on pro to žije. Říkal, že jakmile si vydělá něco málo, pojedete tam. Sází tam na to rodinné zázemí. I když je vlastně nikdy neviděl, je to rodina, má tam tedy babičku a pak ještě manželovy sourozence s jejich rodinami.

T: A co na to říkáš, že tam chce zůstat?

A: Mě to strašně mrzí. Hlavně to, že říká, že není Čech. Říkala jsem mu, vždyť já jsem Češka, musíš to cítit. Ale on to tam prostě nemá. Ale já bych nebránila žádnému ze svých dětí, kdyby se chtělo usadit a žít někde jinde. No, i když možná teď to tady říkám, ale jak by nastala ta situace, možná bych mluvila jinak. Ale pokud se bude mít moje dítě lépe na druhé straně zeměkoule a bude šťastné, tak mu bránit určitě nebudu já ani manžel.

T: Jak bys popsala reakci rodiny na to, že máš za partnera cizince?

A: On tady studoval vysokou a já už tehdy pracovala. Měli jsme hodně společných zájmů a moc jsme si rozuměli. My jsme napřed byli dlouhou dobu jen kamarádi. Měla jsem asi 19 let a i já jsem do toho nešla po hlavě, měla jsem z toho vztahu strach. Naši mě nikdy nic vyloženě nezakazovali, spíš se mě snažili varovat, že to nebude jednoduchý, takže jsme byli dlouho jen přátelé. Já jsem se tomu napřed bránila jako být něco víc. Hlavně mamka, ta mi třeba dávala číst ty knížky, jako Bez dcerky neodejdu a podobně a doufala, že se vzpamatuju a rozejdem se (*smích*) Ale teda brácha to nesl ještě hůř. Ti dva na sebe narazili hned na začátku a dodnes spolu nemluví. Ten do mě hučel víc, jak naši. My jsme se nakonec opravdu rozešli. Byli to přece jen moje rodiče a ten tlak na to, abychom se rozešli, byl tak cítit, že i já jsem si začala říkat, že možná ten vztah nebude tak OK.

T: A jak proběhlo seznámení manžela s tvými rodiči?

A: Oni se poznali, když studoval vysokou, žil na kolejích, takže uměl česky, takže komunikace nebyl problém. Neměla jsem vůbec odvahu ho přivést domů. Nakonec se tehdy seznámili na Vánoce, když ho naši pozvali. S tatínkem si rozuměl, na tu stranu to bylo v pořádku. Jako jak jej začali poznávat osobně, tak ty vztahy byly lepší a lepší. Jako báli se asi té jeho kultury, nevěděli, co čekat, ale postupem času se to srovnalo. S mamkou si taky rozuměl, ale tam byly boje.

T: Jak to myslíš „boje“?

A: Do doby, než se narodily děti, tak to šlo. Rozuměli si, tak nějak se sžívali. Ale jak přišly děti, tak přišly i boje a to dost velké.

T: A ty „boje“ spočívali v čem?

A: Když přišly děti, tak to začalo být dost komplikovaný. Ani ne můj vztah s našima, ale hlavně mé maminky s manželem. S tatškou, dá se říct, vycházel bez problémů. Tam to bylo komplikovaný v tom, že jsem samozřejmě stála vždy při manželovi. Mamka mi hodně pomáhala s dětma. Chodila skoro denně. S manželem a 3 dětmi jsme žili v 1+1 a neměli jsme žádné peníze. Ti chlapi z Afriky to prostě mají v sobě, že v domácnosti nepomáhají. Čeští chlapi, co jsem znala od kamarádek, tak pomáhali doma o hodně víc, On neuměl přebalit děti, nic. Mamka byla jediná, kdo mi pomohl, bez ní nevím, jak bych to vše zvládala. Mamka to ale vzala opravdu super, vždycky mě dokázala podržet a říkala, neboj, vše zvládneme, vše bude OK. Nikdy mi neřekla, jsi blbá, dělej si, co chceš, sežer si to sama. Prostě jsem si vybrala chlapa jiné mentality, a tak jsem to musela unést nebo ne. Dokud manžel věděl, že vše zvládnou obstarat, o domácnost se nestaral, ani o běžné věci. Nevěděl ani, že mi chodí pomáhat maminka, protože ho to hrozně rozčilovalo. Já jsem kolikrát „padala na hubu“ s třema dětma, tak mi prostě mamka pomohla, ale skoro tajně, aby nebylo doma peklo.

T: Tak jestli to dobře chápu, ty konflikty byly kvůli tomu, že ti maminka hodně pomáhala s dětmi a domácností?

A: Ano. On z té jeho mentality ty věci vidí jinak. Prostě o rodinu se stará ženská, on chodí do práce a navíc jako absolutně nepřipouští, aby se rodiče starali o své dospělé děti. Od prvopočátku, co jsem ho poznala, mám zásadní poznatek, že on vyrůstal v tom, že on má povinnost se starat o své rodiče a tady je to naopak. A právě to on těžce nesl. Oni když dospějí, musí se starat o své rodiče. Oni ti rodiče tu pomoc očekávají, tam to není nic nenormálního. Ne, že by se nepletli do rodiny svého dospělého dítěte. Právě naopak, tam ti

nejstarší mají hlavní slovo, musí se poslouchat. Ale tady je to právě úplně naopak. Tady se většinou rodiče ještě starají i o své dospělé děti a jejich rodiny, pomáhají jim finančně a tak. Ale pro něho to byla jakoby potupné, aby nám moji rodiče v něčem pomáhali. A to byl zásadní moment, kdy tohle těžce nesl. Třeba když jsme neměli opravdu v začátcích peníze, já jsem byla těhotná a měli jsme už jedno malé dítě. Manžel byl bez práce a neměli jsme skoro na jídlo, ale i přesto, že jsme neměli žádné peníze, posílal vždycky alespoň něco své rodině do Eritrey. Nikdy neřekl, že nemáme my sami, nic jim nepošlem. Byly doby, kdy mi mamka dávala peníze, abychom měli na chleba, abych nakrmila dítě. Vždycky na tu svoji rodinu tam myslel a posílal peníze, i když jsem neměla na jídlo pro děti tady. A to mi maminka v té době půjčovala peníze, abychom se trochu najedli. Díky našim jsme nějak přežívali.

T: Vraťme se ještě k prarodičům. Co vnímáš mimo to jako negativní v tom, že děti nepoznaly rodiče z manželovy strany?

A: On totiž ani manžel už si tak přesně nepamatuje různé věci. Třeba jejich pohádky, básničky, písničky. Už je tady taky strašně dlouho a spoustu věci zapomněl. A tak o to všechno jsou ty naše děti ochuzený. Vlastně oni nikdy jakoby nepoznali tu kulturu, ve které jejich tatínek žil. Vždycky je to všechno takový jako zprostředkovaně.

PŘÍLOHA P II: UKÁZKA ROZHOVORU S BĚTOU

T: A co Vaši, jak reagovali, když jsi ho přivedla domů?

B: Oni ví, že mám svoji hlavu. Hlásila jsem dopředu, že mám přítele, který je pigmentově znevýhodněn. Reakce byly "On je cigán?" „Ne, ještě tmavší“. Kupodivu si poté všichni oddychli. No naši měli strach. Ze začátku hodně velkej strach. Nesli to hodně těžce. Báli se, aby se něco nestalo, aby mě někam neodvezl nebo aby mi něco neudělal. Mamka to vzala celkem ještě v pohodě, ale tatínek to nesl hodně těžce. O dost hůř než maminka. Nevím, jestli to byl ten rasismus to asi ne. Jako brali ho jako normálního člověka, ale prostě neznali tu jeho kulturu a nevěděli, co od něj můžou čekat. Když se potom ale s Ahmedem víc seznámili, tak to bylo v pohodě. Tam si myslím byl největší problém v tom, že nevěděli, co můžou od něj čekat. Černochoz z Afriky, ještě k tomu muslim. Myslím, že se o mě báli. Že mě někam odveze a už mě neuvidí nebo mi udělá dítě a odjede pryč.

T: Říkala jsi, že pak ten vztah byl v pohodě. Co si myslíš, že tomu pomohlo?

B: Kupodivu našli s tatínkem společnou řeč přes sport v televizi a cigarety. Oba teda kuřáci se tak nějak pomalu začali sblížovat a respektovali se. Třeba, i když ty vztahy mezi nima nebyly to pravý ořechový, tak mě Ahmed napomínal, jak s rodiči mluvím. Jako že mám být slušná, neodmlouvat, že si moc dovoluju a tak. Jakoby on je někdy i přede mnou bránil. Třeba jsem byla na naše vzteklá třeba i kvůli tomu, že zase měli něco na Ahmeda. Vždycky jsem se snažila stát při něm. A přitom on je přesto bránil. To bylo takové zvláštní. Vždycky říkal, vždyť jsou to tvoji rodiče, máš jen jedny, tak se k nim chovej hezky. Ahmed měl totiž dost podobnou výchovu jako moje maminka. Je tam víra v boha, i když každý v nějakého jiného. (smích) Respekt vůči autoritě duchovní, nějaký pravidla, ta úcta k rodičům. Tohle je to, co si myslím, že na tom stojí to naše soužití. Ta podobná výchova mé maminky a Ahmeda k podobným hodnotám. Je to jiný v tom, že tam jsou vychovaní v tom, že sociální systém je jinej než u nás. Teď tě vychovávají rodiče a ty se o ně postaráš, až budou staří. Nemohli si dovolit takový ten volnej vztah s rodičem, musela tam být ta úcta k rodičům. Jak je tady třeba to odmlouvání, tak to by si vůbec Ahmed nemohl dovolit, vždycky říká, že je to přece jeho tatínek nebo maminka a musí se k nim chovat slušně a to by nešlo, aby si děti takhle na maminky a tatínky dovolovaly. To bych nikdy nemohl, tak, jak to děláte tady. Rodinný vazby jsou tam hodně silný. Jako nejstarší

syn má povinnost se o všechny postarat nejen o rodiče, ale i o sourozence, ale i o prarodiče.

T: A vztah s maminkou?

B: S maminkou to bylo úplně v pohodě od začátku. Mají spolu, můžu říct, blízký vztah. Já jsem strašně šťastná, že jsme si všichni tak hodně blízko. Jako nebylo to hned, ale postupem času si ti dva na sebe tak zvykli, že mají, ten vztah mezi sebou opravdu vřelý. Jako zase abych to nelíčila až nějak nadpozemsky, je jasný, že nějaký konflikty byly, jsou a budou. Občas nemají stejné názory, pošouchnou se a pak je to dobrý. A Ahmed je v podstatě rád za takový pošouchování. A babička taky. Ze začátku měl Ahmed takový postoj, že rodiče se musí bezmezně respektovat, ať říkají dobře nebo špatně. Ale postupem času poznal, že v některých situacích se to nedá a musí se ohradit proti rodičům, že bez tohoto to nejde. Ty jeho rodiče pro něj byli takovou autoritou, že jim odkejval vše, i kdyby to byla sebevětší blbost. Ale postupem času přišel na to, že takhle to opravdu nejde, že někdy prostě se musí zakročit a říct svůj názor a trochu babičku usměrnit. Třeba on mi ze začátku, když jsme spolu ještě ani nebydleli a poznal moje rodiče a já byla třeba našťvaná, hlavně na tatku, tak mi říkal, jak můžu třeba jen zvýšit na něj hlas! Prostě to nejde odporovat rodičům. Teď ale poznává, že jsem měla pravdu, že by to taky nedal. Není maminka strašná, ale ona si dovolí, já si dovolím a je potřeba stanovit si určité hranice toho soužití. V tomto jsme se neshodovali, ale teď už se na tom shodneme, že diskuse musí být, nemůže člověk ve všem ustupovat a být po vůli. A proto on je za takové pošouchování i rád (smích)

T: Takže babička vychovává kluky odmalinka. A co na to Ahmed?

B: Nic, vůbec, v pohodě. On je rád. Jak jsem říkala, on je zvyklý, že se tam u nich takhle žije. A v podstatě tam ti nejstarší lidi jsou nejváženější, takže jakoby je rád, že babička dává ta svá moudra jeho synům. Tam to funguje tak, že všichni drží při sobě. A naše rodina se o to taky snaží. Držíme při sobě a pomáháme si. Možná je to zastaralejší názor, ale pro nás je rodina to nejdůležitější.

T: A co ty a manželovi rodiče?

B: Maminku Ahmeda jsem osobně nepoznala, zemřela před dvěma lety. Tatínka jsem osobně poznala vloni na podzim, kdy jsme tam byli poprvé celá rodina. Takže v podstatě jsem s maminkou vztah neměla žádný. Až teď s Ahmedovým tatínkem. Hrozně mě trápilo, že jsme neměli možnost se vidět dřív. Ale tou cestou se to teď tak nějak zlomilo a ta lítost

je jakoby pryč a teď se na to dívám jinýma očima. Je mi líto, že za nima nemůžeme častěji, to je jako jasný, ale ten pocit, že jsem je viděla a poznala, jako bych si oddechla. Jakoby mi spadl kámen ze srdce. Děda je pro mě takovou autoritou. On je obecně vážený pán v té vesnici. Ale, i když jsem úplně nechápala, v čem to spočívá, nedokázala jsem si představit proč, jestli je to něco jako starosta nebo tak. Ale když jsem ho viděla naživo, tak to z něj vyzařovalo. Takový jak bych řekla charisma a ta autorita přede mnou stála. A i když jakoby vzbuzuje respekt, tak ty vztahy ta rodina mezi sebou má strašně vřelý. Třeba Ahmed nemá problém mu říct, že ho miluje. On, když o nich mluví, tak neříká otec nebo matka, ale tatínek a maminka. A když jsme tam byli a jeho bratr se bavil s jeho tatínkem, tak ho Ahmed okřikoval, že takovým tónem a způsobem přece s tatínkem mluvit nesmí. Že se toho opravdu hodně změnilo i v těch vztazích od té doby, co tam nebyl, že je to takové rozvolněnější i tam. Že si bratr dovolil k tatínkovi víc, než si Ahmed uměl představit, že si k němu může kdy dovolit.

T: Takže Ty jsi Ahmedova tatínka poznala? Jaké to bylo?

B: Bylo to legrační, domlouvali jsme se rukama a nohama, byla to taková pantomima. Naučila jsem se pár slov, ale stejně vše překládal Ahmed. A bylo to taky hrozně dojemný. Brečeli jsme všichni. Já nejvíc, Ahmed, děda i kluci. Ale i všichni jeho bráchové a sestry. Všichni se sjeli do toho domku, kde s náma přes měsíc byli. I když jsme měli pronajatý dům ve městě, stejně jsme v něm nebyli, a když už jo, tak jsme tam nebydleli sami. Vždycky tam s náma někdo z Ahmedovy rodiny byl. A i když člověk neumí jazyk, když chce, tak se domluví. A děda tehdy řekl, že se celou dobu denně modlil, aby aspoň jednou v životě uviděl svoji snachu a vnuky. A že mě jednou viděl ve snu, že jsem ho utěšovala, ať nepláče, že se brzo uvidíme a my opravdu přijeli. Bylo to fakt dojemný. (pláč) A to jsme před tím celou dobu věděli, že se ani maminka, ale ani děda nesmířili s tím, že Ahmed si vzal Evropanku a zůstal tady. Od začátku počítali s tím, že se po studiu vrátí. Že chvíli pobude někde na západě, vydělá peníze a vrátí se domů. A spoléhali na něj, jako na nejstaršího syna, že se postará o rodinu. Bylo jim hodně smutno. Tím, že nás děda viděl a viděl, že se máme dobře, a že je Ahmed spokojenej, a že se mu žije dobře, a že má krásný syny, tak se s tím jakoby smířil a už nemá takový ten vnitřní strach o něj, protože ho miluje a chce, aby se měl dobře. A na druhou stranu i Ahmed viděl, že je o tatínka postaráno. Že se o něj stará jeho starší bratr. Ale ne jen on. Tam se střídala snad celá vesnice.

T: A změnilo se i u Tebe tou návštěvou něco? Co Ti ta cesta dala?

B: Určitě, spoustu věcí. Pro mě bylo strašně důležitý, že nás jakoby přijal do rodiny a mohl vidět, že se máme dobře, že je o Ahmeda postaráno. Do té doby jsme v podstatě byli v kontaktu jen přes dopisy a telefon a to prostě přes telefon nejde. Já jsem taky spoustu věcí pochopila, když jsem viděla na vlastní oči to, o čem Ahmed mluvil. Před tím to byla jenom moje představa a nevěděla jsem, o čem mluví, co myslí, jak to myslí. Ale teď už vím a máme i takovou tu naději, že se tam třeba ještě podíváme. Děda taky nemohl pochopit, že když bydlíme v Evropě, nemáme peníze na cestu, abychom tam byli častěji. Měl nám to jakoby za zlé. Ale teď, když jsme tam byli a viděl nás, tak pochopili, že tak růžové s těmi penězi to tady taky není, abychom za nimi každý rok mohli jezdit. Šetřili jsme na to přes 10 let, abychom tam všichni mohli.

T: A co kluci a děda?

B: Kluci byli nadšení. Škoda jen, že prostě kluci dědu nepoznali dřív, a že tam nemůžem jezdit častěji. Teď ten vztah nejde navázat nějakou silnější. Ale i ten měsíc udělal hodně. Bez něj by svýho dědu třeba nepoznali vůbec. A i když si nerozuměli, kluci po jejich neumí, tak jsme se domluvili, když jsme chtěli. A jinak Ahmed překládal. Třeba takový ty rodinný historiky, co si třeba Ahmed už ani nepamatoval. To pro nás bylo zvláštní poslouchat, jaký byl Ahmed jako malý. Třeba pro někoho to není důležité, ale pro mě to byla jako nějaká detektivka. Prostě jsem to do sebe nasávala, co nejvíc jsem mohla. Takový věci jsem třeba nikdy neslyšela. I kluci. Když jim Ahmed vykládal o jejich kultuře, brali to spíš jako pohádku, že někde za devatero horami a řekami žijí lidé tak a tak. Teď to ale poznali na vlastní kůži a začali se o to zajímat. A můžu říct, že čím dál víc. I Ahmed je rád, že je to zajímavá. Oni jsou kluci teda ještě relativně malí, ale je důležitý, aby věděli, kde ty kořeny mají. Sice se dívali doma na různý dokumenty a filmy, ale zažít to na vlastní kůži je něco jiného. Ty zkušenosti jsou nepřenositelný a nepopsatelný. Je to zážitek na celý život. Myslím, že nejvíc je zasáhl ten způsob života. To, že poznali i druhou rodinu, mají i jinej pohled na ten svět. Oba kluci těžce nesli ten pohled na chudý lidi. Myslím, že ten starší si uvědomil, že je důležité si vážit věcí, které má. Jiní takové štěstí, jako on, nemají. Ten z toho byl dost v šoku, že se dá žít i takovým způsobem. Ten mladší to možná ještě tak nevnímal. My jsme poznali i tu bohatší i u chudší vrstvu. Klukům se nechtělo domů. Byl tam božský klid..

PŘÍLOHA P III: UKÁZKA ROZHOVORU S CECILIÍ

T: A vztah s maminkou manžela?

C: Vztah k tchýni se lepší, ze začátku byl hodně zvláštní, z její strany, že mě nepřijala do té rodiny, ale lepší se to.

T: Čím myslíte, že se to zlepšuje?

C: Zlepšuje se komunikace, zajímá se o nás víc, když srovnám, jak jsme byli u nich poprvé a teď před dvěma lety, to se ani srovnat nedá. To bylo nesrovnatelné.

T: A co myslíte, že k tomu přispělo, že se to zlepšuje?

C: Přispěl k tomu čas a zkušenosti. Tam jsou potíže s vírou, protože oni jsou věřící a já jejich víru nesdílím a to je jeden z klíčových problémů. Taky ona (tchyně) má 5 dětí a my, když jsme se s manželem seznámili, tak oni byly všechny nezadané nebo čerstvě zadané a bezdětné a ty vztahy byly postavené na úplně jiných hodnotách, než když potom přišly děti. Děti mění hodnoty. Příchod dětí ten vztah změnil. Ne můj vztah s manželem, ale vztah k manželovým sourozencům. Ve vztahu manželovi matky a mě vystupoval i ten faktor, že jsem cizinka. Oni mají v rodině, ač stejné víry, Němku, a ta rodina se k ní taky nechová nějak vřele. Když jsem k nim přijela poprvé, bylo to šílené. Nikdo z nich neměl děti. Konflikty byly šílené. Byla jsem pro ně ta chudá, ta z toho východního komunistického bloku a ještě k tomu nevěřící v jejich Boha, takže všechno negativní. Teď když už jsou děti, tak oni mají svoje problémy a věci, které se nám v 20 zdály důležité, tak ve 40 už tak důležité nejsou. Lidé si taky uvědomují, že jsou smrtelní, což ve 20 si tak neuvědomují. Ze začátku jsem se hodně snažila s nimi mít užší kontakt, ale ze svého subjektivního hlediska vidím, že oni se ale nesnažili. Nemáme spolu s manželovými sourozenci žádný vztah. Spíše jako známí na ulici, což mi přijde velká škoda a člověka to mrzí.

T: A co Vaši rodiče? Jak reagovali na to, že je Vaším přítelem cizinec?

C: To si nepamatuju, spíš byli šťastní, že nezůstanu na ocet. Babička byla našťvaná, ne našťvaná, ale že se několikrát stalo, že když jsme byli u babičky na návštěvě a já odešla, tak babička pak manželovi domlouvala, aby se vrátil zpátky do Ameriky a našel si Američanku. Moje rodiče to vzali v pohodě. Moje rodiče to hodně obohacuje, že mám manžela cizince. Jsou z malé vesničky, tak je to činí speciálnějšími, můžou říct, že mají toho Amíka. A ono jim to rozšiřuje obzory, protože manžel má jiné zkušenosti a my

se o ně dělíme. U nás, v našem kulturním rozpoložení je to spíše přidaná hodnota. Američani jsou bráni jako lepší lidé, kdyby to byl Ukrajinec, tak by to bylo asi jiné. Vidím to spíš do toho pozitivna než negativna. To si myslím i já, že kdybych si přivedla domů Rusa nebo Ukrajince, nebo řekněme někoho z těch zemí, které považujeme za ekonomicky slabší, než jsme my, tak by bylo na mého partnera pohlíženo taky jinak. A obdobně je pohlížen právě na mě v Americe. Tam jsem já z ekonomicky slabší země, východní komunistická Evropa a pak tam dělá hodně ta víra. Jsem ateista. Ta víra dělala opravdu hodně. A pak je tu ještě jeden zvláštní přínos a tím je jazyk. Moji rodiče s manželem mluví spolu česky, protože můj manžel mluví velmi dobře česky. Ale je zvláštnost, že maminka, přestože neumí a neučí se anglicky, tak spoustě věci rozumí.

T: Mohla byste popsat vztah Vašich dětí a rodičů?

C: Myslím, že jsou si hodně blízko. Syn první dva až tři roky trávil hodně času s babičkou a ona je opravdu otevřená náruč. Hodně si spolu hráli a co se hraní týče, tak mu moje matka dala víc než já. A když měl 6 let, tak se tam chtěl nastěhovat a bydlet, teď je mu 12 a začíná se to obracet. Teď už má řeči, když jede k babičce, jestli tam opravdu musí jet a že dvě noci tam spát je moc a podobně, má jiné zájmy. Oni se ale mají rádi. Můj názor na mého otce mám vyhraněný, ale snažím se jím neovlivňovat moje děti, i když to možná někdy nejde. Ale myslím, že ho berou. Já se snažím vychovávat své děti ne úplným opakem, tak jak moji rodiče vychovávali mě, ale spíše tu jejich výchovu zlepšuji.

T: A co děti a jejich babička v Americe?

C: Ona jako žena, přestože to byla učitelka na prvním stupni a měla pět dětí, tak je to taková chladná žena. I když přijela za naším novorozeným synem, tak nejevila zájem, což mého manžela docela vzalo. Ona je spíše taková funkční, hodně si hlídá kdo, co dostal, za kolik co dostal a jestli zaznamenal, že to dostal a od koho to dostal. My to neumíme, no. Ale já osobně se snažím držet alespoň pomyslný vztah s tou rodinou. Oni mají hezký vztah bratři. Ale nějak intenzivně se nestýkají, ani virtuálně. Babička je pro naše děti jako Santa Claus, tam někde je, občas se objeví nějaký projev. A teď je u nás doma novinka, nevím, jestli nám dlouho vydrží, ale začali jsme teď jednou za měsíc skypevat s babičkou. Mám z toho opravdu radost a doufám, že nám to vydrží. Je jí 70 a PC ovládá, tam to ovládají v Americe všichni.

T: Takže v pravidelném kontaktu s babičkou v Americe jste jednou za měsíc?

C: Ano, přes Skype. My do Ameriky moc nejezdíme, je to velmi finančně náročné. Před dvěma lety jsme tam byli poprvé i s dětmi.

T: Jak děti prožívají tu komunikaci s babičkou přes Skype?

C: Dcera to bere jako nutné zlo, ale syn, když byl malý, tak se mu také nechtělo telefonovat. Na babičku v Česku byl zvyklý, s tou telefonoval rád. Syn má teď už dobrou angličtinu, že řekne, co cítí, jak to myslí. Synovi to přijde jako „cool“ komunikovat s babičkou. On je potom před kamarádama za něco jakoby víc. Se tím jakoby před nimi vytahuje, že má babičku v Americe. Cítí se výjimečně.

T: O co myslíte, že přichází Vaše děti, když nemohou být v častějším kontaktu nebo bližším kontaktu s babičkou v USA?

C: Ty rodinné vztahy jsou nejbližší vztahy a ta společnost se tak atomizuje, že to komunitní soužití je tak menší a já si myslím, že to přináší velká pozitiva, když někdo sdílí svůj život s někým, komu na něm záleží nebo mělo záležet. Děti přichází o kontakt s ostatními vnukama, tedy se svými bratřenci a sestřenicemi. My předpokládáme, že až budou větší, že si k sobě najdou sami cestu. Ví o sobě, jen nemají možnost spolu komunikovat. Chce to ten první impuls, ale to přijde v budoucnu, až budou starší. A ono to bude lepší, alespoň nebudou zatíženi těmi negativními vztahy, které v rodině panují. Snad. Zase na druhou stranu jsou ušetřeni spousty negativ. Třeba jako rozbíje mezi sourozenci nebo srovnávání jak se kdo chová ke komu. Na jednu stranu ano o něco přichází, ale na druhou stranu jsou něčeho ušetřeni a nevím, co převáží. Ušetřeni jsou z mého pohledu zbytečných konfliktů, které v rodině panují mezi jejími členy. Jak jsem říkala, rozbíje a to srovnávání jak se kdo chová, to jim může ušetřit spousty trápení. Já si myslím, že ten vztah s babičkou je naprosto jiný, protože si ho děti mohou tvořit ve svých snech. Nemusí si tu babičku kazit její realitou. Vidí se strašně málo, a když se vidí, jsou na sebe hodní. S manželem máme takovou teorii, že lidi se 10 dní vydrží snažit, půl roku už se snažit nevydrží, ale těch 10 dní ano. A když je to takhle na dálku, je to možná i další ten důvod, proč se ty vztahy zlepšují, ta dálka nutí lidi snažit se o ten vztah víc. Já si myslím, že ano.

T: V čem spatřujete význam prarodičů?

C: Myslím, že prarodiče jsou životně důležití pro děti. Prarodiče jsou lidé, kteří už toho mají hodně za sebou a bohužel zkušenost je nepřenositelná a dívají se na svoje děti, jak dělají kroky, které oni sami dělaly před x lety a dělají ty kroky obdobně a dělají u nich i podobné chyby, jako dělaly jejich rodiče a přesto si od nich nenechají poradit. Rodiče

naštěstí nejsou ambiciózní, jako jejich děti a svým vnoučatům umožní takový ten klid. Babička mým dětem umožní naprosto všechno. Mě mrzí ten děda jako muž, že by mohl nabídnout dětem něco z toho mužského světa. Já mám staré lidi hrozně ráda, takže já si myslím, že soužití generací by mělo být a jednak i to, že se o ně budeme starat. To znamená, že já jako aktivní člověk očekávám, že já se postarám jednak o svoje děti, tak o svoje rodiče a také očekávám, že moje rodiče mi pomohou s mými dětmi a myslím, že oni jsou nenahraditelný vzor pro moje děti, jednak taky proto, že já očekávám, že jednou se moje děti postarají o mě. A budou se starat taky o své děti. A doufám, že moje děti mi umožní, abych já se mohl postarat o jejich děti, a tomu všemu dávají základ už moji rodiče, jejich prarodiče. Jsou dětem vzorem. Tak by to mělo být. Moje rodina je také hodně spjatá s půdou, mají své zahrádky a pěstují si rajčata, což neříkám, že je negativní, to je dobře, že to děti vidí, že tohle by v Americe nezažily, to je přidaná hodna mých rodičů. Na druhé straně tady je to takhle, ale v Americe zase víc cestujou.

T: Myslíte, že prarodiče přináší dětem i něco negativního?

C: Určitě a je toho strašná spousta. Například moji rodiče si myslí, že cukru a televize není nikdy dost. Dítě, které se dívá na televizi a jí u toho něco cukrového je šťastné dítě. Nechci být zlá, ale myslím, že by jim mohli dát více sebe, ale oni se to nikdy nenaučili, I tchýně by mohla být aktivnější pro setkávání s dětma. Oni to prostě neumí.

T. Jak byste popsala fungování vzájemné pomoci mezi Vaší rodinou a Vašimi rodiči?

C: U nás funguje vzájemná pomoc a podpora velmi silně. Jak se mělo narodit naše první dítě, tak nám pomohli zbudovat naše bydlení. Tam tehdy došlo, nazvala bych to jakési „semknutí“ i vůči manželovi. Dřeli vlastníma rukama na stavbě, abychom se mohli nastěhovat, než porodím. Po narození syna mi zase moje maminka byla obrovskou oporou při péči o něj. První tři roky se o něj opravdu intenzivně starala. A já maminku cítím jako jistou oporu v zádech, kdyby se něco stalo, že mi pomůže. Ale nejen maminku, ale i otce. Oba moji rodiče pro mě představují určitou oporu a pomoc, na kterou bych se mohla obrátit v případě krize. Po finanční stránce se snažíme pomáhat my jim. Není to sice nic dramatického, ale funguje to. Já se snažím to, co oni nám dávají v naturáliích, jak se starají o děti, dají nám vajíčka, brambory a podobně, tak já se snažím jim to finančně kompenzovat. Babičku mimo to bereme pravidelně na dovolenou a za kulturou.

T: A babička nebo i širší rodina v Americe?

C: S tchýní, kdyby byla fakt jako krize, tak očekávám tu podporu i z Ameriky ale vzhledem k té dálce, v této fázi bez krize k ničemu nedochází. Zde je absolutně nulová pomoc či podpora z naší strany vůči ní a z její strany vůči nám, tedy pokud se za podporu nepočítají její dary, které posílá nebo vozí dětem, které jsou nesmyslně drahé a většinou k ničemu. A co se týče nějaké pomoci v budoucnu. My to máme s manželem rozdělené do dvou etap. Moji rodiče mým dětem poskytli, co mohli a věděli v první fázi jejich života a doufám, že tchyně a širší rodina by nám mohla pomoci v té druhé fázi. To znamená, že syn, až bude mít 15 let, bude tam jezdit na celé prázdniny. Sama tchyně nám to nabídla. Ale netýká se to jen tchyně, ale i širší rodiny. Máme v plánu, že jakmile dovrší 15 let, bude jezdit na celé prázdniny do Ameriky na brigádu. Náš plán pokračuje v tom, že střední školu vystudují děti tady, ale vysokou v Americe. Můj muž považuje úroveň vysokého školství v Americe za vyšší než tady. Takže děti připravujeme na studium tam. V tomto případě spoléhám na tchýni a širší rodinu, která by našim dětem poskytla zázemí v jejich druhé etapě života. Můj muž má podobné názory jako já co se vzdělání týče, že ty děti by se měly vzdělávat a rozšiřovat si obzory. Americká kultura klade větší důraz na vzdělání, kdežto Jižní Morava je alkoholová země, hodnoty důležitosti vzdělání se tam tak nesdílí.

PŘÍLOHA P IV: UKÁZKA ROZHOVORU S DITOU

T: To musí být těžké. Máš někoho, kdo je ti nablízku, kdo by ti mohl pomoci, kdyby bylo něco potřeba, když není manžel doma?

D: Jedinou oporu, když je Ben pryč mám v rodičích. Ti mi hodně pomáhají. Když je Ben pryč jsem u nich denně. Bydlí ode mě ani ne 3 kilometry, ve vedlejší vesnici, takže není žádný problém, buď aby oni dojeli k nám nebo já k nim, ale většinou jezdím já k nim, protože mamka nemá auto a autobusem se jí nechce. Ale když je hezky, třeba teď v létě, jezdí naši k nám na bazén a posedět, pogrilovat. Bydlí v bytovce, tak tu možnost tam nemají. Pak mám ještě sestru a bráchu, ale ti už mají svoje rodiny a bydlí dál. Ale kdyby bylo potřeba, určitě by pomohli i oni. Ale prostě ta mamka je asi ta hlavní osoba, o které vím, že je tu pro mě a na kterou se můžu spolehnout.

T: A jak proběhlo seznámení rodičů s manželem?

D: No, tak naši to vzali úplně v pohodě. Vlastně úplně všichni. Nesetkala jsem se s žádnými negativními reakcemi. Bylo to v pohodě. Jo, kdybych přivedla třeba Ukrajince nebo Rusa nebo araba třeba, tak to si myslím, že by bylo naopak, to by bylo horší. Spíš než to, že je cizinec, našim vadilo, že je voják, že mě jen využije a odjede si zpátky domů. Jen moje jedna teta měla takový blbý řeči, proč si musí hledat holky v Česku, když v Anglii je jich taky dost. Ale manžel už v té době byl rozhodnutý tady zůstat. On mi vykládal, že nemá rád život v Anglii, nelíbí se mu tam, a i když procestoval půlku světa, tady se mu strašně zalíbilo a chce tu zůstat. Proto tady koupil i dům, který teď opravujeme a kde bydlíme, řekla bych, že kvůli té jeho garáži. On ten dům koupil a pak se rozhlížel po nevěstě. No a tak jsme se našli.

T: Teď se zeptám na manželovi rodiče.

D: Tak těm už je hodně let. Dědovi je 82 a babičce 80. Ben má další 3 sourozence. Má se svými rodiči krásný vztah. I se sourozenci. Oni jakoby drží hodně při sobě. Ty jeho rodiče mají velký ranč, bydlí tam s nima i ti dva další synové s rodinami, takže tam nejsou sami.

T: Takže jste v kontaktu i prarodiči a i s těmi sourozenci?

D: No, s prarodiči ano, ale s těmi sourozenci já ne, Ben ano.

T: A jak často jste s prarodiči v kontaktu?

D: My tam voláme tak jednou za měsíc až dva. Buď voláme nebo skypujeme. Vždycky ale je u toho Ben, já sama bych tam nevolala. No, a nebo posíláme hodně fotky, a taky třeba obrázky, který Claudinka namaluje, tak jim posíláme, ale i balíčky a dárky na narozeniny nebo svátky, Vánoce a tak. S těma sourozencema je spíš v kontaktu jen Ben, já ne. Nemám ani Facebook, nic, ale teď se na to chystám, tak snad třeba budeme mít nějak víc ve spojení. My jsme z jeho rodiny nejvíc v kontaktu s tou Benovou dcerou. Ta k nám jezdí tak 5krát do roka, teď se tady chce i vdávat, tak ji tady budu zařizovat svatbu. Taky se ji tady moc líbí. S ní jsem ve spojení i já sama, nejen přes Bena jako zprostředkovatele. Řekla bych, že jsme si sedly, že jsme kámošky. Vždycky sem moc ráda jezdí, zůstane tu třeba i na tři týdny. Teď se sem chystá na Vánoce, že bude trávit u nás, aby viděla, jak se tu slaví celé Vánoční svátky. Claudinka ji má moc ráda. S ní jsem hodně ve spojení, hlavně přes Skype. To probíráme třeba i takový ty holčičí věci, co chlapi a tak.

T: Jak bys popsala vztah tebe s manželvými rodiči?

D: Tak vztah mám s nimi dobrý. Já nevím, já je mám ráda, ale je to možná tím, že bydlí tak daleko. Kdyby bydleli vedle v baráku, třeba by to skřípalo.

T: Takže nějaké konflikty by mohly být, nebo už i byly?

D: To ne, to zase ne, myslela jsem to tak, že já třeba netuším, jaké je mít tu tchýni, která se stará nebo nedej bože do všeho šťourá, jak mají třeba moje kamarádky. Tím, že jsou tak daleko, tak vlastně nemám možnost je poznat tak víc. Ten vztah je takovej neutrální. Jako když jsi na návštěvě třeba na ty 3 týdny, tak člověk je tam na návštěvě a oni se k tobě jako k návštěvě chovají, jsou uctiví, pohostinní, milí usměvaví a to je vše. Nic víc. Třeba kdybychom nebyli od sebe tak daleko a měli k sobě blíž, třeba by nějaký konflikty byly. Nevím. Ale tím, že je to tak daleko, tak není proč se hádat. Za dobu, co jsme tam, tak nenastala nikdy situace, že bychom se pohádali nebo byl nějaký konflikt. Vůbec. Právě naopak, myslím, že jsme si to vždycky užívali a užívali si ten klid a pohodu, co na tom ranči je a ti rodiče respektují manželův život a nemontují se do ničeho, nebo aspon o ničem takovém nevím.

T: Takže nějaké konflikty mezi vámi nebyly.

D: Ne, vůbec

T: Ani na začátku vztahu?

D: Ne, nikdy jsem od nich nic nezaznamenala. A to jako opravdu, protože on to člověk vycítí, kdyby se něco dělo a já na to mám čuch, já jsme na to citlivá, kdyby se na mě nějak křivě podívali, to já vycítím. Ale nikdy jsem to nepocítila. Abych pravdu řekla, bála jsem se, co na mě řeknou, když jsme tam poprvé jeli vlastně jim oznámit, že se vezmeme. Já jsem je neznala, Ben mě jel představit rodině. Ale vzali mě úplně v pohodě. To, že jsem cizinka, to vůbec nějak neřešili. Jediný, co byl problém, tak moje angličtina. Neměla jsem ji ze začátku moc dobrou, takže jsme moc nepokecali. Ale to se časem srovnalo, teď už jsme úplně někde jinde. Těch osm let je znát.

T: A co dcera? Je ještě malinká, ale zajímají se o ni prarodiče?

D: Tak určitě zajímají. Ale je opravdu ještě moc malá. Ale Benova maminka, vždycky když skypujem, tak si s Claudinkou povídá, no teda jako spíš povídá babička, Claudinka samozřejmě neodpovídá. No, a taky jak jsem říkala, posíláme jim i obrázky, co Claudinka namaluje a dost často fotky. No a babička byla první, kdo mi volal do porodnice a blahopřál ke Claudince. Bylo to od ní milé. No a já Claudince zase povídám, že má babičku a dědu daleko a že se tam jednou podívá. Ona je sice ještě malá, ale už to pobírá, takže se učíme, jak se jmenujou, vykládám jí o nich. Nebo i Ben vykládá Claudince, jak to u babičky vypadá, jak se tam podíváme, co tam budem dělat. Ben chce, aby Claudinka věděla, že tam má vlastně druhý domov, že tam někoho má, což bude pro ni do budoucna velká příležitost.

T: Jako příležitost dcerce k čemu?

D: Aby měla lepší život? Jako příležitost pro žití tam.

T: Takže berete tu rodinu jako zázemí pro Claudinku?

D: Určitě, my s tím tak nějak počítáme. Že by tam mohla studovat nebo já bych byla nejradši, kdybychom se ta přestěhovali všichni. Mě se tam moc líbí. Ben ale nechce, mu to vyhovuj tady. On Anglii nemá rád. Mu se líbí, že je tady v zimě zima a v létě léto. Takže on je spokojenej tady. Tam by nebyl. Ale kdoví, co bude. Ale každopádně, s tou rodinou počítáme, že tam Claudince to zázemí zajistí.

T: Když už jsme u té pomocné ruky, funguje vzájemná pomoc mezi rodinou manžela a vaší rodinou?

D: Myslíš jako pomoc s jeho rodiči?

T: Ano

Ne, to nejde takhle na dálku. O žádné pomoci tady mluvit nemůžu. S jeho rodiči určitě ne. Ti akorát poskytují pro nás to zázemí, když tam přijedem, můžeme tam bydlet, ale to je tak všechno. A stejně tak to funguje i opačně. Vlastně spíš nefuguje, ono to tak na tu dálku nejde je nějak podporovat. Ani Ben ani já. Jediný, co mě napadá, že by tu mohli mít zase oni u nás to zázemí, ale to se asi nestane, protože těžko Benovi rodiče někdy dojedou. Jediná pomoc co mě napadá je vlastně s Michaelou, Benovu dcerou. Ta je u nás dost často na návštěvě.

T: Vrátil jsem se teď ještě k manželovým rodičům. Myslíš, že dcera o něco přichází, když má prarodiče tak daleko?

D: Určitě o spoustu věcí. I já o spoustu věcí přicházím.

T: Můžeš je popsat?

D: Tak Claudinka hlavně přichází o tu možnost poznat svou rodinu, ty sestřenice a bratrance. To mě mrzí, ale zase si říkám, že jak bude starší, že se poznají. Oni ty děti jsou v těch moderních technologiích zručnější, takže spoléhám na to, že ona sama se s nimi nějak spojí a budou sami v kontaktu, kde já nebo Ben už figurovat nebudeme. No a taky že nenaváže vztah ke svým prarodičům. Možná ano, ale nikdy to nebudou takoví ti prarodiče, jakými jsou pro ni třeba moji rodiče. To mě mrzí, že je ochuzena o možnost mít v rodině další blízké členy. Oni ji určitě mají rádi, to ano, ale prostě to není ten vztah takovej ten blízký, kdy se jdeš schovat do babiččiny náruče, když máš z něčeho strach a tak. Takový vztah možná mají Benovi rodiče se svými vnoučaty, který s nima bydlí na tom ranči, ale s naší Claudinkou takovej vztah asi mít nikdy nebudou a to je na tom to blbý.

T: A ty?

D: Tak já tím přicházím třeba o další pomocnou ruku, třeba to hlídání. Kdyby bydleli blízko, setkávali bychom se častěji, babička by mohla hlídat. Ale kdo ví, jak jsem říkala, třeba bychom zjistili, že nám to neklape a mohlo by být třeba víc konfliktů mezi náma. Těžko říct.